

॥ श्री सद्गुरु प्रसन्न ॥

श्रीसद्गुरु भाऊसाहेब महाराज यांचे सांप्रदायिक

परमार्थ मार्ग प्रदीप

आणि

भजन

ध्यानमूलम् गुरुभक्तिः । पूजामूलम् गुरुसंवादाः ॥

संन्यासमूलम् योगोपायः । मुक्तिमूलम् गुरुवार्ता ॥

किंमत आठ आणे.

बोध वचने.

- १ कोंणीही कीर्ती मिळविल्या वांचून मरूं नये. कारण नरदेहानें होणार नाही असें जगांत कांहीं नाही.
- २ आत्मज्ञान मिळवाल तर तुमचें व या जगाचें कल्याण होईल.
- ३ आपलें ध्येय अती उच्च असावें.
- ४ हाजेन गंढेल्या गोष्टीबद्दल शोक करूं नका, व पुढील सुखाकडे लक्ष द्या.
- ५ सुखी होण्यासाठीं यत्न करा.
- ६ मन मोठें ठेवा (कोणाचीही निंदा, मार, व द्वेष, न करितां सर्वांचें कल्याण इच्छा.)
- ७ ब्रह्मचर्य पाळा “रतनकु जतन करो । बखतपर खर्च करो ॥ ”
- ८ जें मिळवावयाचें आहे तें आतांच प्राप्त करून घेतलें पाहिजे अशी आपल्या हृदयांत गांठ बांधून ठेवा.
- ९ आपण मनुष्य आहोंत हें मित्र करण्याची जबाबदारी आपल्याच शिरावर आहे.
- १० प्रत्येक मनुष्यानें स्वतःला विचारावें की या पुस्तकाच्या २०, ३२, ३५ पानांमध्ये लिहिल्याप्रमाणें अनुभव आपल्याला आला आहे काय ?
- ११ पाहिजे तितकें भ्रमण करा पण आपलें ध्येय साध्य केल्याशिवाय राहूं नका. तुझ्या कल्याणाचा मार्ग तुला मिळत नसेल तर सद्गुरू श्री सिद्धरामेश्वर महाराजांना शरण जा.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૨૨૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૫૨માધ^c માર્ગ તદીય
- ભજન

વિષય ૫૨૬૪૨૦:૫૨

બાધ વચનો.

૧. કાંઈપણ ક્રીતિ મેળવ્યા સિવાય મરતા નહિ કારણ નરદેહથી ન થાય એવું જગનમાં કંઈ નથી.

૨. આ-મજાન મેળવશે તો તમારું અને જગતનું કલ્યાણ થશે.

૩. તમારું ધ્યેય અતિ ઉચ્ચ રાખો, અને તે અચૂટ પ્રયત્નથી અસાધ્ય પરમાનંદ મેળવો.

૪. થઈ ગયેલા કાર્ય માટે શોક કરતા ના.

૫. સુખ મેળવવા માટે ભગીરથ પ્રયત્ન કરો.

૬. મન મોડું રાખો. (મનથી બધાનું કલ્યાણ ઇચ્છો. કાંઈની નિંદા, મત્સર, દ્વેષ, અદેખાઈ કરતા ના.)

૭. બ્રહ્મચર્ય પાળો “રતનકુ જતન કરો, વસ્ત્રપર સ્વર્ચ કરો”

૮. જે મેળવવાનું છે તે હમણાં ને હમણાંજ મેળવવાનું છે. તેની તમારા મગજમાં નોંધ લો.

૯. મનુષ્યનાં કર્તવ્ય કરો અને મનુષ્ય છો એમ પુરવાર કરો.

૧૦. પ્રત્યેક મનુષ્યે પોતાને પુછવું કે આ પુસ્તકના ૨૦, ૪૫, ૪૬, ૪૮, પાના પર લખેલા અનુભવ પોતાને છે ?

૧૧. ગમે એટલું રખડીને પણ તમારું ધ્યેય પ્રાપ્ત કરો. રખડીને થાક્યા છતાં તમારા કલ્યાણનો માર્ગ તમોને નહિ સુઝતો હોય તો સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજનો આશ્રય લો.

૧૨. અખિલ વિશ્વનું દુઃખ જોઈને જોને દયા આવતી હોય તેણે દુઃખ-વિમોચનનો પાઠ શ્રીસિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ પાસેથી લઈને જગતને સુખી કરવું.

શ્રી સદ્ગુરુ સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજશ્રી પાસેથી
ગુરુ-ઉપદેશ લીધેલા શિષ્યોએ પાળવાના

નિયમો.

૧. સવારે, બપોરે, સાંજે એમ ત્રિકાળ ગુરુએ આપેલું ધ્યાન કરવું.
ધ્યાન કર્યા સિવાય જમવું નહિ.
૨. પરમાત્માના સાક્ષાત્કાર તરફ પરમ આદરથી સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિ અને
મન રાખવું.
૩. હંમેશાં મનમાં નામ મંત્રનું રટણુ કરવું.
૪. ઉપદેશેલો મંત્ર ગુપ્ત રાખવાનો છે માટે તે કોઈને કહેવો નહિ
અને મોંથી બોલવો નહિ.
૫. પુરુષોએ પરસ્ત્રી માન સમાન સમજવી અને સ્ત્રીઓએ પરપુરુષ
પિતા સમાન સમજવા.
૬. દરરોજ ગુરુનું સાંપ્રદાયિક ભજન પોતાના ઘરમાં કરવું.
૭. ગુરુક્ષેત્ર ધંચગીરિમાં વરસમાં ચાર સર્નાહમાં લાજર રહેવું. જુઓ
પાનું ૩૩
૮. કોઈને કાંઈ ખુલાસો જોઈતો હોય તે મહારાજશ્રીને મળવા
માટે નીચેના ઠેકાણા પર તપાસ કરવી. પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું
પણ આજ:—

હિરાલાલ કાલીદાસ વખારીઆ.

ભાઈશેઠ બીલીંગ, કુંભારગુડા,

ગીરગામ પોસ્ટ, મુંબઈ.

અથવા

કીસનસીંગ પંચમસીંગ હેડમાસ્તર.

ઘર નંબર ૧૦, પુર્વ મંગળવાર પેઠ,

સોલાપુર.

॥ श्री सहगुरु प्रसन्न ॥

श्री सहगुरु भाउसाहेब महाराज उमदीकर

परमार्थ मार्ग प्रदीप.

अने

लजन.

गुरुब्रह्मा गुरुर्विष्णुः । गुरुर्देवो महेश्वरः ।

गुरुः साक्षात् परब्रह्म । तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

प्रसिद्ध कर्ता,

त्रिभुवन हिरालाल अने देवीदास परसोतमदास.

छ. सन. १९२८

दिमत आठ आना.

આ પુસ્તક નં. ૩૮૮ ઠાકુરદ્વાર મુંગદમાં ઈદુ પ્રકાશ છાપખાનામાં દામોદર સાવળારામ યદે એ છાપ્યું અને ત્રિભુવન હિરાલાલ અને દેવીદાસ પરસોતમદાસે પ્રસિદ્ધ કર્યું.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

૨૪૨૨૩

પ્રકાશકના બે બોલ.

અતિ કુશળ શુદ્ધિવાળા વિચારી પુરૂષને પણ ન સમજાય એવા પરમાર્થ માર્ગ પર હાલમાં અજ્ઞાન અંધકાર પસરેલો છે. આ અજ્ઞાન અંધકારના નિવારણાર્થ આ દીવો સળગાવવામાં આવ્યો છે. તો સુત્ર વાંચકો! તમે કોઈપણ ધર્મના અગર પંથના હો! પણ આ ગ્રંથ અથવા છતિ સુધી વાંચીને નિષ્પક્ષપાત શુદ્ધિથી વિચાર કરજો. આમાં કોઈપણ ધર્મની અથવા મતની નિંદા કરવામાં આવી નથી, પરંતુ સર્વ ધર્મનું મુળ જે સત્યતત્વ પર રચાયું છે, તેજ સત્યતત્વનો વિચાર આ “ પરમાર્થ માર્ગ પ્રદીપ ” માં તમારા જીવામાં આવશે.

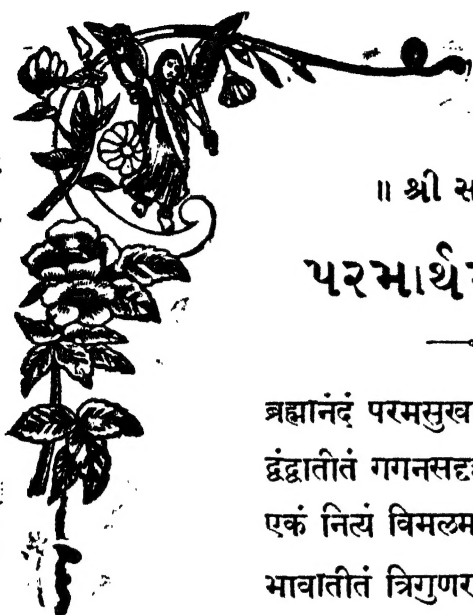
આ ગ્રંથ ઘણી ઉતાવળથી અને ગડબડમાં છપાયો હોવાથી તેની શુદ્ધાશુદ્ધતા તરફ ન જોતાં એમાંનો પ્રતિપાદિત વિષય વાંચકો ગ્રહણ કરશે એવી આશા છે.

કાગળ સુદ ૩
તા. ૨૪-૨-૨૮.

શ્રીસમર્થ સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજના શિષ્યો,
ત્રિભુવન હિરાલાલ
અને
દેવીદાસ પરસોતમદાસ.

श्री सगळे सर गुरुनाथ भाऊसाहेब महाराज उमदाकर

॥ શ્રી સદ્ગુરુ પ્રસન્ન ॥

પરમાર્થમાગ પ્રદીપ

બ્રહ્માનંદં પરમસુખં કેવલં જ્ઞાનમૂર્તિં
 દ્વંદ્વાતીતં ગગનસદૃશં તત્ત્વમસ્યાદિલક્ષ્યમ્ ॥
 એકં નિત્યં વિમલમચલં સર્વધી સાક્ષિભૂતં ।
 માવાતીતં ત્રિગુણરહિતં સદ્ગુરુ તં નમામિ ॥

આનંદ ! આનંદ ! આનંદ ! પહેલા પ્રત્યેક જીવની અવસ્થા દેવી હતી એનો થોડો વિચાર કરીએ તો હમણાં પણ તેનો અનુભવ આવવા જેવો છે. આ ચિત્તના ચમત્કારરૂપી જગત્ની ભ્રમણાને અને જીવ ઉપર આવેલા મન, બુદ્ધિ, દેહ વગેરે આવરણનો ત્યાગ કરી પોતાના સ્વરૂપમાં લય પામીએ તો તે આનંદનો અનુભવ થાય છે. તે અનુભવ દુઃખ વિનાનો કેવળ સુખરૂપ અને સમાધાનરૂપ છે. અહાહા ! તે કેવો આનંદ છે ! તેનું વર્ણન પણ થઈ શકે એમ નથી. તે આનંદ કેટલો મોટો છે ! હમણાં અજ્ઞાન દશામાં પણ જીવને સુખ, દુઃખ કામ, ક્રોધ વગેરે જે આવે છે, તે બધાનો અંત જ્યાં થાય છે, જેના અંદર બધાનો સમાવેશ થાય છે તે આનંદ કેટલો મોટો હશે ? આવો આનંદ છોડીને આ જીવ કાઠી, માકડ, વગેરે ચોર્યાશી લક્ષ યોનીની યાત્રા કરવા નીકળી પડ્યો છે અને દુઃખ ભોગવી રહ્યો છે. હવે આ દુઃખમાર્થી એને છુટવાનો ઉપાય એકજ છે, અને તે આત્મજ્ઞાન છે. આ આત્મજ્ઞાન નરદેહ સિવાય મળતું નથી.

વિચાર જાણેલ તો પુરુષ । વિચાર ન જાણેલ તો પશુ ॥
 ઇંદ્રી વચનં સર્વેષુ । ઠાયી ઠાયી બોલીલા ॥

આ સંસારના પ્રાણીઓમાં મનુષ્યજન્મ મળવો બહુ દુર્લભ છે અને તે બહુ કષ્ટથી મેળવાય છે. નાના સુકૃતાંત્રે ફળ તો હા નરદેહ કેવળ અનંત જન્મસુધી ચોર્યાંથી લક્ષ યોતીમાં જન્મ લઇને, ઘોડા, બળદ વગેરે થઇને મનુષ્યની સેવા કરવાથી અથવા વૃક્ષ વગેરે થઇને પોતાના ફળ મનુષ્યને અર્પણ કરવાથી અને આવી અનેક તરેહથી દરેક જન્મમાં મનુષ્યની સેવા કરવાથી મનુષ્ય જન્મ મળે છે.

નરદેહના યોગથી છપ પોતાની બંધ દશા છોડી મુક્ત સ્થિતિએ પહોંચે છે. બીજા દેહમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન નથી, જ્યારે નરદેહમાં રહી કોઈ પણ બ્રહ્મજ્ઞાની સદ્ગુણને સેવી, આત્મજ્ઞાન મેળવી સ્વાત્મસુખ મેળવે તો જન્મમરણની ઉપાધિમાંથી મુક્ત થાય, અને તે કારણે નરદેહ સર્વ દેહોમાં શ્રેષ્ઠ છે. આહાર, નિદ્રા, ભય, મૈથુન મનુષ્ય તેમજ સર્વ પ્રાણીઓને સમાન છે.

આહારનિદ્રા ભયમૈથુનાનિ । સામાન્યમેતત્પશુભિર્નરાણામ્ ।
 જ્ઞાનં હિ તેપાંમધિકો વિશેષો । જ્ઞાનેન હીના પશુભિઃ સમાનાઃ ॥
 આહારનિદ્રા ભય મૈથુન । સર્વા યોનિસી સમસમાન ।
 મનુષ્યદેહિચે જ્ઞાન । અધિક જાણ સર્વાસિ ॥

બદક ખાવા પીવામાં, મૈથુન અને નિદ્રા વગેરે કર્મોમાં ઈતર યોતીઓનાં હવે મનુષ્ય કરતાં વધારે ભોગ ભોગવી શકે છે તેમજ મનુષ્ય કરતાં બીજા પ્રાણીઓ કેટલીક રીતે ધણા ઉત્તમ ગુણ ધરાવે છે. છતાં નરદેહ બધા દેહોમાં અતિ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. નરદેહની ઈચ્છા દેવો પણ કરી રહ્યા છે, અને દરેક શાસ્ત્ર નરદેહની યોગ્યતા ધણી વર્ણવી છે. તેનું કારણ એટલુંજ કે નરદેહમાં રહી જો કોઈ પરમાર્થપથે ચાલે આત્મા અનાત્માનો વિવેક મેળવી સ્વાત્મ સુખ પ્રાપ્ત કરે તો તેના બધા કર્મો નષ્ટ થાય અને તે પાપ, યુગ્મ્ય અને પ્રારબ્ધ, સંચિત, ક્રિયમાણ વગેરે કર્મોના ફળની ઉપાધિમાંથી મુક્ત થાય છે.

“યથૈધાંસિ સમિદ્વોઽગ્નિર્મસ્મસાત્ કુરુતેઽર્જુન ।

જ્ઞાનાગ્નિઃસર્વં કર્માણિ મસ્મસાત્ કુરુતે તથા ॥ ”

ખીજ કોઈ પણ દેહમાં નહીં મળે એવું, બધા દુઃખથી મુક્ત કરનારં પરમાનંદ પદ નરદેહથીજ મળે છે અને એટલા માટે નરદેહને ખીજ દેહો કરતાં શ્રેષ્ઠ ગણેલો છે. નરદેહમાં આવીને પરમ પદ મેળવવું તેજ દરેક મનુષ્યનું ઉત્તમ ધ્યેય છે અને તેજ માણસાઈ છે. આટલા કષ્ટથી મેળવેલા આ નરદેહનું આદ્ય કર્તવ્ય છોડી ખીજ અટપટ સાધન ભેળાં કરવામાં મનુષ્ય જન્મ વ્યર્થ ગાળીએ તો નાના પ્રકારનાં સુકૃતનું ફળ જે આ શ્રેષ્ઠ નરદેહ છે તે કોડીની કિંમતે ગુમાવ્યા જેવું થાય છે. પ્રત્યેક માણસને મનુષ્યત્વ સિદ્ધ કરવાનું છે અને તે મનુષ્યનું કર્તવ્ય કરવાથીજ થાય છે. માણસનું કર્તવ્ય એટલે ‘નિરતિશય સુખ’ મેળવવું એજ છે અને તેવું સુખ જે મેળવે તેજ પુરૂષ. આવો પુરૂષાર્થ છોડી લોકો યોગશા અશાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ કરવામાં અહો રાત્રિ પથ્ય પક્ષી પણ ન કરે એવો શ્રમ કરી પરમાનંદ મેળવી આપનારા નરદેહમાં પણ દુઃખ ભોગવી હાય હાય કરી રહ્યા છે, એના કરતાં ખીજ વધારે મુખાર્થ કઈ? એવી રીતે અહર્નિશ શ્રમ કરવામાં રોકાઈ “હમને પરમાર્થ કરવામાં બિલકુલ પુરસદ નથી” એમ એ લોકો બોલે છે. હીક છે, આવા માણસોને મરવાની પણ પુરસદ ક્યાં છે? તેઓ મર્યા કે તરતજ હાથી, ઘોડા, બળદ, ગધેડા વગેરે યોનીમાં જન્મીને પોતાની વાસના મુજબ વગર પુરસદનું કામ કરવા લાગી જાય છે. કારણ કે વાસના તેવું ફળ. આવા પરમ સમાધાન આપે એવા નરદેહમાં આવીને જેણે કામની ઇચ્છા રાખી તેને તિર્યક યોનીના અસલ્ય કષ્ટ સિવાય ખીજું કાંઈ ફળ મળવાનું છે? મનુષ્ય દેહમાં આવીને હાથી, ઘોડા, ઉંટ, બળદ, જાડ વગેરેના સુખની ઇચ્છા કરનાર મનુષ્યોએ થોડી ધીરજ ધરતી. આ નરદેહ પડ્યો કે તરતજ તેમને તે પદ મળવાનું છે. એમાં કાંઈ સંશય નથી. લોકો પોતાની ઇચ્છાથીજ નરદેહ રૂપી રત્ન હાથમાંથી ગુમાવી, મનુષ્યનું કર્તવ્ય ભુલીને પરમાનંદ પદ મેળવવાનું છોડી ચોર્યાશી લક્ષ યોનીમાં જાય છે.

પુનર્રિપિ જનનં પુનરપિ મેર્રણં । પુનરપિ જનની જઠરે શયનમ્ ॥
આની ચોર્યાશીની યાત્રા કરવા મઠિ છે, કારણ કે એવો નિયમ છે કે,
પાપ પુણ્ય સમતા ઘટે । તરીચ નરદેહ જોડે ।

પાપ પુણ્ય સમ થાય તોજ નરદેહ મળે છે અને નરદેહમાં આવી પાછા
નિષ્કર્મ કરવાથી પુનઃ ચોર્યાશીનો ફેરો શરૂ થાય છે. પછી બધી
યોનીમાં ફરીથી મનુષ્યની સેવા કરવાથી પુનઃ નરદેહ મળે અને તેમાં
આવીને પણ પોતાનું કર્તવ્ય નહિ કરે તો ફરીથી પાછા ચોર્યાશીના
અક્કરમાં ફરતું પડે છે.

અનંત જન્મો લેવા અને અનંત વખત જનનીના જઠરમાંથી બહાર
નીકળવું એજ પ્રત્યક્ષ નરક છે. આવી નરક યાતના જીવને ભોગવવી પડે
છે, અરે ! દરેક યોનીનું દુઃખતો કેટલું અસહ્ય છે તેનો ખ્યાલ લાવતાંજ
આપણને કંપારી છુટે છે. માટે વિચારી પુરૂષોએ પોતાનું સ્વહિત કેમ
ચાય એ વિષે મોટામાં મોટી ખંત અને કાળજી રાખવી જોઈએ. મહાજ્ઞાની
કપીર ભક્ત પણ કહી ગયા છે કે,

“ ધશુકી હોત પન્હેયા નરકા કછુ ન હોય,

પણુ નર કરણી કરે તો નરકા નારાયણ હોય.”

ધશુ જીવતાં કામ લાગે છે, મુઆપછી પણ તેના જોડા વગેરે થાય છે. મનુષ્ય
જીવતાં બીજાને બોળાવે છે, અને મરણ પછી ખરચ કરાવે છે, પણ તેનું
શરીર બલકુલ ઉપયોગમાં આવતું નથી.

आनेकी वाट कोन । जानेकी घाट कोन ॥ ब्रम्हका कपाट कोन

जीवे कोन ॥ मूवे कोन । कोनमे कोन समाया हय ॥

एतना वात नै बुझातो । कायकु नरदेहकु आया ॥

પણુ જો મનુષ્ય આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તકરે, આત્મતત્ત્વ ઓળખે તો તેનામાં
સાદાત્ નારાયણ (બ્રહ્મ) થઈ જવાની શક્તિ છે. આ જગતમાં પણ વસ્તુ
બહુજ દુર્લભ છે. (૧) મનુષ્યજન્મ મેળવવો કેટલો દુર્લભ છે, તે તો હમે
કહી ચુક્યા છીએ, (૨) શુભ વાસના અને (૩) આત્મજ્ઞાની સદ્ગુરુ.
શુભવાસના એટલે બ્રહ્મપદ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા. જગતના બધા કાર્યો

તે હીન અર્થ છે, તે બધા કાર્યો મનુષ્યને પોતાને કાંઈપણ કામ લાગવાના નથી. એ બધા કાર્યો ખીજ માટે છે. શરીરને સુખમાટે એવા કાર્યો છે પણ મનુષ્યના પોતાના કલ્યાણ માટે નથી. છેવટે બધુંજ અહીં છોડીને જવાનું છે.

देह रक्षणा कारणे यत्न केला । परी शेवटी देह टाकोनि गेला ॥

મનુષ્યને પોતાનેજ કામ લાગે એવું એક પરમાર્થજ છે. પોતે બ્રહ્મપદ પ્રાપ્ત કરવું, સ્વરૂપ જ્ઞાન મેળવવું એજ મુખ્ય પરમાર્થ છે, અને એવીજ વાસના રાખવી એનુંજ નામ શુભ વાસના અથવા શુભેચ્છા.

જગતમાં મોટામાં મોટો અર્થ પરમાર્થ છે. પરમાર્થ એટલે પરમ+અર્થ, એટલે મહાનમાં મહાન સુખ મેળવવાની યુક્તિ તેનું નામ પરમાર્થ. પરમાર્થને પરમાર્થ કહે છે તેનું કારણ શું ? ખરેખર એ પરમ-અર્થ એટલે શ્રેષ્ઠ ધન છે અને તેને મેળવવાના ઉપાયો પણ બધા શ્રેષ્ઠજ છે. તે પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ સત્યતા, સદ્બુદ્ધિ, ઉદારતા, દયાળુતા વગેરે અનેક સોજવળ સદ્-ગુણોથી અલંકૃત છે. એ માર્ગે કમણુ કરનારનું અંતઃકરણ આવા સોજવળ રત્નોથી ઝાંઝારેનું હોવાથી અમર અને નિરનિશય સુખ પ્રાપ્ત કરે એમાં નવાઈ શી ? એથી ઉત્તરું પરમાર્થ છોડીને કેવળ એકલો સંસારરૂપી હીનાર્થ મેળવનારો જીવ બધા દુર્યુજોથી ભરપૂર છે. દાખલા તરીકે વ્યવહાર જીવ હંમેશાં એમ બોલે છે કે “અસત્ય સિવાય હુમારું કેમ ચાલે ?” આ વાત યથાર્થ છે કારણ કે જીવ આવી બધી રાક્ષસી સંપત્તિ-થીજ ખતેડે છે; એનો પાયો અસત્ય, અજ્ઞાન, દંભ, મદ, મત્સર, ક્રોધ, ઈર્ષ્યા, રૂઝા વગેરે સર્વ અશિલ્લ ગુણોથી રચેલો છે. માટે પશુમોની નીચ સંપત્તિ છોડીને મનુષ્યની શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ અથવા દૈવીસંપત્તિ મેળવવી એનું નામ પરમાર્થ છે. નરદેહમાં આવી પરમાર્થ પ્રાપ્ત નહિ કરનારા આત્મહત્યા કરનારા છે એટલે આત્માનું (પોતાનું) વિમળ શુદ્ધ સ્વરૂપ જ્ઞાન મેળવ ના નથી તેથીજ ચોર્યાશી લક્ષ યોનીના અનેક દુઃખો ભોગવે છે.

પરમાર્થજ આવા શ્રેષ્ઠ નરદેહથી મેળવવાની ઉત્તમ સંપત્તિ છે, એ વાત સિદ્ધ થઈ. એજ કારણથી શોધના છેક છેડે સુધી પહોંચેલા હિંદ દેશના પરમ

જ્ઞાનીઓ લાંબો વિચાર કરીને એવા સિદ્ધાંતપર આવ્યા છે કે “ આ જગતમાં માણસને પરમાર્થ એટલે બ્રહ્મજ્ઞાન સિવાય પરમ સૌખ્ય આપનારી બીજી કોઈ વસ્તુ નથી અને જ્ઞાન સિવાય બીજા કશાથી સુખ થવાનું નથી.” આજ હેતુથી આપણા પૂર્વના ઋષિઓએ આપણા રીતિરિવાજ અને રૂઢીની પારમાર્થિક પાયાપર રચના કરી કે જેથી બધા શનૈઃ શનૈઃ પરમ સૌખ્યને પહોંચે. આને ધાદાંત કહે છે. પણ બ્રહ્મજ્ઞાનથી વિમુખ થવાથી આવા પારમાર્થિક રીતિરિવાજો, તહેવારો વગેરે વિષે અજ્ઞાનતા થઈ, અને આપણા હિંદુઓના તહેવારોનો મુખ્ય વર્મ ભૂલી ગયા. પરધર્મીઓ આપણા તહેવારો વિષે હસે છે, તો પણ કોઈ તહેવારોનો અર્થ સમજવી શકતા નથી. અંગ્રેજ કેળવણી પામેલાઓ હિંદુના તહેવારો બધા મૂખને માટે છે એમ વિચારી તહેવારોનો ત્યાગ કરવા લાગ્યા છે.

હમણાં લોકો જેને શોધ કહે છે એ શોધ કરતાં પણ આપણા પૂર્વના ઋષિઓ ધણીજ ઉચ્ચ શોધો જાણતા હતા. શરીરથીજ જાણવાની શોધો તો શું, પણ અંતર જ્ઞાનથી અગમ્ય જગ્યાઓનું પણ સર્વ જાણતા હતા. હાલની બધી શોધો નકામી છે. આ શોધો મનુષ્યોને સુખ આપશે નહિ. ઉલટું ધણું દુઃખ આપનારી નીવડશે એમ નિશ્ચયથી જાણીને હિંદુસ્તાનને ભૌતિક શોધ તરફ વધારે વાળવા કરતાં જે પરમ અર્થ માણસને શાશ્વત સુખ આપનાર છે તે તરફ ઋષિઓએ વાળ્યો; અને બધાને એકેકે અવાજે ઉપદેશ કર્યો કે “ ગમે તેટલું મોટું ભૌતિક સુખ હોય તોપણ તે અશાશ્વત અને ક્ષણભંગુર છે. ઈંદ્રપદ હોય તો પણ તે પરમાર્થરૂપી મહાધનની સામે કંપદાર્થ છે. માટે તમે ભૌતિક સુખ તરફ વળતા નહિં અને આ અતિ ઉચ્ચ મનુષ્ય દેહનો અતિ ઉચ્ચ પરમાર્થ મેળવવા તરફ ઉપયોગ કરો, કારણ કે તે વસ્તુ મનુષ્ય દેહ સિવાય પ્રાપ્ત થવાની નથી.”

નૃદેહમાદ્યં સુલભં સુદુર્લભં પ્લવં સુકલ્પં ગુરુકર્ણધારમ્ ।

મયાનુકૂલેન નમસ્વતેરિતં પુમાન્મવાબ્ધિં ન તરેત્સ આત્મહા ॥

સારાંશ એ કે પરમાર્થ કરવો જોઈએ. અને તે પ્રમાણે આપણા દેશના ઘણાક મનુષ્યોના મનમાં પરમાર્થ કરવાની ઈચ્છા હોય છેજ, પરંતુ તે લોકોને પરમાર્થ કરવાથી જે પરમસુખ પ્રત્યક્ષ મળવાનું તે મળતું નથી, માટે બિચારાઓ સાશંક થાય છે. કેટલાક લોકો પરમાર્થ માટે ધણુંજ કષ્ટ વેઠે છે, તો પણ તેમને આનંદની પ્રાપ્તિ થતી નથી. પછી ‘હમે ભૂલતા હોઈશું’ એવું સમજીને ખીજું કરવા માંડે છે, પણ તેમાં પણ ફાવતા નથી, ત્યારે ત્રીજું કરે છે. આવીરીતે પ્રસંગ આવે તેમ ઉપવાસ, તીર્થયાત્રા, પોથીપુરાણ, સાધુઓના દર્શન, તથા કીર્તન, મર્યાદાધર્મ વ્રતો વગેરે કરવામાં મથી પડ્યા છે. પરંતુ બિચારાઓનું કંઈ વળતુ નથી. તિલક કરતાં ત્રેપન વહ્યાં, જપ માળાના નાકાં ગયાં;

તીરથ ફરી ફરી થાક્યા ચણું, તોય ન પહોંચ્યા હરિને શણું.
કથા સુણી સુણી પુટ્યા કાન, અખા તોય ન આવ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન;
એક મુરખને એવી દેવ, પત્થર એટલા પૂજે દેવ.

પાણીને દેખી કરે સ્નાન, તુળશી દેખી તોડે પાન;
એ તો અખા બહુ ઉત્પાત, ઘણા પરમેશ્વર એ ક્યાંની વાત.
જો જો રે મહોટાના બોલ, ઉજ્જડ ખેડે વાગ્યો ઢોલ;
અંધે અંધ અંધારે મળ્યા, જેમ તલમાંહી કોદરા ભળ્યા.
ઘેંસ ન થાયે ન થાયે ઘાણી, કહે અખો એ વાતો જાણી;
આંધળો સસરો ને સણગટ વહુ, કથા સુણુવા ચાલ્યું સદુ.
કહ્યું કાંઈ ને સમજ્યા કશું, આખ્યનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું;
ઉંડો કુવો ને ફાટી બોખ, શીખ્યું સાંભળ્યું સર્વેકાક.
બળદની તે કેમ થાયે ગાય, મુરખ મિથ્યા કરે ઉપાય;
જ્ઞાન વિના તે સાધન એવાં, અખા તહેમાં ન લેવા દેવા.

આ જોઈને કેટલાક લોકો પરમાર્થ એટલે હમ્બગ (humbug) છે એમ બોલવામાંજ ડહાપણ માની રહ્યા છે. આ બધા પરમાર્થ કરનારાઓ ક્યાં ભૂલે છે તે પોતે સમજતા નથી. તેમનામાં મોટી ભુલ એ છે કે તેઓ વેના જ્ઞાનીઓએ જે કહ્યું છે તે યથાર્થ સમજતાં નથી.

डांढपणु शास्त्रमां कडेवाय तेदवी कडेवानी भटपट करीने थाक्या
पछी " सद्गुरु सिवाय डांढ वणवानुं नथी " ऐम रुपट कथुं छे.
भाटे सद्गुरु करवा जेष्ठये. अनेक संतो अने प्रातःस्मरणीय महान
शानीयो पणु ऐकडे अवान्ने पोकारे छे के,

भटक मुवा भेदिविना । कोन बताव धाम ।
चलते चलते जुगगयो । पाव कोस परगाम ॥
जा कारन हम धुंडते । और करते आस उमेद ।
सो तो अंतर गत मिला । गुरुमुख पाया भेद ॥

सद्गुरु वांचोनि सांपडेना सोय । धरावे ते पाय आधीं आधीं ॥
आपणासारिखें करिती तात्काळ । नाहीं काळ वेळ तया लागीं ॥
ल्येह परिसाची न साहे उपमा । सद्गुरु महिमा अगाध आहे ॥
तुका म्हणे कैसे आंधळे हे जग । गेले विसरोन खरा देवा ॥

त्रिवेणीचे स्नान अखंडीत करो । काशी वाशी मरो ज्ञानेवीण ॥ ध्रु ॥
नाहा त्यासी मुक्ति वस्ती निरंजनीं । भोगी रुद्रयोनी कर्मयोगे ॥
ब्रह्मज्ञानवीण न चुके याता याती । न पाविजे मुक्ति गुरुवीण ॥
ज्ञानदेव म्हणे मोक्ष ज्ञानेधिण । नाहीं नाहीं आण निवृत्तिची ॥

श्री गुरुच्या पार्यां ठेवि तुं विश्वास । दासाचा तुं दास होई त्यांचा ॥ ध्रु ॥
राम हा परब्रह्म वसिष्ठा शरण । कृष्णे सांदीपनि गुरु केला ॥
वाल्मीकि ऋषि नारद उपदेशी । त्रिभुवनीं धन्य वाल्या झाल्या ॥
एका जनार्दनी गुरु मज भेटला । मोकळा दाविला मार्ग तेणें ॥

जयास वाटे देव पहावा । तण सद्गुरु करावा ।
सद्गुरुविण देवाधिदेवा । पाविजेत नाहीं ॥

॥ તીર્થમેં ફલ યેક હય , સંત મિલે ફલ ચાર ॥

॥ સદ્ગુરુ મિલે અનેક ફલ । કહે કબીર વિચાર ॥

ગુરુ વિન જ્ઞાન ન ડૂપજે । ગુરુ વિન ઘોર અંધાર ॥

જે ગુરુવાળી વેગઢા । રઠવઢિયા સંસાર ॥

સારાંશ એ કે આવી રીતે રામ, કૃષ્ણ વગેરે બધાજ ગુરુ કરીને ગુરુના જ્ઞાનથીજ પરમાત્મપદે પહોંચ્યા અને સર્વને એજ બોધ આપ્યો કે ‘મારી ભક્તિ કરો એટલે મેં જે ગુરુભક્તિ કરી તે ગુરુભક્તિ કરો.’ કૃષ્ણ પરમાત્માએ ઉદ્ધવને ભાગવતમાં કહ્યું છે કે,

ન રોધયતિ માં યોગો ન સાંખ્યં ધર્મં એવ ચ ।

ન સ્વાધ્યાયસ્તપસ્યાગો નેષ્ટાપૂર્ત ન દક્ષિણા ॥

વ્રતાનિ યજ્ઞચ્છન્દાંસિ તીર્થાનિ નિયમા યમાઃ ।

યથાઽવરુન્ધે સત્સંગ સર્વસંગાપહો હિ મામ્ ॥

આ ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે ગુરુવિના મુક્તિ નાંસ્તિ. હવે ગુરુ કેવા હોવા જોઈએ તે વિષય પર આવીએ. શિષ્યને ઉપદેશ આપીને આત્મસાક્ષાત્કાર કરાવીને અજ્ઞાન તિમિરનો નાશ કરી પરમપદે પહોંચાડનારા ગુરુ હોવા જોઈએ.

જો બ્રહ્મજ્ઞાન ઉપદેશી, અજ્ઞાન અંધાર નીરસી ।

જીવાત્મયા શીવાત્મયાસી, એક્યતા કરી ॥

ફોડોનિ શબ્દાંચે અંતર, વસ્તુ દાઁખવી નિજસાર ।

તોચિ સદ્ગુરુ માહેર, અનાથાંચે ॥

જીવ એકદેશી બાપુડેં, તયાસિ બ્રહ્માચિ કરી રોકડેં ।

ફેડી સંસાર સાંકડેં, વચનમાત્રેં ॥

મુખ્ય સદ્ગુરુચેં લક્ષણ, આધિ પાહિજે વિમઢ જ્ઞાન ।

નિશ્ચયાચેં સમાધાન, સ્વરૂપસ્થિતી ॥

જેથે શુદ્ધ બ્રહ્મજ્ઞાન, આણિ સ્થુલ ક્રિયેચેં સાધન ।
 તોચિ ગુરુ નિધાન । દાઁવવી ઢોઢાં ॥ (દાસત્રોધ)
 જા નિજાંગે બ્રહ્મપૂર્ણ । અમંગ જયાચે સમાધાન ।
 સ્વાનુભવેં વૃત્તિ ગહન । તોચિ સદ્ગુરુ ॥—(સદાચાર)

આવા આત્મજ્ઞાની સ્વતઃ બ્રહ્મ સાક્ષાત્કાર પામેલા, બ્રહ્મને પ્રત્યક્ષ જાણનાર અને શિષ્યને છાંચ દેહા છાંચ ઢોઢા (આજ દેહમાં આજ ચક્ષુઓથી) અપરોક્ષ બ્રહ્મ સાક્ષાત્કાર કરી આપનારા ગુરુ હોવા જોઈએ. બ્રહ્મને સાક્ષાત્ દૃષ્ટિગોચર કરી આપીને અનુભવમાં લાવવા માટેજ સદ્ગુરુની જરૂર છે. અન્ય કોઈ કામ માટે સદ્ગુરુની જરૂર નથી. ગમે એવા વ્યાખ્યાન આપતો હોય, ગમે એટલું શાસ્ત્રનું પાંડિત્ય બતાવતો હોય, તો પણ અનુભવ શુન્ય હોય તો તેવાઓ ગુરુ પદને લાયક હોઈ શકે નહિ. લખ્યું છે કે,

અવિજ્ઞાતે પરે તત્ત્વે શાસ્ત્રાધીતિસ્તુ નિષ્ફળા ।

વિજ્ઞાતેઽપિ પરે તત્ત્વે શાસ્ત્રાધીતિસ્તુ નિષ્ફળા ॥

ન યોગેન ન સાંખ્યેન કર્મણા નો ન વિચયા ।

બ્રહ્માત્મકત્વબોધેન મોક્ષઃ સિધ્યતિ નાન્યથા ॥

અર્થાત્ પરતત્ત્વ (બ્રહ્મ) જાણવામાં ન આવે તો શાસ્ત્રનો અભ્યાસ નિષ્ફળ છે. પરતત્ત્વના અનુભવ સિવાય શાસ્ત્રાભ્યાસ વૃથા છે, તેમજ તે તત્ત્વ સંપૂર્ણ જાણ્યા પછી પણ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ નિષ્ફળ છે. જીવ-પરમાત્માનું ઐક્ય સમજવાથી મોક્ષ થાય છે. પણ યોગ, સાંખ્ય અને કર્મથી તે મોક્ષ (પ્રાપ્ત) થતો નથી. એટલે પરતત્ત્વ પ્રત્યક્ષ દેખાડીને જે શાસ્ત્ર સમજાવે છે તેજ મોક્ષ દાતા ગુરુ છે. કારણ શાસ્ત્રમાં પણ ખુદ્દલું લખ્યું છે કે બ્રહ્મ જાણેલા બ્રાહ્મણના મુખથીજ શાસ્ત્ર અને પુરાણ સાંભળો, નહિ તો બુલા પડશે. હમણા બ્રહ્મ જાણેલા બ્રાહ્મણના મુખથી શાસ્ત્રો ન સાંભળવાથી અને બ્રહ્મ નહિ જાણેલા પાંડિતોના મુખથી શાસ્ત્ર અને પુરાણો શ્રવણ કરવાથી બધા પરમાર્થીઓ આડે રસ્તે દોરવાઈ રહ્યા છે. એ લોકો પોતેજ શું કહે છે તે જાણતા નથી. લોકો

કહેવાતા પંડિતોના મુખથી શ્રવણ કરીને મહાન કૃષ્ણ પરમાત્મા પણ માખણચોર હતા, ગાયો ચરાવતા હતા, જર કર્મ કરતા હતા આવું છાતી ઠોકાને બોલી રહ્યા છે. ગાયનો અર્થ પણ ચાર પગવાળી, ધાસ કડબ ખાનાર પશુજ છે એમ સમજે છે. પ્રિય વાંચકો ! થોડો તો વિચાર કરો કે જે કૃષ્ણ પરમાત્મા રાજા હતા, જેના મહેલમાં માખણના ઠંગેઠંગ રહેતા હતા અને જે પરમાત્મા માખણની ધૂંછામાત્ર દર્શાવે તો માખણના હુંગરના હુંગર લાવી આપનારા સેવકો જેમની પાસે હાજર હતા, આવા પરમાત્મા માખણની ચોરી કરે? અને ગાયો ચરાવવા જાય? અરે! હમણાં જેને માખણ મળતું નથી એવો સાધારણ બીખારી પણ માખણની ચોરી કરતો નથી તો શું શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા માખણની ચોરી કરવા જાય? તે એટલા બધા વાસનાધીન હતા? અને આ બધું છતાં તે પરમાત્મા કહેવાય? તો માખણ એટલે શું તેનો મર્મ અને જે ખોટાકર્મ શ્રીકૃષ્ણને લાગુ પાડવામાં આવે છે તેજ કર્મોથી અથવા તેવા કર્મો કરવા છતાં તેઓ પરમાત્મા કેમ કહેવાયા અને પૂર્ણ પુરૂષ તરીકે કેમ ઓળખાયા તે બ્રહ્મવેત્તા ગુરૂને પુછવું જોઈએ. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માના આખા ચારિત્ર્યનું રહસ્ય જ્ઞાન બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરૂ પાસેથી સમજવું જોઈએ. વેદ, શાસ્ત્ર, શ્રુતિ, સ્મૃતિમાં કોઈ કોઈ ઠેકાણે પરસ્પર વિરોધી વાક્યભેદ આવેછે તે સદ્ગુરૂના બોધ સિવાય સમજનાતા નથી.

વેદ શાસ્ત્ર શ્રુતિ સ્મૃતિ । તેથેં વાક્યભેદ પડતી ।

તે સર્વહી નિવડતિ । સદ્ગુરુચેનિ વચનેં ॥

વેદ શાસ્ત્રાચે માંડળ । શાસ્ત્રે તોડીં એસા કોળ ।

હે નિવડેના સાધુ વીળ । કદા કલ્પાંતીં ॥

સીતા સ્વયંવરમાં જે ધનુષ્ય રાવણ ઉંચકવા ગયો અને છાતીપર લખને પડ્યો, તે ધનુષ્ય સીતા બાધ્યાવસ્થામાં રમવાનો થોડો કરીને રમતા હતા. બાધ્યાવસ્થામાં આવી શક્તિ ધરાવનારા સીતાજીને તરૂણ વય કે જેમાં પુર્ણ શક્તિ હોય તે વખતે ક્ષુલ્લક રાવણ આવી અપાર શક્તિવાળા સીતાજીને ઉંચકાને લઈ જઈ શકે કે કેમ? આનો વિચાર કોઈ કરતું નથી. કારણ કે પરમાર્થમાં વિચારપુર્વક કોઈ માથું મારતા નથી અને તેથીજ તેમને પરમાર્થ પ્રાપ્ત થતો નથી.

આવી રીતે પરમાર્થનો અર્થ જાણ નહીં જાણેલા પંડીતોએ ઉધો કરી બધા લોકોના મગજમાં બેસાડી દીધો છે તેથીજ પરધર્મના લોકો હિંદુ ધર્મના ઉચ્ચ સિદ્ધાંતોની મશ્કરી કરી રહ્યા છે. કેળવાયલા લોકોને ધર્મ એટલે હમ્બગ (humbug) લાગવા માંડ્યું છે, એનું કારણ અનુભવ શુન્ય શાસ્ત્રીઓ અને મુર્ખ ગુરૂઓ છે. શાસ્ત્રો અધિકારીઓજ વાંચવા જોઈએ અને બ્રાહ્મણના મુખથીજ સાંભળવા એમ કહ્યું છે તે ખોટું નથી. આજકાલ દરેક મનુષ્ય અમને શાસ્ત્ર વાંચવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે એમ માનીને શાસ્ત્રમાં રહેલા રહસ્ય-જ્ઞાનનો ખોટો અર્થ સમજી લે છે અને વિપરીત ભાવનાઓ ધરી બેસે છે. પણ આ જ્ઞાનજ્ઞાન કલ્પનાતીત છે; તે ગમે તેટલા બાહોશ તર્ક કરનારને પણ ગુંચવણમાં નાંખે છે. મારેજ શાસ્ત્રો બ્રાહ્મણના મુખથી સાંભળવા એવી આજ્ઞા કરવામાં આવી. બ્રાહ્મણ એટલે બ્રાહ્મણ શરીરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો અસ્થિ, માંસ, ત્વચાનો ગોળો નહિ પણ

જાણતિ બ્રહ્મ સંપૂર્ણ । કરિતી બ્રહ્મ નીરુપણ ।

તોચિ જાણાવા બ્રાહ્મણ । બ્રહ્મવિદ જો ॥

ઉપર અમે કહી ગયા છીએ કે ગુરૂ કરવા જોઈએ અને ગુરૂ કર્યા સિવાય મુકિત કદાપિ મળવાની નથી. ‘મુક્તિર્મૂલમ્ ગુરુકૃપા.’ શ્રી જ્ઞાનેશ્વરે પણ કહ્યું છે કે “ બ્રહ્મજ્ઞાન વીણ ન ચૂકે યાતાયાતી, ન પાવીજે મુક્તિ ગુરુવીણ ”. પણ ગુરૂ કરતાં પહેલાં સાવચેત રહે કે,

નવ્હતી તે સંત કરિતાં કવિત્વ । સંતાચેતે આમ્ર નવ્હતી સંત ॥ ૧ ॥

યેથે નાહીં વેશ સરતી આહનાવેં । નિવેડે ઘાવડાવ વ્હાવા અંગીં ॥ ૨ ॥

નવ્હતી તે સંત ધરિતાં મોપજા । પાંઘરતી વાકઝ નવ્હતી સંત ॥ ૩ ॥

નવ્હતી તે સંત કરિતાં કીર્તન । સાંગતાં પુરાણેં નવ્હતી સંત ॥ ૪ ॥

નવ્હતી તે સંત વેદાચ્યા પઠણે । કર્મ આચરણેં નવ્હતી સંત ॥ ૫ ॥

નવ્હતી સંત કરિતાં તપતીર્થાટણે । સેવિલીયા વન નવ્હતી સંત ॥ ૬ ॥

નવ્હતી સંત માઝા મુદ્રાચ્યા ભૂષણે । ભસ્મ ઉચઝણે નવ્હતી સંત ॥ ૭ ॥

તુકામ્હણે નાહીં નિરસિલા સંદેહ । તોવરી અવધે સંસારીક ॥ ૮ ॥

અને ગુરૂ પોતે અક્ષ જાણેલા હોય. તેની ઓળખાણ એ છે કે તમને અક્ષનો સાક્ષાત્કાર કરી આપે, એવા ગુરૂ કરવા જોઈએ.

સદ્ વસ્તુ દાઝવી તોચિ સદ્ગુરુ ।

ગુરૂના લક્ષણો ગુરૂ ગીતામાં પણ નીચેના શ્લોકથી વર્ણવેલા છે અને તેવાજ લક્ષણોથી યુક્ત ગુરૂ હોય તો તેમના સદ્ગુરૂ કરી તેઓનું શરણ સત્વર સ્વીકારવું.

ब्रह्मानंदं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्ति ।

द्वंद्वાતીતં ગગન સદૃશં તત્ત્વમસ્યાદિ લક્ષ્યમ્ ॥

एकं नित्यं विमलमचलं सर्वधी साक्षिभूतं ।

भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्गुरुं तं नमामि ॥

અર્થાત્ સતત અક્ષનો આનંદજ લેતા હોય અને તેવા પરમસુખ, આનંદનું દાન કરતા હોય, કેવળ જ્ઞાનની મૂર્તિ જ હોય, દ્વંદ્વભાવનાથી જે રહિત હોય, ગગન જેવા નિર્મળ, 'તત્ત્વમસિ' વગેરે વેદના મહાવાક્યોનો અનુભવ ધરાવતા હોય અને તેવા લક્ષણોથી યુક્ત હોય, દ્વંદ્વ ભાવથી રહિત હોય, શાશ્વત વસ્તુને જાણનાર હોય અને જે વિમળ શુદ્ધ સ્વરૂપ જ્ઞાનને જાણે છે, અચળ પદને પામેલા છે અને હંમેશા સાક્ષીરૂપે વર્તે છે, જે કોઈપણ જાતના ભાવથી તથા ત્રણ ગુણથી રહિત છે તેવા સદ્ગુરૂને હું નમસ્કાર કરું છું.

ઉપર વર્ણવેલા લક્ષણો જે મહાપુરૂષમાં હોય તેમનું શરણ મુમુક્ષુઓએ સત્વર સ્વીકારવું. આવા ગુરૂ મળે તોજ ગુરૂ કર્યા બરાબર છે નહિતો આત્મ સાક્ષાત્કાર વગરના કર્મિષ્ઠ ગુરૂ કર્યા હોય તોપણ તે નાહ કર્યા બરાબર છે. અક્ષ અનુભવ વગરના ગુરૂ કર્યા હોય તોપણ તેને છોડીને ખીજ ગુરૂ કરવામાં કાંઈ વાંધા નથી. યાત્રવલ્ક્ય પણ કર્મિષ્ઠ ગુરૂને ત્યાગી જ્ઞાની ગુરૂને શરણ ગયા હતા. અક્ષ નાહ જાણેલા માણસ ગુરૂ થઈ શકતાજ નથી. શ્રી સમર્થ રામદાસ સ્વામીએ કહ્યું છે કે

ऐसे गुरु आडक्याचे तीन मिळाले तरी टाकावे ॥

એટલે આવા ગુરૂ એક પદમાં ત્રણ મળતા હોય તોપણ તેનો ત્યાગ કરવો. અક્ષ જાણેલોજ પુરૂષ આત્મજ હોય છે. અક્ષ નહિ જાણેલો કદાપી

આત્મણુ હોઈ શકતો નથી; અને આવા અપ્રાત્મણુને યુરૂ કરવા નહિ એવી વેદાન્તા છે. પ્રત્યેક માણસ જન્મથી શુદ્ધ હોય છે. 'જન્મના જાયતે શુદ્ધો સંસ્કારાન્ દ્વીજ ઉચ્યતે'. માટે પ્રભુ જાણેલા આત્મણુને યુરૂ કરવા. પછી તે ગમે તે જાતના હોય તોપણ તે આત્મણુજ છે. એવમ્ યોગ્યા મેળા જે જાતના ઢેડ હતા તે પણ આત્મણુ કહેવાયા, ગોરા કુંભાર, કુંભાર જાતના હતા પણ આત્મણુ કહેવાયા. વાદ્મીક કોળી હતા પણ ઋષી કહેવાયા, સજન કસાઈ હતા પણ આત્મણુ કહેવાયા. આવા આત્મણુ પાસેથીજ યુરૂ-ઉપદેશ લેવાથી મનુષ્યને આજ દેહમાં પરમાનંદ પ્રાપ્તિ પ્રત્યક્ષ થાય છે. પરદેશીઓને પણ અમારી એવી સુચના છે કે જેમને વેદાંત ધર્મ જાણવો હોય તેમણે પ્રત્યક્ષ પ્રભુ અનુભવનારા વિજ્ઞાનીઓનેજ પુછવું. ફક્ત સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ કરી વેદ અને શાસ્ત્રોનો તરજુમો કરવાથી અને શબ્દ જ્ઞાન થવાથી વેદાંત સમજવાનો નથી. વેદશાસ્ત્રો મુખપાઠ કરનારા વેદીયાઓને પુછીને વેદાંતધર્મ વિષે નિશ્ચય કરવો નહિ. આવા લોકોએજ હિંદને આડે રસ્તે દોર્યો છે. આવા લોકોએ સમાજમાં અનેક તરેહની ખોટી ભાવનાઓ ઘુસાડી દીધી છે. જગતમાં કોઈ સૌથી વધારે જુદું ખોલતા હોય તો આ લોકોજ છે, કારણકે આ લોકોએ ઈશ્વરને કોઈ દિવસ જોયો નથી, જાણ્યો નથી, છતાં તેને પ્રત્યક્ષ જોયો અને જાણ્યો હોય એવાં મોટાં મોટાં જાણુગાં ધુકી રહ્યા છે. પોતે કોઈ જાણુતા નથી અને લોકોને કહે છે કે “ સેવા કરો, તીર્થ કરો, દાન કરો, મર્યાદા પાળો, પ્રેમ કરો, ભક્તિ કરો, માળા ફેરવો, ગીતા વાંચો, પાઠશાળાઓમાં જાઓ, ધર્મદર્શન કરો, જપ કરો, વિશ્વાસ રાખો ”. પરંતુ

જ્યાં લગી આત્મતત્ત્વ ચિન્થ્યો નહિ, ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી; મનુષ્યદેહ તાહરો એમ એળે ગયો, માવઠાંની જેમ વૃષ્ટિ વુડી.

શું થયું સ્નાન પુજાને સેવા થકી, શું થયું ઘેર રહી દાન દીધે;
શું થયું ધરી જટા ભસ્મ લેપન કર્યે, શું થયું વાળ લોચન કીધે.
શું થયું તપ ને તીરથ કીધા થકી, શું થયું માળ ગ્રહી નામ લીધે;
શું થયું તિલક ને તુલસી ધાર્યા થકી, શું થયું ગંગજલ પાન કીધે.

શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વદે, શું થયું રાગ ને રંગ બદ્યે;
 શું થયું અટદર્શન સેવ્યા થકી, શું થયું વરણના લેદ બંદ્યે.
 એ છે પરપંચ સહુ પેટ ભરવા તણા, આત્મારામ પરિબ્રહ્મ ન જોયો;
 બણે નરસૈયો કે તત્વદર્શન વિના, રત્ન ચિંતામણી જન્મ ખોયો.

ઉપલાં અનેક લક્ષણો લોકોને તે લોકોએ લગાડ્યાં છે. આ લોકો પાસે મુખ્ય હથીઆર એ છે કે “તમારી પાસે શ્રદ્ધા નથી, વિશ્વાસ નથી, ભક્તિ નથી, ભાવ નથી માટે પરમાનંદ કેમ મળે?” એમ કહીને ભાવિક લોકોને આંજી રહ્યા છે. પણ એ ગુરુઓજ વિશ્વાસ, શ્રદ્ધા, ભાવ, વગેરેનો અર્થ બિલકુલ સમજતા નથી, અને પદ્ધતિસર સમજવવાનું કહેતા એક ડાળ પરથી બીજી ડાળ પર ફૂટકા મારે છે. લોકો પણ ગુરુ કરવા એમ સમજીને ગમે તેમ કરીને કોઇને પણ ગુરુ સમજીને તેની સેવા ચાકરી કરી રહ્યા છે. તેવા ગુરુઓ કોઈ સવા પાંચ આનાનો, કોઈ સવા રૂપીઆનો, કોઈ પાંચનો, કોઈ દશનો મંત્ર આપી પરમાર્થનું લીલામ કરી રહ્યા છે. ગુરુ મંત્ર આપવો એજ ખરું દાન છે, અને તે તદ્દન મૂલ્ય લીધા સિવાય કરવું જોઇએ, નહિ તો તે દાન નથી. કહ્યું છે કે:--

દ્રવ્ય ઘેઝન હરિલા વિકતી । તે દેતી ઘેતી નરકા જાતી ॥

કેટલાક સ્વાર્થી ગુરુઓએ એવી ભાવના ધુસાડી છે કે “ગુરુમંત્ર ફોકટ લેવો નહિ. ગુરુમંત્ર આપનાર ગુરુને યથાશક્તિ ગુરુ દક્ષણા આપવીજ જોઇએ. માટે ગુરુને કાંઇપણ આપવુંજ જોઇએ. આ કેવળ સ્વાર્થા ગુરુઓની સ્વાર્થજ્ઞા છે. દક્ષણા એટલે દ્રવ્ય આપવું એવો અર્થ ક્યાં કહ્યો છે? એ લોકો દક્ષણાનો અર્થ સમજ્યા સિવાયની વાતો કરે છે. બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરુને પૂછવાથીજ દક્ષણાનો ખરો અર્થ સમજાય છે. ગુરુ દક્ષણાનો અર્થ ગુરુદાનનો બદલો આપવો એવો કરે છે. ગુરુએ આપેલું દાન કે જે શિષ્યને સાક્ષાત્ બ્રહ્મપદેજ પોંચાડવાનું છે તે દાનનો ત્રૈલોક આપવાથી પણ બદલો વળી શકતો નથી, તો તેનો બદલો આપવા ગુરુદાનની કીમત આમ સહેજમાં કરવી તે કેવળ

હડહડતી મુખાંધ છે, અને અણુસમજીની વાતો છે. આજકાલ ગુરૂઓ પણ અનેક થઈ બેઠા છે. કોઈ કુળગુરૂ, કોઈ જાતિગુરૂ, કોઈ વિદ્યાગુરૂ, કોઈ મંત્રગુરૂ, કોઈ તંત્રગુરૂ આવા અનેક ગુરૂઓ હોય છે. આવી રીતે આ માયાની જાળ પ્રસારીને બેઠેલા ગુરૂઓ પાસેથી લોકો કાન ડુંકાવીને પોતાનો સ્વાર્થ ગુમાવે છે. ધર્મના નામે લોકોમાં અનેક જાતનો ભ્રમ પેસી ગયો છે, અને તેથી વિલક્ષણ અને પરસ્પર વિરોધી ક્રિયાઓ થતી જોવામાં આવે છે. કોઈ શ્વાસ રોકીને પ્રણવમંત્રનો ઉચ્ચાર કરે છે, કોઈ ગાયત્રીનો જપ કરે છે, કોઈ મૂર્તિપૂજા કરે છે, કોઈ આડા તેડા નમસ્કાર કરીને પોતાના કાન ખેંચીને પોતાના ગાલ ઉપર તમાચા મારે છે.

मुक्ति नास्ति जटा जूटे । न कशाये न मुंडणे ।
न भस्मनि न कंथायां । न दण्डे न कमण्डला ॥

કુરુતે ગંગાસાગરગમનં વ્રતપરિપાલનમથવા દાનમ્ ।
જ્ઞાન વિહીને સર્વમનેન મુક્તિર્ન ભવતિ જન્મશતેન ॥

दादा या जनासी काय बा झाले ॥ १ ॥
शिला तांब्याचें बाहुलें केलें । पाट मांडुनी उंच बैसविलें ॥ १ ॥
अलंकारुनी वस्त्र गुंडाळीलें । त्यासी भलतेंच नांव ठेविलें ॥ २ ॥
शुद्ध उदके करुनी भिजविलें । गंध पुष्प लावुनि झांकिले ॥ ३ ॥
धूप दावुनी दीप उजळिले । हात दाखवुनियां चालविलें ॥ ४ ॥
मागें पुढें करुनी भोवंडिलें । आडवे पडुनी दंडवत केले ॥ ५ ॥
आप आपणा नाहीं उमजले । एका जनार्दनी व्यर्थचि गेले ॥ ६ ॥

કોઈ મહાકાલી વગેરે દેવીઓની પૂજા કરે છે, અનેક જણ અનેક નામોથી કોઈ “ શિવ, શિવ, ” “ કૃષ્ણ કૃષ્ણ, ” “ રામ રામ ” તો કોઈ “ શ્રી કૃષ્ણ શરણુ મમ ” તો કોઈ “ શ્રી રામ જય રામ જય જય રામ ” આવા અનેક મંત્રોનો જપ કરે છે. કોઈ પારાયણ કરે છે, અને કોઈ તો

તેર કોટી વખત રામ નામ લખે છે, અથવા લખાવે છે. આ પ્રમાણે અનેક
ખિનઅનુભવનાં કર્મો કરે છે. જે રામનામનો આટલા કષ્ટથી જપ કરે છે,
તે રામ વિષે ખિલકુલ તેઓ જાણતા પણ નથી. કપીર કહી ગયા છે,

રામ નામ सब कोई कहे, ठग ठकूर और चोर ।

જીસ નામસે પ્રલ્હાદ, બિમીષણ તર ગયે, ઓ નામ કુછ ઔર ॥

*

*

*

રામ રામ રામ सकळहि म्हणती । कोणी न जाणती आत्माराम ॥

રામ હા કાલ્ચા સુત દશરથાચા । અનંત યુગાચા આત્મારામ ॥

રામાસી હા રામ જરી ઠાઝક અસતા । તરી કાં શરણ જાતા વસિષ્ઠાસી ॥

તુકા મ્હણે તુંચિ અવઘા રામ હોસી । વેગે શરણ જાસી સદ્ગુરુસી ॥

કબીર ए संसारको । समजावुं कई बार ।

પુંછજ પકડે મેંસકો । ઉતરન ચાહે પાર ॥

સુમરન એસા કીજિયે । खरे निशाने चोंट ॥

સુમરન એસા કીજિયે । हले नहीं कंठ, जीभ होठ ॥

કોઇ તીર્થયાત્રા કરે છે, કોઇ મનમાં વાસનાનો ગાંસડો રાખીને ઉપરથી
મૌન વ્રત ધારણ કરે છે. કોઇ શનિ, શુક્ર, ઈયાદિ ચઢોની પુજા કરે છે.
કોઈ મર્યાદા ધર્મ પાળે છે. કોઇ અલંગ ઈયાદિ વાંચીને પાઠ કરે છે,
કોઈ ઉપવાસ આદિ અનેક વ્રતો કરે છે, કોઈ અનુભવનું શબ્દજ્ઞાન પાઠ-
શાળાઓમાં જમને સાંભળે છે.

અદ્યપિ કથે જીવ પ્રમ્હ જ્ઞાન, મનમાં તો જ્ઞાનીનું માન;

કહે અખો હરિની નહિ મયા, સાંભળીને રહામા શઠ થયાં.

ઓછું પાત્ર ને અદકું ભણ્યો, વઢકણી વહુએ દિકરો જણ્યો;

મકાંટ ને વળી મદિરા પીએ, અખા એથી સૌ કોઇ ખહીએ.

જાણુ થાય ખહુ વિદ્યા વડે, તેમ તેમ આવરણ અદકાં ચઢે;

નિત્ય ધોતાં પટ રાતું થાય, પાણીનું પડ અઢતું જાય.

દોષ દષ્ટિ ને દુરંમત વધી, વંઠયું દુધ થયું નહિ દધી;
કેટલાકને જીદ્ધ કથાનું જોર, અખા સિદ્ધાંત ન સમજે કરે બકોર.

સુકુ જ્ઞાન ને વ્યંડળ મુછ, કરપી ધન કુતરનું પુછ;
એ ચારેથી અર્થ ન થાય, રહામું એજ ઉઘાડે કાય.

કાષ નાહીને શરીર લુછતાં લુછતાં ભગવદ્ગીતાનો પંદરમો અધ્યાય
જામડી જવામાંજ પુણ્ય સમજે છે. સંત તુકારામનું વાક્ય સત્ય છે કે,

અર્થ લોપલા પુરાણીં, નાશ કેલા શબ્દજ્ઞાને ।

વિપયલોભી હે જન, સાધન બુઢવિલે ॥

કોઈ હરિદાસની કથાથી સંતોષ માને છે.

પંડિતસે તીસ કોસ, હરિદાસસે વીસ ।

મક્તનકે હૃદય વસે, સંતનકે ચરણ શીશ ॥

કોઈ સમાહ કરાવે છે, પણ સાત દિવસમાં ભાગવતનું કે કોઈપણ ગ્રંથનું
પારાયણ કોઈ બ્રાહ્મણ શરીર ધરાવનારો માણસ વાંચી જાય તેથી શું પુણ્ય
થતું હશે તે તો ભગવાનજ જાણે. કોઈ હઠયોગ, કોઈ મુદ્રા, કોઈ સિદ્ધિઓ
અને ચમત્કાર પ્રાપ્ત કરવા મથે છે. આવું ગતું થવાનું કારણ શું ? કારણ
એજ કે લોકો વગર સમજેલા ગુરૂઓની પાકળ પડનાથી ખરો માર્ગ
મેળવી શક્યા નથી. લોભી ગુરૂઓએ અસ લાલચુ ચેલાઓને આવું કરવા-
થીજ પુણ્ય મળે છે એમ ઠસાવી દીધું છે. તેનુંજ આ પરિણામ છે. પણ
આમ કરવાથી પરમાનંદ પ્રાપ્ત થતો નથી.

ન યોગેન ન સાંખ્યેન, કર્મણા નો ન વિદ્યયા ।

બ્રહ્માત્મકત્વબોધેન, મોક્ષઃ સિધ્યતિ નાન્યથા ॥

અર્થાત કર્મના કે યોગના માર્ગથી તે પરમ સુખ મળવાનું નથી.

જે લોકો તીર્થયાત્રા કરે છે તે લોકો તીર્થે જવાની રીટી શા માટે પડી
તે પણ સમજતા નથી. તીર્થોમાં બ્રહ્મવેત્તાઓ પધારતા હતા અને ત્યાં
જ્ઞાનચર્યા કરતા હતા જેમાંથી સામાન્ય લોકોને બ્રહ્મબોધ મળે એ માટે

તીર્થે જવાની પદ્ધતિ પડી. કેટલાક તીર્થો તો જ્ઞાની રહેતાં હોય ત્યાં તેમના દર્શન લઈ તેમની પાસેથી બ્રહ્મબોધ મળે એટલા માટે નીકળ્યા.

તીર્થે તીર્થે નિર્મલં બ્રહ્મવૃદં । વૃંદે વૃંદે તત્વાર્ચિતાનુવાદઃ ॥

વાદે વાદે જાયતે તત્ત્વબોધઃ । બોધે બોધે માસતે ચંદ્રચૂડઃ ॥

આ શ્લોકનો અર્થ એવો છે કે જ્યાં બ્રહ્મજ્ઞાની હોય ત્યાં જઈ બ્રહ્મબોધ લઈ પરમાર્ત્ત મેળવવો. આ મુળવાત છોડીને લોકો સ્નાન તથા દર્શનમાંજ પુણ્ય સમજી રહ્યાં છે પરંતુ ભગવદ્ગીતામાંજ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું છે કે “આખી પૃથ્વીમાં જેટલાં તીર્થો છે તે કેટલે વખત કરે તો પણ કિંચિત્ બ્રહ્મજ્ઞાનની પણ યરાયરી કરી શકે નહિ.

પૃથ્વીયાં યાનિ તીર્થાનિ, સ્નાનદાનેષુ યત્ફલમ્ ।

તત્ફલં કોટિગુણિતં, બ્રહ્મજ્ઞાનસમોપમમ્ ॥

આ વિષે કબીરજીએ કહ્યું છે કે,

જ્યાં દેશે ત્યાં પાણી ફતરા, ઘર ઘર દૈવત કાનોમેં મંત્રા ॥

વળી કહ્યું છે કે,

તીર્થ કોળ કરે હમારો, મટકત કોળ ફીરે ॥

નિર્જીવ દગડાંની કાચ કરિશિલ સેવા ।

તે તુજ નિર્દેવા દેઈલ કાચ ॥ ૧ ॥

કોળ્યા ગુણે ભૂલી પડલી ગઢારાં ।

તીર્થાંચ્યા માહેરા નોઝાંખીસી ॥ ૨ ॥

અષ્ટોત્તરસેં તીર્થે જયાંચે ચરણી ।

તે તુઝ્યા હૃદયસુવર્ની આત્મારામ ॥ ૩ ॥

દેઈ દેવ અસતાં જાસી આના તીર્થા ।

ચુકલાસી આતાં મ્હણે જ્ઞાનદેવ ॥ ૪ ॥

કેટલાક લોકો મંદિરમાં દેવની પુજા કરે છે અને તેના દર્શન કરવાથી ચોતાને પરમાર્થ સમજે છે, પરંતુ આ દર્શનની પદ્ધતિ કેમ નીકળી, અને

તે દર્શનમાં શું ભાવાર્થ છે તે કોઈ સમજતું નથી. દેહરૂપી મંદિરમાં આવી મૂર્તિના લક્ષણોવાળા ભગવાન પ્રત્યેકના અંતરમાં છે, તે સમજાવવા માટેજ મંદિરના દર્શનની પદ્ધતિ નીકળી છે.

॥ દેહ હા દેહલ આત્મા પંદરીરાવ ॥ (તુકારામ)

ધન્ય ધન્ય ગુરુરાવ, માફા દેહીં દાવિલા દેવ ।

દેહાચા દેહલ કેલા, આત્મલિંગ આત સ્થાપિલા (મુક્તાબાઈ)

દેહો દેવાલયો પ્રોક્તો દેહી દેવો નિરંજનઃ ।

અર્ચિતઃ સર્વભાવેન સ્વાનુમૂલ્યા વિરાજતે ॥ (શંકરાચાર્ય)

આમ સમજ્યા વગર લોકો મંદિરના દર્શન કરવાજ દોડા દોડ કરી રહ્યાં છે. કેટલાક લોકો “પ્રેમભક્તિ, પ્રેમભક્તિ” કરી રહ્યાં છે. પરંતુ જે પરમાત્માને જોયા નથી, જાણ્યા નથી, તે પરમાત્મા પર પ્રેમ કેવી રીતે કરવો ? પ્રેમ, પ્રેમ જોવીને ગાંડા જેવા હાવભાવ કરવા અને પોતે ફસીને બીજને ફસાવવા આમાંજ તેઓ પરમાર્થ સમજી રહ્યાં છે.

કેટલાક લોકો માનસપુજા કરે છે, તેમાંજ પરમાર્થ સમજે છે. પણ “દેવ તો કલ્પનાતીત છે, નિગકાર છે” તો આકારવાળી મુર્તિ મનમાં કલ્પવાથી પરમાનંદ કદી પણ મળતો નથી. જ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે કે:—

કલ્પનેચ દેવ કલ્પાંતી નાસતી । મનીં કલ્પિલેં તે તો નઞ્હે ॥

કેટલાક લોકો વારી કરવી એટલે પંદરપૂર વગેરે ક્ષેત્રોમાં જવું તેમાં પુણ્ય સમજે છે. પરંતુ તુકારામ મહારાજે ગાયું છે,

દેહ તો પંદરી પ્રેમ પુંડલીક, સ્વભાવ સન્મુખ ચંદ્રમાગા ।

વિવેકાચી વીટ આત્મા પંદરીરાવ, જેથે તેથે ભાવ ઠસાવલા ॥

વળી પણ કહ્યું છે કે,

ન લાગતી સાયાસ જાવે વનાંતરા । સુખે ચેતો ઘરીં નારાયણ ॥

ઠાયીંચ બૈસોનિ કરા એક ચિત્ત । આવહી અનંત આઝવાવા ॥

આટલા બધા વિવેચનથી ઉપર જે: લખ્યું તે સર્વ કરવામાં કોઈ પરમાર્થ નથી તે વાત સિધ્ધ થાય છે. છતાં આ ઉપર લખેલી સર્વ

ક્રિયાઓ કરવી કે નહિ અથવા આ રૂઠીઓ શા માટે પ્રચલીત થઈ એવો પ્રશ્ન નિર્માણ થાય છે. એનો ઉત્તર એ છે કે, ખરું જોતાં તે “મૂર્ત્યસ્ય પ્રતિમા પૂજા”. એટલે અગ્નિ લોકોમાં ધર્મની ભાવના સતેજ રાખવા માટેજ પ્રતિમા પુજા વગેરેની રૂઠી જ્ઞાનીઓએ કહાડી. તીર્થ યાત્રાની રૂઠી પણ ઉપર કહી ગયા તે પ્રમાણે જ્ઞાનીઓ જ્યાં હોય ત્યાં જઈ તેઓ પાસેથી બ્રહ્મજ્ઞાન શીખવા માટે નીકળી. કેટલાક સાધનરૂપી કર્મો પણ ચિત્તની શુદ્ધિ માટે ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યાં છે, પરંતુ તે કર્મોથીજ વસ્તુ (બ્રહ્મ) પ્રાપ્તિ થતી નથી.

चित्तस्य शुद्धये कर्मो, न तु वस्तु प्रलब्धये ।

वस्तुसिद्धिर्विचारेण, न किंचित् कर्मकोटिभिः ॥

જળી ઉપરોક્ત સર્વ કર્મો પ્રતિમાપૂજા, ધ્યાનધારણા તથા તીર્થયાત્રા વિષે એકજ સ્લોકમાં સ્પષ્ટ વર્ણન કરેલું છે.

ऊत्तमा सहजावस्था, मध्यमा ध्यान धारणा ।

अधमा प्रतिमापूजा, तीर्थयात्राऽधमाधमा ॥

અખ્યા ભગતે વળી કહ્યું છે કે,

એક મુરખને એવી ટેવ, પથ્થર એટલા પુજે દેવ;

પાણી દેખી કરે સ્નાન, તુળશી દેખી તોડે પાન.

જેઓ બિલકુલ ભક્તિનું નામ પણ જાણતા નથી, અને ભક્તિ કરનારાઓની ચેષ્ટાજ કરે છે તેઓ કેવળ પશુ સમાનજ છે, માટે શાસ્ત્રોએ તો તેમનો અગ્રહરજ કર્યો છે, અને તેમના વિષે કશું લખ્યુંજ નથી. તેઓ તો આહાર, નિદ્રા, મૈથુનમાંજ પોતાનું સર્વસ્વ સમજે છે. તેમને ચાર ધડીનું ચાંદરણું ભોગવી લેવાનું છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય દેહ છે ત્યાં સુધી થોડું કુદી લેવાનું છે પછી મનુષ્ય દેહ છુટતાં જેવા દેહથી વધારે આહાર, નિદ્રા, મૈથુન વગેરે થઈ શકે એવાં ચારપગ અને એક પુછડાવાળા દેહ મળવાના છે.

પોતાને કેળવાયલા સમજનારા કેટલાક લોકો, જેઓ ભક્તિનું નામ પણ જાણતા નથી, ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ પણ માનતા નથી અને પરમાર્થનો એકડો પણ જાણતા નથી, તેઓ તીર્થયાત્રા, વ્રતદાન, દેવતાર્ચન

ઉપાસના, નમસ્કાર, ઈત્યાદિને જોઈ દસે છે. “આ બધું મિથ્યા (humbug) છે” એમ કહીને તેના ઉપર મોટી મોટી ટીકાઓ કરીને અને લાંબા લાંબા લેખ લખીને “આ સર્વ જુઠું છે” એમ કહેવામાં જ ધન્યતા માને છે. આવા લોકો ને અમારો એક પ્રશ્ન છે કે “આ બધા લોકોનો પરમાર્થ ‘હમ્બગ’ (humbug) છે તો તમારો ડહાપણ ભરેલો પરમાર્થ કયો છે ? તે તમે કેટલો કર્યો અને તેમાંથી તમે શું મેળવ્યું ?” તે થોડું જાહેર તો કરો. આવા મનુષ્યોએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે પોતે કાંઈ સમજ્યા નથી અને પોતાને હજુ ઘણું શીખવાનું બાકી છે. કારણ આ બધું જોડું છે એમ કહેવાથી જ કૃતકૃત્ય થવાનું નથી. ઉલટા પોતે કર્તવ્યથી વિસુખ રહી બીજા જેઓ પોતાનું કર્તવ્ય કરે છે તેમની નીંદા કરે છે. આ વર્તણૂક તેઓ જેની ટીકા કરે છે તેઓના કરતાં ઘણી ભુલ ભરેલી છે. ખંડન કરવાથી જ કાંઈ કૃતકૃત્ય થવાનું નથી. ખંડન કરનારાએ તો ઉપર કહેલી ક્રિયાઓનો ગુણાર્થ શું છે તે સંપૂર્ણતઃ જાણવો જોઈએ, અને મંડનાત્મક સુચનાઓ જાહેર કરવી જોઈએ. કેટલાક લોકોને એવો અનુભવ છે કે બીજાનું ખંડન કરે અને પોતે તેજ કરે. આવા લોકોને શાથી દેવ મળે છે, શું કરવાથી પરમાર્થ મળે છે, તેનો એકડો પણ ખબર નથી.

અકલ સાંગે લોકાલા, શૈવુહ આપુલે નાકાલા ।

આવી સ્થિતિ આ “હમ્બગ” કહેનારાઓની છે. અમે અત્યારસુધી જે અનેક કર્મોની, પાછળ ટીકા કરી છે એનો અર્થ એવો નથી કે તે કરવાં જ નહિ, અને તેનું ખંડન કરવાનો અમારો હેતુ નથી, પરંતુ તેનું મુળ અજ્ઞાતાની ગૂંધ પાસેથી સમજીને ઉચ્ચ પાયરીએ ચઢાવવાનું છે. અમે આ લેખમાં કહી ગયા છીએ કે ઉપર કહેલા બધા કર્મોની રૂઢી ઋષીમુનિઓએ ધાર્દાત રૂપે દાખલ કરી છે, અને તેમાં ઘણો ગુણાર્થ સમાયેલો છે. તે સમજીને કરવાથી પરમાર્થ મળે છે અને “હમ્બગ” કહી ધર્મને હુઆવનારની અકલ ટેકાણે લાવી શકાય છે. અજ્ઞાતાની ગૂંધના આશ્રયથી આ સર્વ કર્મો—જેવા કે મુર્તિપુજા, તિલક, ઘીનો દીવો, આરતી, ઈત્યાદિ શા માટે કરવાં, મંત્રો શા માટે બોલવા, વગેરે—

‘ નો અર્થ તેમાં રહેલા જ્ઞાન સાથે સમજશે. હમણું સમજ્યા વગર આવાં કર્મો કરનારને કહેવાતા સુધરેલા લોકો પુછે છે કે “ મુર્તિની પુજા-શા માટે કરોછો ? ” તો તેના જવાબમાં કાંઈપણ એક શબ્દ વગરની દલીલ મુકી દે છે. આખા જગતમાં મુર્તિ ઉપાસના નજીવી દલીલ માટે ઉદ્ભવી હોય એ વાત મનાય તેવી નથી. અનુભવની વાત કોઈ ખોલત નથી. “ ઘીનો દીવો ભગવાન પાસે શા માટે કરવો ? (ભગવાનને દેખાતું નથી તેથી !) આરતી શા માટે કરવી ? ભગવાનપાસે સ્ત્રી થું કામ લેલી હોય ! ભગવાન કાંઈ સાહેબલોક હતા ! ” આવા કુત્સિત પ્રશ્નો લોકો કરે તોપણ એ બિચારાઓથી કાંઈ જવાબ આપી શકાતો નથી. બધાએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે હિંદુ ધર્મમાં જે રીતો પ્રચલિત થઈ છે તેમાં એક શુભ કારણ સમાયલું છે, અને તે બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરૂ અને તેના શિષ્યોજી જાણે છે. અમે ભારપૂર્વક કહીએ છીએ કે હમણું નવવિધા ભક્તિ લોકો કરે છે તે કરતાં પણ વધારે કરવી, અને અમારા સંપ્રદાયમાં પણ આજ રીતે પ્રચલીત છે. આ રીતો સમાજમાં ઋષીઓએ શા માટે દાખલ કરી છે અને શામાટે પાળવી તેનો યથાચોગ્ય અને અનુભવયુક્ત જવાબ આપીએ છીએ, તે સાંભળનારા પણ ચક્રિત થઈ જાય છે.

હમણું વૈષ્ણવો વગેરે સાંપ્રદાયોમાં આલેલી ભક્તિની પુષ્કળ લોકો નિંદા કરે છે, પણ હમારો મત એવો છે કે એ ભક્તિ ઘણી શ્રેષ્ઠ છે અને તેના દાખલ કરનારા ઉત્તમ જ્ઞાનીઓ હતા. આવી ભક્તિની પરમાર્થમાં ઘણી જરૂર છે પણ તે આત્મજ્ઞાની અને બ્રહ્મ સાક્ષાત્કાર કરાવી આપનારા ગુરૂની કરવી જોઈએ. અજ્ઞાની ગુરૂની કરવી નહિ. અજ્ઞાની ગુરૂ તે ગુરૂજી નથી. એવા એક ગુરૂ કરીને પોતાને કોઈ કૃતકૃત્ય માનતો હોય તો તેની દાખલ એકદમ ખોટું તેના એ ગુરૂઓ (દોર)થી કેટલો વધારે કૃતકૃત્ય છે ? ખોટુંતો ગુરૂઓ તો તે બિચારાનો નિર્વાહ ચલાવી સંકટ દુર કરે પણ અજ્ઞાની ગુરૂ “ ધન હરે, ધોકા ન હરે ”.

હાલમાં વર્તમાનપત્રોમાં તથા અન્ય ઠેકાણે દ્વૈત અને અદ્વૈત, રુદ્ધાદ્વૈત અને દ્વૈતાદ્વૈતનો વાદવિવાદ ચાલી રહ્યો છે. દ્વૈતવાળાઓને દ્વૈતનો અનુભવ નથી અને અદ્વૈતવાળાઓને અદ્વૈતનો અનુભવ નથી.

કાંઈપણ અનુભવ જાણ્યા સિવાય “ વાદવિવાદ કરીએ, શાસ્ત્રાર્થ કરીએ ” એમ બોલીને પરસ્પર દ્વેષ કરવા તત્પર થઈ જાય છે. પરંતુ આ લોકોને ખબર નથી કે પરમાર્થ કાંઈ વાદવિવાદ માટે સ્થાપિત થયો નથી, પણ અનુભવથી આનંદ પ્રાપ્ત કરવા માટે થયો છે. અને તે પરમાનંદ વાદ-વિવાદ કરવાથી એક કણ જેટલો પણ મળવાનો નથી આ વાત નિઃસંશય છે. વાદવિવાદમાંજ જો પરમાર્થ પ્રાપ્તિ હોત તો યુરૂ કરવા વગેરે સાંપ્રદાય નીકળતજ નહીં. માટે બ્રહ્મજ્ઞાની યુરૂને શરણે જવાથી દ્વૈત અને અદ્વૈત બન્નેનો અનુભવ આવે છે. અનુભવહીન દ્વૈતી અને અદ્વૈતી વાદવિવાદ તો શેનો કરવાના ? એ લોકોને અનુભવતો નામમાત્ર પણ નથી અને ભગવાનને કેમ મેળવવા તે જાણતા નથી. તેઓ ભગવાનને જાણતા નથી અને તેમણે ભગવાનને જોયા પણ નથી. શાસ્ત્રો કાંઈ વાદવિવાદ માટે લખાયા નથી. શુદ્ધ બ્રહ્મજ્ઞાની યુરૂઓધિત પરમાર્થનો અનુભવ લેનાર સાધકને માટે સર્વ શાસ્ત્રો લખાયા છે. અનુભવી યુરૂ નહીં મળ્યા હોય તેમને એક પણ શાસ્ત્ર કે પુરાણ વાંચવાનો અધિકાર નથી; કારણ કે આ સર્વ અનુભવરૂપ છે. જાણ્યા સિવાય લોકો શાસ્ત્રા અને પુરાણો વાંચીને અજ્ઞ લોકોના મસ્તકોમાં વિકરૂપ પેસાડીને આડે રસ્તે દોરવી રહ્યા છે.

જ્યાં સુધી મનુષ્ય પરમાર્થ પંથે લાગ્યો નથી, જોને ખરો પરમાર્થ મેળવી આપનાર સદ્ગુરૂ મળ્યા નથી ત્યાંસુધી તેણે બધાં કર્મો ચિત્ત શુદ્ધિ તથા ધર્મ ભાવના જગૃત રાખવા માટે કરવાના છે. બાકી પરતત્વ અનુભવ્યા સિવાય ચાર વેદ અને સકળ શાસ્ત્રો મુખપાઠ હોય અને ગમે તેવો કર્મિષ્ઠ હોય તોપણ તેની મહેનત બધી વ્યર્થ છે અને આ મનુષ્ય દેહ હોય ત્યાં સુધીમાં બ્રહ્મજ્ઞાની યુરૂના શરણે જઈ જ્ઞાન સંપાદન ન કરી શકે તો લક્ષ્મીચારીના ફેરામાં જરૂર તે પણ કેવળ મુખના જેમજ પડશે.

નાનાશાસ્ત્રં પઠેન્લોકો નાના દેવત પૂજનમ્ ।

આત્મજ્ઞાનં વિના પાર્થ સર્વ કર્મ નિરર્થકમ્ ॥

ભગવદ્ગીતા.

જ્ઞાન વીરહીત જે જે કેલે । તે તે જન્માસિ મૂઝ જાલે ॥

આત્મજ્ઞાનની કીમત જેઓ જ્ઞાનના પંથપર ચઢ્યા હોય તેમનેજ માલમ હોય છે. બીજાઓ પોતાના કર્મના અભિમાનમાંજ હોય છે. ચોવીસ કલાક કર્મના ખટાટોપમાં પડનારા માણસો જે આત્મજ્ઞાની હોય તેમના દાસના પણ દાસ થવાની યોગ્યતા ધરાવતા નથી.

यस्य कस्यच वर्णस्य ज्ञानं देहे प्रतिष्ठितम् ।

तस्य दासस्य दासोऽहं भवेत् जन्मनि जन्मनि ॥

માટે આત્મજ્ઞાની ગુરૂને શરણુ જઈ તેમનો ઉપદેશ લેવો એજ ઉત્તમ કર્તવ્ય છે. પછી સદ્ગુરૂ પરમાન્દ પ્રાપ્તિનો જે રસ્તો દેખાડે તે રસ્તે ગુરૂ જ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરવો. આ બધા અનુભવના માર્ગ બિચારા જ્ઞાનહીન પરમાર્થની દુકાન ચલાવનારા શું જાણે? આ બિચારાઓને વેદોમાં રહેલા ગુપ્ત ભંડારની ખબર પણ નથી, જેમણે પરમાન્દની વાતો પણ સાંભળી નથી તે બિચારા અનુભવરૂપ બ્રહ્મજ્ઞાનના વિષમ (foreign) વિષયો વિષે આફ્રિકાના જંગલી જેટલાજ અજાણ્યા છે. આવાઓને વેદાંતનો મથિતાર્થ પુછવો તે આફ્રિકાના જંગલી લોકોને પશ્ચિમના આધુનિક સુધારા (વાયરલેસ રેડીઓ વગેરે)ની શોધના વર્તમાન પુછવા જેવું છે. બિચારાઓ બાપે મેળવેલી ગાદીપર માના ખોળામાંથી નીકળ્યા કે જ્ઞાન વિષે કાંઈપણ જાણ્યા કે સમજ્યા સિવાય ગુરૂ થઈ બેસી ગયા. બ્રહ્મજ્ઞાનીઓનું સંખ્યાત્રપણું, બ્રહ્મજ્ઞાનીઓનું ઇન્દ્રિય દમન, બ્રહ્મજ્ઞાનીઓનો મનોનિગ્રહ, બ્રહ્મજ્ઞાનીઓનો અનુભવ, બ્રહ્મજ્ઞાનીઓનો વૈરાગ્ય (જગત્ મિથ્યા) નિવૃત્તિપદ વગેરે વિષે એ બિચારા શું જાણે? સગુણ ઇશ્વર એટલે શું તે પણ તેઓ જાણી શકતા નથી અને જે કેવળ જડ પથર છે તેને સગુણ ઇશ્વર કહે છે.

सचेतन तुळशी तोडिती । अचतना मस्तकीं वाहती ।

तेथे देव कैचा रे । भ्रांति पडली नेणा ॥

देहबुद्धि पोखितां जाण । मूर्छीं जड झाला आपण ।

कल्पिले देवही संपूर्ण । जडरूपची ॥

धातु पाषाण गोटे । देव केले थोर धाकुटे ।

अर्चन करिती गोमटें । फल मूल जीवनें ॥ (हंसराज स्वामी)

મચ્છરા લાવુની વગેડ । આંત માંડોની દગડ ॥ ૧ ॥
 હાર્તીં ઘેઝૂનીયાં ટાઢ । ઘાલી વાચેચા ગોંધઢ ॥ ૨ ॥
 કાય કેલેં રાંઢ પોરા । વર્મ ચુકલાસી ગવ્હારા ॥ ૩ ॥
 તુકા મ્હણે ચોટેં । તુજ્જે કપાઢ કરંટે ॥ ૪ ॥

જે લોકો દેહબુદ્ધિના યોગે પોતે જડ થઈ બેઠા છે, તે લોકો દેવને પણ સંપુર્ણ જડજ સમજે છે. ધાતુ પાષાણના દુકરાઓના નાના મોટા અનેક દેવ બનાવે છે. અને પાણી, પત્ર, પુષ્પ અને ફળથી તેમનું અર્ચન કરે છે. સચેતન તુળશી તોડે છે અને અચેતન (પથ્થરના દેવ)ના મસ્તક-પર મુકે છે; ત્યાં દેવ શાના? એ તો કેવળ આ જડ લોકોની બ્રાંતિ છે. ગુરૂ થવું સહેલું નથી. ગુરૂ પોતે બ્રહ્મજ્ઞાની ન હોય તો શિષ્યને શું બ્રહ્મજ્ઞાન આપવાના હતા? પોતાના કંઈમાં તો જડતા અને દેહની અહંતાઈથી પથ્થરો બાંધેલા છે, તે પોતે કેવી રીતે તરવાના હતા અને બીજાને તારવાના હતા? અખા ભગતે ગુરૂ વિષે એક સુંદર પદ બનાવ્યું છે. તે પદનો થોડો ભાગ લોકોને ગુરૂ કરવા વિષે સમજ પડે તેથી ટાંકીએ છીએ.

ગુરૂ થઈ બેઠો હિંસે કરી, કંઠે ખ્હાણ શકે કેમ તરી;
 જેમ નાર નહાનડી હવું પ્રસૂત, વળતી વાધે નહિ અદ્ભુત.
 શિષ્યના ભારે ભારે રહ્યો, અખા એમ મૂલગેથો ગયો;
 પોતે હરિ નહિ જાણ્યા લેશ, કાઠી બેઠો ગુરૂનો વેશ.
 તું તારું સમજીને બેસ, કાં ચોળે દિલ ખ્યારી મેસ;
 જો તુંબડું માંહિથી તરે, તો તારે ને પોતે તરે.
 પ્રાપ્ત રામ કહે તે ગુરૂ, બીજા ગુરૂ તે લાગ્યાં વરૂ;
 ધન હરે ધોકો નહિ હરે, સંબંધ સંસારી સાચો કરે.
 અખા શું સમજ્યો ગુરૂ કરી, સચરાચર દીઠા નહિ હરિ;
 ગુરૂજ અખા નવ જાણે રામ, તે શિષ્યને શું આપે નામ.
 આતમ સમજ્યો તે નર જતિ, શું થયું ધોળાં ભગવાં વતી;

બોડે, તોડે, જોડે વાળ, એ તો સર્વ ઉપલો જ'નળ.
 સાચો ગુરૂ જાણીને જક્ત, કનક કામની નોહો આસકત;
 બીજા સઘળા આળ પ'પાળ, ધનને અર્થે માંડે જાળ.
 તેથી કહો તે શુ' નીપજે, અખા અંતર માયાને લજે;
 ગુરૂ શિષ્યની ત્યાં એવી વાત, શુદ્ધ પારસને સઘળી ધાત.
 શુદ્ધ પારસને જે જે અડે, તે તે કંચન થઈ નીવડે;
 તે આદર કેનો નવ કરે, સહેજ ઐશ્વર્ય અખા તે ધરે.
 વ્યાસ વેશ્યાની એકજ પેર, વિદ્યા બેઠી ઉછેરી ઘેર;
 વ્યાસ કથા કહે ને રહે, જાણે દ્રવ્ય અદકેડું જડે.
 જ્યાં જોઈએ ત્યાં ફૂડેફૂડ, સ્હામે સ્હામાં બેઠાં ઘૂડ;
 કોઈ આવી વાત સરજની કરે, તે આગળ જઈ આંચજ ધરે.
 અમારે હજાર વર્ષ અંધારે ગયાં, તમે આવા ડાહ્યા કયાંથી થયાં;
 અખા મહોટાની તો એવી જાણુ, મુકી હીરો ઉપાડયો પહાણુ.
 અખા ગુરૂ શું મુકે પાર, જેના શિષ્ય ગર્દભ ને ગુરૂ કુંભાર;
 અંગ આળસ ને તપસી થયો, ઘર મેલીને વનમાં ગયો.
 સ્વામી થઈને બેઠો આપ, એ તો મનને વળગ્યું પાપ;
 ગુરૂ થઈ મુરખ જગમાં ફરે, બ્રહ્મવેત્તાની નિંદા કરે.

માટે મુશ્કેલીઓએ આવા ગુરૂઓથી સાવધ રહીને એમના ફંદામાં
 ફસાવું નહિ. કેટલાક લોકોનો એવો મત છે કે ગુરૂનો એક વખત ઉપદેશ
 લીધો પછી તે ગમે તેવો ગુરૂ હોય તોપણ તેને છોડવો નહી. પરંતુ શ્રી
 સમર્થ રામદાસે કહ્યું છે કે, “ જે ગુરૂ વિમલ, શુદ્ધ સ્વરૂપ જ્ઞાન
 આપી શકે નહિ, તેવા ગુરૂઓ એક સોપારીમાં ત્રણ મળતા
 હોય તોપણ તેમનો ત્યાગ કરવો, અને જ્યાંસુધી સાક્ષાત્કાર
 કરાવી આપનાર ગુરૂ મળ્યા નથી ત્યાંસુધી ગુરૂ ક્યાંજ નથી
 એમ ગણવું.” જ્ઞાનહીન ગુરૂ તે ગુરૂજ નહિ માટે જ્ઞાનહીન ગુરૂને
 છોડીને જ્ઞાની ગુરૂને શરણુ જવામાં અતિ કલ્યાણ છે. આત્મસાક્ષાત્કાર

રૂપી પરમાત્મ પ્રાપ્તિમાંજ ખરો પરમાર્થ છે અને તે મેળવી અપ-
નારાજ ખરા ગુરુ છે. કેટલાક ગુરુઓનું એવું કહેવું છે કે, “ હમારામ
શક્તિ અથવા સામર્થ્ય નહિ હોય તોપણ હમે જે દેવોની પુજા કરાવીએ-
છીએ તે તો સામર્થ્યવાળા છે, માટે હમને ન ભજતાં હો તોપણ તે
(ઠાકારજી) ને ભજો. ” પણ ગુરુ સિવાય દેવ કયાં મળવાના છે ? ગુરુના
જ્ઞાનથીજ દેવની પ્રાપ્તિ થવાની છે, અને ગુરુજ દેવને જીજ્ઞુસો નહિ હોય
તો પછી તે ગુરુશાનો અને તેની મારફત દેવ મળવાનો શાનો ?

દેવ ગુરુપાશી આહે । વારંવાર સાંગુ કાય ॥

તુકામ્હણે ગુરુમજનીં । દેવ મેટે જની વર્નીં ॥

વળી આવા ગુરુઓ મોક્ષ એટલે શું અને તે કેમ પ્રાપ્ત થાય તે પણ
જીજ્ઞુસા નથી; અને મોક્ષ એટલે કાંઈ બહુજ કષ્ટથી અને અનેક જન્મોના
પુણ્યોથી મળનારી વસ્તુ હોય એમ માને છે તેની તેઓનો ભાવ એવો
હોય છે કે “ એકજ જન્મમાં કાંઈ મુક્તિ મળવાની છે ? ” એમ યોગીને
તેઓ પોતાનું અજ્ઞાન પ્રગટ કરે છે. અનેક વાક્યો એવાં છે કે જે એમ
સિદ્ધ કરે છે કે મોક્ષ આ જન્મમાંજ મેળવી શકાય છે.

આપણા સારિલા કરિતી તાત્કાલ । નહીં કાલ વેલ તયાલાગીં ॥

હાચ દેહી હાચ હોલા । પાહવા મુક્તીચા સોહલા ॥

જ્યાક્ષણી અનુગ્રહ કેલા । ત્યાચ ક્ષણી મોક્ષ જ્ઞાલા ॥

બંધન કાહી આત્મ્યાલા । બોલુંચ નયે ॥

બ્રમ્હાત્મકત્વ બોધેન મોક્ષ:સિધ્ધીત નાન્યથા ॥

જયાસ વાટે દેવ પહાવા તેળે સત્સંગ ધરાવા ।

સત્સંગાવિણ દેવાધિદેવા પાવિજેત નાહીં ॥

દેવ પાહાયાસિ ગેલો દેવચ હોઝનિ ઠેલો ॥

“ નર કરણી કરે તો નરકા નારાયણ હોય. ” આવા અનેક
વાક્યો છે કે જે સિદ્ધ કરે છે કે મોક્ષ આ જન્મમાંજ મળે છે. વેદાંતનો
બ્રહ્મ છે કે સવ પ્રતીતિ તત્ત્વજ્ઞ અનુભવ “ સુખ દં બ્રહ્મ ”. સત્સંગના

મહિમાની વાત અજ્ઞાનીઓ ખીલકુલ જાણતા નથી. સત્સંગ એટલે જે જ્ઞાતિવત્ વસ્તુ જગતમાં અસ્તિત્વે છે તેનો સંગ ધરવો, એટલે તેને ઝોળખવું, આવો અર્થ થાય છે. જ્ઞાનનું ઐશ્વર્ય જ્ઞાનીજ જાણે છે માટે પરમાનંદ મેળવવા માટે પૂર્ણ જ્ઞાનીજ ગુરૂ હોવા જોઈએ. કેટલાકો એમ કહે છે કે “ હમણાં કળિયુગમાં આવા બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરૂઓ મળતાજ નથી માટે જે મળે તેમને લઈને,” એમ કહી આ અમૃત્ય નરદેહ ગુમાવે છે અને આવુંજ કહીને આ થઈ બેઠેલા ગુરૂઓ પણ શિષ્યોને ફસાવે છે. આવા મહાન જ્ઞાનીઓ હાલમાં પણ અરિતત્વમાં છેજ. જે જ્ઞાન હમે ઉપર વર્ણવી ગયા છીએ તેજ અનુભવયુક્ત જ્ઞાન હાલમાં શ્રી સમર્થ ભાઉસાહેબ ‘ઉમદીકર મહારાજ’ ના સંપ્રદાયમાં અપાય છે. તેમનું ક્ષેત્ર શ્રી હીંચગીરી છે. ત્યાં તેમના અનેક શીષ્યો ને સાક્ષાત્કારયુક્ત આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. તેમના આપેલા જ્ઞાનથી અનેક લોકો મહાનંદ ભોગવી રહ્યા છે. ઉપર લખેલા સાધુ સંતોના પદોમાં જે અનુભવ વર્ણવેલો છે તે અનુભવ અને આ શ્રી સમર્થના શીષ્યોનો અનુભવ એટલજ છે.

મજકુર સંપ્રદાય “ શ્રી સમર્થ માઝસાહેબ ઉમદીકર મહારાજાંચા સાંપ્રદાય ” આ નામથી ઝોળખાય છે. ખીજપુર, ધારવાડ, અને સોલાપુર જીલ્લામાં આ સંપ્રદાયનો પ્રચાર બહુ પ્રમાણમાં થયો છે, પણ આ સંપ્રદાય વિષે મુંબઈ અને ગુજરાતના લોકોને ખિલકુલ માહિતી નથી તેથી આ લેખ લખ્યો છે. શ્રી સમર્થ ભાઉસાહેબ મહારાજ ઈ. સ. ૧૮૧૩ માં સમાધીસ્થ થયા છે અને ત્યાર પછી તેમની કૃપાથી પૂર્ણ સિદ્ધ થયેલા શિષ્યો તેમનો સંપ્રદાય ચલાવી રહ્યા છે. હાલમાં મુંબઈના લોકોના સદ્ગુણો શ્રી સમર્થ ભાઉસાહેબ મહારાજના પૂર્ણ અનુગ્રહી અને પૂર્ણત્વને પહોંચેલા શિષ્ય શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ લોકોધાર અર્થે મુંબઈમાં પધારે છે અને મુંબઈમાં અનેક સ્ત્રી પુરૂષોને તેઓએ અનુગ્રહ કર્યો છે અને આનંદ પ્રાપ્ત કરી આપી રહ્યા છે. શ્રી સીદ્ધરામેશ્વર મહારાજની તથા તેમના સદ્ગુરૂ શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજની તથા તેમના સંપ્રદાયની મુંબઈના તથા ગુજરાતના લોકોને માહિતી મળે એ હેતુથી આ સંક્ષિપ્ત વર્ણન કરવામાં આવેલું છે.

શ્રી સમથ બાઉસાહેબ ઉમદીકર મહારાજનું સંક્ષિપ્ત વૃતાંત.

શ્રીસદ્ગુરુનાથ બાઉસાહેબ ઉમદીકર મહારાજ જત સંસ્થાનના ઉમદી ગામના રહેવાસી હતા. (જત સંસ્થાન બિજપુર જિલ્લામાં એક નાનું દેશી સંસ્થાન છે). એમનો જન્મ શકે ૧૭૬૫ ચૈત્ર શુદ્ધ ૯ (રામનવમી) ને દિવસે ઉમદી ગામમાં થયો હતો. એમના પિતાશ્રીનું નામ ખડેરાવ દેશપાંડે હતું અને એમના માતૃશ્રીનું નામ રાધાબાઇ હતું. શ્રીસમથ જાતિના બ્રાહ્મણ હતા. મહારાજશ્રીના સદ્ગુરુ શ્રી ગુરુલિંગ જંગમ મહારાજ હતા. તેમની ગુરુપરંપરા નવનાથ પૈકી રેવણનાથ જેને રેવણસિધ્ધ તરીકે ઓળખે છે તેમનાથી ચાલતી આવી છે.

નવનાથના નામ નીચેના શ્લોકમાં આપેલા છે,

ગોરક્ષ જાલંદર ચર્પટાશ્ચ । અહમંગ કાંનીફ મહિદ્રાધાઃ ॥

ચૌરંગિ રેવાળ ચ મર્ત્ય સંજ્ઞા । મૂઝ્યાં વમુવુ નૈવનાથ સિદ્ધાઃ ॥

રેવણનાથ સાધુના મરૂળસિધ્ધ નામે શિષ્ય હતા. તે સમયે કર્ણીર ક્ષેત્રમાં સિદ્ધ પુરૂષોનો વિરોધ કરનારી “ માઘ ” નામની એક સ્ત્રી હતી. તે “ માઘ ” દ્વૈત જ્ઞાન પ્રતિપાદન કરનારી હતી અને તે જ્ઞાનવાદ દરેક સાથે કરતી હતી. તેનું પણુ એવું હતું કે તેની સાથે વાદમાં જે હારે તે તેના બંદીવાન તરીકે રહે, અને જે તે હારે તો તે તેના જીવનારની કિંકરી થઈને રહે. આ “ માઘ ” એ ઘણા સિધ્ધપુરૂષોને હરાવી બંદી ખાનામાં રાખ્યા હતા. છેવટે મરૂળસિધ્ધ અને તેનો વાદ થયો. તેમાં “ માઘ ” હારી ગઈ. પાછળથી રેવણનાથે તે માઘનો અનુગ્રહ કર્યો.

મરૂળસિદ્ધના શિષ્ય કાડસિદ્ધ થયા. (કાઠ રેવણસિધ્ધનું જીજીનામ કાડસિધ્ધ હતું એમ કહે છે.) કાડસિદ્ધનું સ્થાન કર્ણીર ક્ષેત્રમાં

સિદ્ધગિરી નામના કુંગર પર છે. કાડસિધ્ધને લિંગાયત લોકો શંકરને અવતાર માને છે. એજ શ્રીકાડસિધ્ધેશ્વરે શ્રી ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજને અનુગ્રહ કર્યો હતો. શ્રી ગુરૂલિંગ જંગમ ને નારાયણુરાવ મહારાજ અથવા નિંબરગી મહારાજ પણ કહેવામાં આવતા હતા. શ્રી ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજનો જન્મ શકે ૧૭૧૨ માં થયો હતો, અને સમાધી શકે ૧૮૦૭ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૨ ના દિવસે થઈ હતી. ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજ પોતાની ઉંમર ના પચીસમાં વર્ષે સિધ્ધગિરી ગયા હતા તે વખતે કાડસિધ્ધેશ્વરે જંગમના રૂપમાં આવીને અનુગ્રહ આપ્યો. (જંગમ એટલે લિંગાયત લોકોના ગુરૂઓને જંગમ કહે છે) પછી તેમણે કેટલાક વર્ષ સાધન કર્યું, અને કાડસિધ્ધેશ્વરે ફરીથી દર્શન આપી તેમને ખતાવેલા સાધન વિષે ફરીથી કહ્યું. પછી નારાયણુરાવ મહારાજ છત્રીશ વરસ અચ્યુક સાધન કરીને સિધ્ધગિરીમાં જઇને કાડસિધ્ધેશ્વરને મળ્યા અને જગદોધ્ધારની પરવાનગી મેળવી. ત્યાર પછી તેમને અઠ્ઠાવીશ વર્ષ સુધી જગદોધ્ધારનું કાર્ય કર્યું અને નિંબરગીમાં તેમને સમાધિ લીધી. ત્યાં તેમની સમાધીપર હાલમાં એક દેવળ બંધાયું છે. હાલમાં તેમના પૌત્ર નાગરખા મહારાજ તેમની સમાધી પાસે લજ્જન વગેરે ચલાવે છે. નિંબરગી મહારાજ એક અલૌકિક પુરુષ થઇ ગયા. શ્રી કાડસિધ્ધેશ્વરની કૃપાથી અને પોતાની સાધનાના બળથી તેમને પૂર્ણ આત્મજ્ઞાનનો અનુભવ થયો હતો.

નારાયણુરાવ મહારાજના મુખ્ય શિષ્ય પૈકી રઘુનાથપ્રિય નામના સાધુ હતા. તે એક પંજળના બ્રહ્મચારી હતા, અને કાશીયાત્રા કરીને રામેશ્વર જતા હતા. રસ્તામાં નિંબરગી નજીક સોનગી ગામમાં તેમણે વાસ કર્યો હતો. આ સાધુ મહારાજ ધણા ચમત્કાર કરતા હતા, અને સિદ્ધિ તેમને વશ હતી. એજ કારણથી તેમની પ્રસિદ્ધિ ત્યાં ધણી જલદી થઈ. બહુ લોકો તેમના દર્શન માટે જતા હતા. તેમની કીર્તિ સાંભળીને નારાયણુરાવ ઉર્ફે ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજ પણ તે શું કરે છે તે જોવા માટે ત્યાં ગયા. ત્યાં તેમણે જોયું કે બ્રહ્મચારી સગુણ ભક્ત છે અને ચમત્કારનો માગ હાથમાં લીધો છે. આવું જોઈ અને વિચાર કરી તેમણે રઘુનાથપ્રિય સાધુને

કહ્યું કે “ તમારો માર્ગ ફક્ત પુણ્યસંચયનો છે, આત્મજ્ઞાનનો નથી અને તેથી તે માર્ગ કનિષ્ઠ છે”. આ ઉપરથી બેઉનો વાદ શરૂ થયો, પણ છેવટે સાધુ મહારાજ ત્રણ દિવસના સંવાદ પછી ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજને શરણ ગયા. ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજે તેમને અનુગ્રહ આપ્યો, ત્યારપછી સાધુબુવા નિંબરગી નજીક આવેલા ઉમદી ગામમાં જઈને રહ્યા. ત્યાં બાર વર્ષ પ્રયત્ન સાધન કર્યું અને ઘણા લોકોને અનુગ્રહ આપી કૃપા કરી. પછી તેઓ ચિમ્મડ જઈને રહ્યા. ત્યાં તેમણે શકે ૧૮૦૧ માં દેહ છોડ્યો. ત્યાંના એક તાપનાશી નાગ ના તીર્થમાં તેમની યાદગિરી માટે તેમના શિષ્ય રામભાઈ મહારાજે એક બાળ રથાપ્યું.

રઘુનાથપ્રિય સાધુ ઉમદી ગામમાં રહેતા હતા. તેજ ગામમાં ભાડિસાહેબ મહારાજ પણ રહેતા હતા. ભાડિસાહેબ ઉર્ફે વ્યંકટેશ્વર મહારાજના બે મોટા ભાઈ હતા. એકનું નામ નાનાસાહેબ અને બીજાનું દાજીબા. તેમને રઘુનાથપ્રિય મહારાજે ગુરૂપદેશ આપ્યો હતો. આ વખતે ભાડિસાહેબ મહારાજની વય આસરે સોળેક વર્ષની હતી. તે સગુણ ઉપાસના માનતા હતા. નિર્ગુણ જ્ઞાન તરફ તેમને શ્રદ્ધા નહોતી અને દાજીબાની ગુરૂસેવા તે ખોટી માનતા હતા. ભાડિસાહેબ મહારાજ પોતે નિત્ય માફતીની પુજા કરતા હતા અને ત્યાં રઘુનાથપ્રિય મહારાજ રોજ તેમને મળતા હતા. તે સાધુબુવાએ તેમને ધીમે ધીમે રોજ બોધ કરીને “ સગુણ ઉપાસના સાચી નથી અને ગુરૂ સિવાય જ્ઞાન નથી ” એમ દેસાવ્યું. તેથી તેઓ નારાયણરાવ ઉર્ફે ગુરૂલિંગ જંગમ મહારાજ પાસે બોધ લેવા રઘુનાથપ્રિય સાધુની સાથે નિંબરગી ગયા. ત્યાં નિંબરગી મહારાજે સાધુબુવાનેજ આજ્ઞા કરી કે તમેજ એમને ઉપદેશ કરો. તે આજ્ઞાનુસાર રઘુનાથપ્રિય મહારાજે ભાડિરાવ મહારાજને ઉપદેશ આપ્યો. ત્યારપછી ભાડિસાહેબ મહારાજ ઉમદીમાં આવ્યા અને નિશ્ચય પુર્વક ત્રિકાલ સાધન કરવા લાગ્યા અને આ રીતે પ્રપંચ પરમાર્થ બેઠિ યથાસાગ ચલાવવા લાગ્યા. પ્રપંચીક લોકોનો ત્રાસ વધી પડ્યો તેથી વનમાં જઈને સાધન કરવા માંડ્યું. પુષ્કળ વૈરાગ્ય ઉપજ્યો, અને એમને મામલતદારી મળતી હતી તેપણ સ્વીકારી નહી. એમના સગાવહાલા

महाराष्ट्र राज्य इन्जिनियरिंग

એમના ગુરૂજંગમ છે એમ નિંદા કરતા હતા; પણ એ વિષે એમનું ફલક્ષ હવું અને ગુરૂ લજ્જન અને ગુરૂ સેવા સંપૂર્ણ ભાવથી ચાલુ રાખ્યા હતાં. ભાઉસાહેબ મહારાજ જ્યારે વનમાં ધ્યાન ધરવા બેસતા હતા ત્યારે તાપ, તડકો, ટાઢ, વરસાદ વગેરે કશ્ચની પણ દરકાર રાખતા નહોતા. જંગલના કીડા, કીડીઓ પગ કરડી ખાતાં હતાં તોપણ પોતાના ધ્યાનમાંથી અણુમાત્ર પણ ચળતા નહોતાં. રાતના પણ નિદ્રા જીલીને ધ્યાન કરતા હતા. આવી રીતે બેતાળીસ વર્ષ સુધી ઉત્તમ તપ કરી પોતે ઉત્તમ અનુભવ મેળવી, પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરી લીધો. એમણે પોતાના અનુભવનો લાભ અનેક શિષ્યોને આપ્યો છે.

શ્રી સમર્થ ભાઉસાહેબ મહારાજ પોતાના ગુરૂ ગુરૂલિંગ જંગમની સમાધિ બિંબપુર જીલ્લામાં હિંચગિરી નામના ગામથી થોડે દૂર બાંધી છે. તે સ્થાને એક મોટો મઠ બાંધવામાં આવ્યો છે. હિંચગિરી મદાસ સંઘર્ષ મરાઠા રેલ્વેના નિંબાલ સ્ટેશનથી પશ્ચિમ ભાગે તેર માઈલ પર આવેલું છે. નિંબાળ સ્ટેશન જી. આર્. પી. રેલ્વેના હોટગી જંકશનથી એમ. એસ. એમ. રેલ્વેનું ચોથું સ્ટેશન છે. નિંબાળથી હિંચગિરી જવા માટે ગાડા મળે છે. મહારાજશ્રીના પરમ શિષ્ય રામરાવ રાનડે નિંબાળ સ્ટેશનની પૂર્વ દિશામાં પોતાના બંગલામાં રહે છે. એ રાનડે સાહેબ ક્યુસન કોલેજના રીટાયર્ડ પ્રિન્સિપાલના પ્રોફેસર છે.

શ્રી ક્ષેત્ર હિંચગિરી જનારા લોકોને પ્રોફેસર રાનડે પોતાથી બંની શકે તેટલી મદદ આપે છે. હિંચગિરી ક્ષેત્ર ધણુંજ મહત્વનું ધામ છે. ત્યાં આવનાર લોકોને સાક્ષાત્કાર દ્રષ્ટાંત વગેરે ખુબ આનંદ થાય છે. ત્યાં વર્ષમાં ચાર સપ્તાહ થાય છે.

માગસર સુદ ૯ થી ૧૫

માહ સુદ ૧ થી ૩

ચૈત્ર સુદ ૯ થી ૧૩

શ્રાવણ સુદ ૧ થી ૦૧)

આ સપ્તાહોમાં ધણાજ પરમાર્થીઓ, અને સાધન કરનારા લોકો ભેગાં થાય છે, અને એ લોકોને સપ્તાહ વખતે અનુભવ ધણાજ સારો મળે

છે. ઇતર લોકોના સપ્તાહ અથવા તીર્થયાત્રા માફક અહિં મોજ મગ્નહ માટે ભેગા થતાં નથી. આ સપ્તાહનો કાર્યક્રમ ખરે પરમાર્થી છે; આ સ્થાનમાં પ્રભાતમાં કાકડ આરતી, છ થી અગિયાર વાગ્યા સુધી ધ્યાન ધારણા સમાધિનો અભ્યાસ, આગયારથી બાર સુધી ભજન આરતી, એક વાગે જમણુ, બપોરે ત્રણથી પાંચ સુધી નિરૂપણ અને ભજન, સાંજે સાતથી નવસુધી ધ્યાનધારણા સમાધિ અને દશથી બાર વાગતા સુધી નિરૂપણ અને ભજન, આવો આ સપ્તાહનો કાર્યક્રમ છે. કેટલાકતો આખી રાત કીર્તન કરે છે.

સપ્તાહમાં આવનાર લોકો માટે ઉતરવાની જગ્યા, જમવાની રસોઇ, વગેરેની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. સપ્તાહના દિવસોમાં અહિંનંશ ધ્યાન-ધારણા, સમાધિ, નિરૂપણ, ભજન વગેરે પારમાર્થીક કાર્યોમાં કાળ જાય છે. અને લોકોને અનેક તરેહથી ઇહ લોકના સંકટ નિવારણ અને પરમાર્થનો સાક્ષાત્કાર થાય છે. ઇંચગિરી એ એક વૈકુંઠ લોક જેવું સ્થાન છે. એનો અનુભવ પ્રત્યક્ષ જનારનેજ થાય છે. આ સ્થાન કેવળ અનુભવ માટેજ છે અને અનુભવ સિવાય બીજી ચર્યા ત્યાં નથી, એવા અનુભવજ્ઞાનથી શબ્દજ્ઞાની પોતા પડે છે. કેટલાક ચર્યા કરનારાઓ અહિં આવીને પોતાનું સમાધાન થવાથી આ માર્ગ કબુલ કરીને ઉપદેશ લે છે. રઘુનાથપ્રિય મહારાજ પણ રિદ્ધિસિદ્ધિ અને વિદ્યાનો પ્રતાપ બધા અજ્ઞાન લોકોને દેખાડતા હતા અને તેમને પણ પોતાનો માર્ગ બુઢો છે એમ ખાતરી થઇ ત્યારે શ્રીયુક્લિંગ જંગમ મહારાજને શરણુ ગયા. આવીજ રીતે અનેક વાદવિવાદીઓ પોતાનો પંથ છોડીને આ માર્ગનું અનુકરણ કરે છે. લોકો માં જેટલા સાચા પરમાર્થી ધર્મો છે તે બધાનું મુળ આમાં છે. આ ધર્મમાં બધી જાતના લોકો એકત્ર થાય છે અને તે બધાને એમ માગે છે કે આ હમારોજ ધર્મ છે. શ્રી સમર્થ ભાઈસાહેબ મહારાજ પોતે કોઇ ચમત્કાર કરતા નહિ હતા પરંતુ

આપણ મહંતો ન કરિતો । પરિ સર્વત્ર ચમત્કાર હોતો ।

કાં જે પુણ્યમાર્ગે ચાલતો । મ્હણોનિયાં ॥

(૩૫)

આ પ્રમાણે સર્વત્ર ચમત્કાર થતા હતા. શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજનો સંપ્રદાય ધણો મોટો છે. મહારાજશ્રીના શિષ્યો અંબુરાવ મહારાજ, ગીરમલપ્પા મહારાજ, સિદ્ધલીંગય્યા મહારાજ અને સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ હાલમાં સદરહુ સંપ્રદાય ચલાવે છે. આ ઉપરાંત ખીજા ધણા શિષ્યો છે, તેઓ પણ ખીજા સ્થળોમાં આ સંપ્રદાયની ભક્તિનું કામ કરે છે.

અંબુરાવ મહારાજ જીગજ્જીના રહીશ છે. તેમણે સાઈં સાધન કયું છે. તે બહુ વૃદ્ધ છે અને હિંચગીરીમાંજ હાલમાં રહે છે.

ગીરમલપ્પા મહારાજ જમખંડીના રહીવાસી છે તેઓ પહેલાં રૂનો વેપાર કરતા હતા. તેમણે સાઈં સાધન કરીને આત્મસાક્ષાત્કાર મેળવ્યો છે, અને લોકોદ્ધારનું કાર્ય કરે છે.

સિદ્ધલીંગય્યા સ્વામી કનુર ગામના રહીશ છે. હાલમાં ગીરમલપ્પા અને સિદ્ધલીંગય્યા સ્વામી બેઉ જમખંડી સંસ્થાન તરફ તથા હુબળીમાં તથા કર્ણાટક જિલ્લામાં લોકોધ્ધારનું કામ કરે છે. એમનાં શિષ્યો ધણા છે એમની ભક્તિ ધણી ફેલાય છે. મુઠ લોકોનો ઉધ્ધાર એમના હાથે બહુ થયો છે. એમની વૃત્તિ પણ સારી છે. પોતે અનુભવી છે. હાલમાં શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ મુંબાઈમાં પધારે છે, અને મુંબઈમાં તેમના અનેક શિષ્યો છે અને તે પરમ જ્ઞાની છે તેથી તેમના વિષે વિશેષ માહિતી આગળ આપવામાં આવી છે.

શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજનું સંક્ષિપ્ત વૃત્તાંત.

શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ પાત્રી ગામના રહીશ છે. પાત્રી સોલાપુરથી પશ્ચિમ દિશામાં દશ માઇલ દૂર છે. એમનો જન્મ શકે ૧૮૦૭ ના શ્રાવણ માસમાં થયો હતો. જન્મ થયા પછી નામ પાડતી વખતે તેમની આજ્ઞાપાત્ર (દાદી=આપની મા) ને સોલાપુરમાં શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહાદેવનું મોટું મંદિર છે તે મહારાજે સ્વપ્નમાં આવીને કહ્યું કે, “ આ આજક મારો અવતાર છે, મારે એમનું નામ સિદ્ધરામપા પાડવું ” તે ઉપરથી મહારાજશ્રીનું નામ સિદ્ધરામપા પાડ્યું હતું. સિદ્ધરામેશ્વર મહાદેવ મહાન અવતારી મહાત્મા થઇ ગયા હતા. તેઓ મહા જ્ઞાની હતા અને શ્રીકૃષ્ણ જેટલી યોગ્યતા ધરાવનાર ગુરૂ તરીકે પુજાય છે. લિંગાયત જ્ઞાતમાં એમનું મોટું પુરાણ લખાયું છે. તેઓ દક્ષિણમાં મહાદેવ તરીકે પૂજાય છે, અને ત્યાં એમની મોટી પૂજા થાય છે, અને સોલાપુરમાં મકર-સંક્રાંતિની મોટી યાત્રા ભરાય છે. પાછળ વણુવેલા રેવણસિદ્ધ અને કાડ-સિદ્ધ પૈકી આ સિદ્ધ છે. સોલાપુરમાં એમનું બહુ મોટું પ્રસિદ્ધ મંદિર છે. શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ તે શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહાદેવના સાક્ષાત્ અવતાર છે

મહારાજ શ્રીના પિતાનું નામ ગંગારામ હતું નાનપણથીજ શ્રીસિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ ધણાજ ઉત્સાહી અને ખંતીલા હતા. એમનો નિશાળનો અભ્યાસ સાધારણ હતો. નાની વયથીજ સોલાપુરમાં એક મારવાડી શેઠની પેઢીમાં જોડાયા હતા. ધીમે ધીમે તેમના ઉત્સાહ અને ખંતથી મુનીમ જેટલી યોગ્યતા ધરાવી તેથી પાછળથી બીજાપુરમાં મજકુર શેઠની પેઢીમાં મુનીમ તરીકે નીમણુક થઇ અને મોટે ભાગે બીજાપુરમાંજ એમનું રહેવનું થયું. આ અરસામાં એમની પરમાર્થીક જીંદગીની શરૂઆત થઇ. મહારાજ બીજાપુરમાં હતા તે વખતે શ્રી લાઉસાહેબ મહારાજ બીજા-

श्री समर्थ सद्गुरुनाथ सिद्धरामेश्वर महाराज.

પુરમાં અવાર નવાર લોકોધ્ધાર માટે આવતા હતા. તેમની કીર્તિ સાંભળી મહારાજશ્રીએ તેમનું શરણ સ્વિકાર્યું, અને શકે ૧૮૨૮ ના ફાગણ સુદ ૮ ને શનીવારે ગુરૂદીક્ષા લીધી.

શ્રી સમર્થ ભાઉસાહેબ મહારાજનો નિયમ સોમવારે અને ગુરૂવારે અઠવાડીયામાં બે દિવસ નામ એટલે ગુરૂ-ઉપદેશ આપવાનો હતો. શ્રી સિદ્ધામેશ્વર મહારાજ શનીવારે ઉપદેશ લેવા ગયા હતા, તે વખતે શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજે શનીવાર હતો તોપણ કહ્યું, કે “ આ બહુ ભાગ્ય-શાળી પુરૂષ છે. ” એવા ઉદ્ધાર કાઢી શનીવારે નામમંત્રનો બોધ આપ્યો અને પૂર્ણ કૃપા કરી અને શુભ આશીર્વાદ આપ્યો કે “ તમારાથી જગદોદ્ધાર થશે. ”

આ પ્રમાણે ભવિષ્ય કથન કર્યું અને તેની નીશાની તરીકે ભાઉ-સાહેબ મહારાજ વધારામાં એમ બોલ્યા કે “ હું આજથી શનીવારે નામ મંત્ર આપવું શરુ કરું છું ” જે લોકોને શ્રી સિદ્ધામેશ્વર મહારાજનો પરીચય છે તેઓને શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજના ઉપરોક્ત શુભ આશીષ અને ભવિષ્ય કથન વિષે પૂર્ણ અનુભવ થયો છે. આ યાદગાર દિવસ સ્મારકરૂપે રાખવા માટે શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજે શનીવારે પણ ઉપદેશ આપવાનું ચાલું રાખ્યું. શ્રી સિદ્ધામેશ્વર મહારાજે પણ ઘણું કष्ट વેઠી મોટું સાધન કર્યું. એમની સદ્ગુરૂ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ધણીજ પૂર્ણ હતી, અને ધ્યાન ધરણા નિત્ય નેમ વિગેરે પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી કરતા હતા. મોટે ભાગે બીજાપુરમાં ઉપલી ધુરજપર બેસીને ધ્યાન કરતા હતા. બીલકુલ હાલ્યા ચાલ્યા સિવાય અખંડ ધ્યાન કરતા હોવાથી એક પ્રસંગે કોઈ માણસના મનમાં ભય સંચાર થયો, અને આ બેઠેલો માણસ ભૂત છે એમ ધારી મનમાં બીધો. પછી તેણે હીંમત ધરી મહારાજશ્રીને બોલાવવાના યત્ન કર્યો પણ મહારાજશ્રીએ પોતાનું ધ્યાન ચાલુ રાખ્યું. પછી મહારાજશ્રીને સિંદુરનો ચાંલો કરી મોંપર રાખ નાખી અને બીજા માણસોને બોલાવવા નીચે જવાના વીચારમાં હતો, તેટલામાં મહારાજશ્રીનું ધ્યાન (નેમ) પૂરું થયું હતું તેથી તેઓ ઉઠીને દેવને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા. આ બેઠને પેલા માણસે મનમાં વિચાર્યું કે આ કોષ ભૂત નથી પણ મહાપુરૂષ છે.

એમ પોતાની ભૂલ જાણી ક્ષમા આહી, નમસ્કાર કરી ચાલ્યો ગયો. મહારાજશ્રી સાધક સ્થિતિમાં પણ શરૂઆતથીજ એવું કડક ઉચ્ચ ધ્યાન કરતા હતા તેનું આ એક ઉદાહરણ છે. આજના શિષ્યોને એક કલાક હાલ્યા ચાલ્યાસિવાય બેસીને ધ્યાન કરવાનું ઘણું કઠણ લાગે છે, અને ખિલકુલ કપટ કર્યા સિવાય પુછે છે કે હમને સાક્ષાત્કાર કેમ થતો નથી ? મહારાજશ્રીના મંત્રમાં અથાગ (દૈવી) શક્તિ છે, અને તે શક્તિના યોગથી ઘણાજ ટુંકે સમયમાં સાક્ષાત્કાર ચાય છે. પણ શિષ્યોએ પૂર્ણભાવ અને શ્રદ્ધા રાખી સદ્ગુરુએ ઉપદેશ આપતી વખતે જે આજ્ઞા કરી હોય તેનું યથાર્થ પાલન કરવું જોઈએ. પોતે કાંઈ કરવું નહિ અને મોટો લાભ મેળવવાની આજ્ઞા રાખવી એ શિષ્યોને માટે અનહીત કર્તા છે. સદ્ગુરુ તો મહાસમર્થ છે. અને કોઈ પણ વાત અશક્ય હોતી નથી. થોડી મહેનતે પણ પૂર્ણ ભાવિક અને શ્રદ્ધાળુ શિષ્યોને સાક્ષાત્કાર અનુભવ મળે એમાં નવાઈ નથી, પણ વગર સાધને સાક્ષાત્કાર મળવાથી શિષ્યોને તે વસ્તુદર્શનનો આનંદ થતો નથી, અને પડતા આંખાને પકવવા જેવું છે. માટે સાધકોએ સાધક સ્થિતિમાં સદ્ગુરુ ઉપર અને તેમના આપેલા ઉપદેશ ઉપર પુર્ણભાવ શ્રદ્ધા રાખી સદ્ગુરુએ જે આજ્ઞા કરી હોય તે પ્રમાણે નિત્ય નિયમસર અચૂક સાધન કરવું, અને સાધનનો આનંદ લઈ વસ્તુદર્શન મેળવવું તો તેમાં સાધકને પુર્ણાનંદ મળે છે.

આત્મજ્ઞાની સદ્ગુરુના મંત્રને કોઈ ઉપદેશ કહે છે, કોઈ “ નામ ” કહે છે, કોઈ ‘ રામનામ ’ કહે છે, કોઈ શિવનામ કહે છે કોઈ બ્રહ્મસંબંધ કહે છે.

શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજના પંથમાં ગુરુ-ઉપદેશને “ નામ ” એ સંજ્ઞાથી ઓળખે છે, અને ગુરુ-ઉપદેશ આપવો એટલે ‘ નામ ’ આપવું એમ કહે છે. આવું નામ તે ખરેખર બીજમંત્ર છે, અને એ મંત્રરૂપી બ્રહ્મબીજમાંથી વૃક્ષ ફાટી ‘ તું કોણુ છે ’ તેનું ફળ બહાર આવે છે. આ ફળાહાર એકાદશીના દિવસે (એક દશામાં ધ્યાન કરનારાઓએ) ખાવાનું છે. આ બીજમંત્રમાં “હું બ્રહ્મ છું” એ ફળ સમાયેલું હોય છે.

જે સાધકો શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસ, અને નિત્યનિયમ પ્રમાણે સાધન કરતા નથી તેમને આ બીજામંત્રમાંથી વૃક્ષ કુટતું નથી અને તેમને બ્રહ્મ-ફળ મળતું નથી પણ જે સાધકો સદગુરુને સતોષ આપી આજ્ઞા પ્રમાણે સાધન, શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસ વગેરે શ્રદ્ધાપુર્વક કરે તેમને બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર થયા સિવાય રહેતો નથી. બ્રહ્મ જાણેલા બ્રાહ્મણના બીજામંત્ર માંથી બ્રહ્મફળ ઉત્પન્ન થાય તેમાં શું નવાઈ?

આવી રીતે શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજે ઉગ્ર સાધન કયું અને સાધક સ્થિતિમાંથીજ સાક્ષાત્કારનો આનંદ લેવા લાગ્યા.

શ્રી સિધ્ધરામેશ્વર મહારાજ શ્રી સિધ્ધરામેશ્વર મહાદેવના અવતાર છે, તે વાત હમે ઉપર કહી ગયા છીએ. તેનું એક ઉદાહરણ એવું છે કે જ્યારે મહારાજ શ્રી બાર વરસના હતા ત્યારે મહારાજ શ્રીને પોતાને સ્વપ્નમાં શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહાદેવે આવી “ તું મારો અવતાર છે ” એમ કહ્યું અને પ્રસાદ આપી ગયા.

બીજા આવા અનેક દાખલાઓ છે પણ તેનું વર્ણન આ લેખમાં કરવાનો હમારો હેતુ નથી. મહારાજશ્રીએ સાધન, ધ્યાન, નેમ, લજન, શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ વગેરે જેવું જેઈએ તેવું ઉત્તમ કયું છે. પોતે શેઠની પેઢીમાં કામ કરતા હતા પણ પોતાનો નિત્ય નિયમ ચુકતા નહોતા, એટલુંજ નહિ પણ સપ્તાહમાં પણ જવા ચુકતા નહોતા. સદગુરુ પ્રત્યે એમનો લાવ અવર્ણનીય હતો.

એક વખતે મહારાજ શ્રી શેઠના કામે કોઈ ગામડામાં કપાસનું જીન ચલાવી રહ્યા હતા. તે વખતે શ્રી લાડિસાહેબ મહારાજ દેહ છોડનાર છે એવું સાંભળવામાં આવ્યું અને તે વખતે જીનના ઉઘાડા કમ્પાઉન્ડમાં આશરે એક લાખ રૂપીઆનો માલ પડેલો હતો, અને પાસે એવો કોઈ પણ મનુષ્ય નહિ હતો કે જેને તે સોંપીને મહારાજ પાસે જાય. તે છતાં પણ ગુરૂભક્તિ એટલી બધી દ્રઢ હતી કે લાખ રૂપીઆનો માલ એમજ ખુલ્લા મેદાનમાં પડતો મુકી પોતે ગુરૂદર્શન માટે ચાલી નીકળ્યા અને શેઠને કહેવડાવી દીધું કે, “ હું મારા સદગુરુના દર્શનાર્થે ગયો છું, માટે અહિંની વ્યવસ્થા કરવા કોઈ માણસને મોકલી આપજો. ” આ બતા-

વમાં મહારાજશ્રીનો પોતાનો સદ્ગુરુ પ્રત્યે કેટલો અનહદ પ્રેમ અને લકિત-લાવ હતો ? કે લાખ રૂપીઆના માત્રની પણ દરકાર ન કરી અને મનમાં કોઈ પણ ખીજ લયને સ્થાન ન આપતાં સદ્ગુરુને માટે સત્વર નીકળી પડ્યા. આવા દાખરા ફક્ત મહાન લકિતની ખાખતમાં જ મળી આવે છે. મહારાજ શ્રીએ અતિ પ્રયત્ન સાધન (ધ્યાન) કર્યું છે અને શ્રી ભાઉ-સાહેબ મહારાજની હૈયાતીમાં પણ શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજનો પ્રેમ અને કૃપા તેમના ઉપર પૂર્ણ હતી શ્રી ભાઉરાવ મહારાજે શકે ૧૮૩૫ એટલે ઇ. સ. ૧૮૧૪ માં જ્યારે દેહ છોડ્યો ત્યારે તેમની પાછળ તેમનો સંપ્રદાય ચલાવે એવા કોઈ પણ શિષ્ય તૈયાર નહિ હતા અને સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ તો નવીન શિષ્ય પૈકી હતા, પણ ગુરુ સંપ્રદાય અને ગુરુલકિત વધારનાર કોઈ શિષ્ય હાજર નથી એ વાત એમને બહુ ખુશતી હતી, અને એ વિષે તેમને તીવ્ર લાગણી હતી. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે ત્યારપછી ચાર પાંચ વર્ષના અરસામાં મહારાજ શ્રીને પ્રપંચ છોડવાની અને લકિત વધારવાની પ્રત્યાતિ થઈ અને મહારાજ શ્રીની આજ્ઞા થઈ કે “તમે ગુરુ તરીકે નામ આપવું શરૂ કરો અને લોકોદારના માર્ગની પ્રવૃત્તિ કરો.” એજ દરમ્યાનમાં શ્રી ગીરમલાખ્યા મહારાજને તથા રામરાવ મહારાજને તથા વ્યંકટરાવ વગેરેને નામ આપવાને આજ્ઞા થઈ હતી. અને તેઓ પણ તે મુજબ નામ આપવાનું કાર્ય શરૂ કરી ચુક્યા હતા. શ્રી ગીરમલાખ્યા મહારાજે શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજની લકિત વધારવામાં ઘણોજ શ્રમ ઉઠાવ્યો છે, અને જમખંડી અને તેની આજુ-બાજુના સ્થળોમાં તથા આખા કુર્ણાટક અને ધારવાડ જિલ્લામાં તેમના અનેક શિષ્યો થયા છે. પ્રથમ શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ રામરાવ મહારાજ, વ્યંકટરાવ મહારાજ, અને ગીરમલાખ્યા મહારાજ ચારે જણા સાથે મળીને ગુરુલકિત પ્રચાર અને લોકોદારનું કાર્ય કરતા હતા. અને એ પ્રમાણે બેએક વર્ષ સુધી ચાલુ રાખ્યું. ગીરમલાખ્યા મહારાજ લકિત વધારવા માટે જમખંડી તરફ ચાલ્યા ગયા અને શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજને પુર્ણ અનુલવ મેળવવાની વૃત્તિ થઈ તેથી ધર્મ-પ્રચાર કરવો થોડા વખત માટે મુલતવી રાખ્યો, અને પોતે એકલાએ ઉચ

સાધનની શરૂઆત કરી. તે વખતે મહારાજ શ્રીએ એક નાની ખોલીમાં ખેસીને ધ્યાન કરવાની પ્રયત્ન શરૂઆત કરી. આ વેળાએ તેમના શરીર પોષણ માટે થોડો ભાત અને દુધ બહારથી મુકા દેવામાં આવતો હતો જે તેમની મરજીમાં આવે ત્યારે ખાતા હતા. મહારાજ શ્રી પોતે દિવસના અંદારથી વીસ કલાક સુધી નિયમપૂર્વક સદ્ગુરના સંપ્રદાયની રીતે ધ્યાન કરતા હતા. તે ધ્યાન એવું તો સરસ હતું કે તેનું વર્ણન કરી એ તો કેવળ અતિશયોકિત લાગે. પણ સાધકોમાં એવું ધ્યાન કરવાની જ્ઞાસા ઉત્પન્ન થાય એટલા માટે એટલુંજ તો કહેવું પડે કે જ્યારે મહારાજ શ્રી આવું ધ્યાન ધરતા હતા ત્યારે અમૃત જેવી સુવાસ આનુભાવ પ્રસરી રહેતી હતી. તે ઉપરથી જ્ઞાનને જ્ઞાનામૃત કહે છે તે યથાર્થ છે એમ સમજાય છે. બાકીના સાધનના અનુભવો મહારાજ શ્રીના સહવાસથીજ ખબર પડે. મહારાજ શ્રીના પ્રયત્ન તપમાં અનેક વિધો આવ્યાં હતાં પણ પ્રપંચની કાંઈપણ બાબત તરફ અલક્ષ કરનારા આ મહાત્માએ પોતાનું ધ્યેય બિલકુલ શિથિલ થવા દીધું નહિ; અને ‘દેહં પાતયામિ કિંવા કાર્યં સાધયામિ’ આ સિદ્ધાંત તરફજ તેમનું મુખ્ય લક્ષ હતું. અને તેજ પ્રમાણે તેમણે પુરા એ વર્ષ સુધી આવું પ્રયત્ન તપ કર્યું અને છેવટે શ્રી સદ્ગુરુએ સાક્ષાત્ દર્શન આપી “હવે બસ થયું, હવે પુર્ણતામાં કાંઈ ન્યુનતા નથી” એમ આશ્વાસન આપ્યું, અને ઉઠવાની આજ્ઞા કરી. આ વખતેજ મહારાજશ્રીએ તે ખોલી છોડી, પણ તેમની સ્થિતિ અત્યારે એવી થઈ હતી કે તેમને અખંડ સમાધિ લાગી ગઈ હતી. જરાક આંખ મીચે કે સમાધિ લાગી જતી હતી. જરા નિવૃત્ત થાય કે મહત્ત્વ ધ્યાનમાં નિમગ્ન થઈ જતા હતા. આવી વૃત્તિ ચાલતાં ખોલતાં, ખાતાં, પીતાં, વગેરે દરેક કાર્યમાં થઈ ગઈ હતી અને જે કે પ્રત્યક્ષ વ્યવહાર કરતા હતા પણ અખંડ સમાધિ છુટી નહતી. એમની શારીરિક સ્થિતિ પણ એટલી હદ સુધી બગડી ગઈ હતી કે એમનો દેહ વધુ કાળ ટકશે એ વિષે ધણા ને શંકા થઈ હતી. એમના પુજ્ય પિતાશ્રી ગંગારામનં એમના દેહ વિષે ધણી ચિંતા કરવી પડી હતી. શરીર કેવળ હાડપિંજર જેવું થઈ ગયું હતું, અને બિલકુલ શક્તિ પણ રહી ન હતી પણ આંતરિક જીવસો જેવો ને તેવોજ હતો. ચાર પાંચ

મહિના પછી, જનસમાજના પુણું લાગ્ય હશે તેથી આ શરીરની સ્થિતિ સુધરી અને શરીર ધીમે ધીમે સુધરવા લાગ્યું. તે પછી મહારાજે જન સમાજનો ઉદ્ધાર કરવા તરફ લક્ષ આપ્યું. જે પરમાનંદ પોતાને પ્રાપ્ત થયો હતો તેનો આનંદ જનસમજને આપવા લાગ્યા.

એમણે ઉપદેશ આપવાની શરૂઆત પણ શનિવારનાજ દિવસે કરી. મહારાજ શ્રીના પુષ્કળ શિષ્યો હાલમા ઠેકાણે ઠેકાણે છે. સોલાપુરમાં ભાગેવાડીમાં, ખાગલકાટમાં, બિજાપુરમાં તેમજ મુંબઈમાં વગેરે સ્થળોએ તેમણે શ્રી ભાઉસાહેબ મહારાજની લકિતનો પાયો સારો જમાવ્યો છે. ભાગેવાડીમાં તો શ્રીભાઉસાહેબ મહારાજનો એક મઠ બાંધવામા આવ્યો છે. ત્યાં અપૂર્વ લીલા બની રહી છે, અને તે આ લેખમાં વર્ણવી શકાય એમ નથી; પણ પ્રત્યક્ષ જોનારને અતિ આશ્ચર્ય સાથે આનંદ આપે છે. મુંબઈમાં પણ શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજના અનેક શિષ્યો થયા છે; અને તેમની પાસેથી અનેક સ્ત્રીપુરુષોએ ગુરુઉપદેશ એટલે નામ-મંત્ર લીધો છે. તેમની કૃપાથી ઘણાને સારા અનુભવ પણ મળ્યા છે. અનેક જનો મહારાજ શ્રીનું નિરૂપણ સાંભળે છે અને તેમના વચનામૃતથી પોતાને કૃતકૃત્ય કરે છે. કેટલાકનો તો એવો નિયમ થઈ ગયો છે કે મહારાજશ્રીનું નિરૂપણ એક દિવસ પણ ચુકવું નહિ. મહારાજશ્રીની નિરૂપણની શૈલી એવી સરળ અને મધુરી છે કે નાના છોકરાઓ પણ વેદાંત જેવા ગુણ વિષયો સહેલાઈથી ગ્રહણ કરી શકે છે. મહારાજશ્રી પ્રત્યક્ષ બ્રહ્મનું અનુસંધાન કરાવીને નિરૂપણ સમજાવે છે.

આર્થીં બ્રહ્મ પ્રત્યક્ષ દાવા । મગ તુમ્હીં વેદાંત ગાવા ॥

આ ઉક્તિ પ્રમાણે મહારાજશ્રી શ્રોતાઓને પ્રત્યક્ષ અનુભવ આવે એવું નિરૂપણ સમજાવે છે.

અવિજ્ઞાતે પરે તત્ત્વે, શાસ્ત્રાધીતિસ્તુ નિષ્ફલા ।

આ ચરણનો અર્થ, પ્રત્યક્ષ અનુભવ સિવાય શાસ્ત્રનું શ્રવણ (અભ્યાસ) નિષ્ફળ છે. શાસ્ત્રનું આ વાક્ય સસ છે કારણ કે આજે પચીસ ત્રીસ વર્ષોથી કેટલાક લોકો અનેક શાસ્ત્રો પુરાણો લક્ષપુર્વક સાંભળે છે છતાંપણ તેમાંથી એકપણ માણસ બ્રહ્મજ્ઞાની થયો નથી, એને તેમનો દરેક માણસ

અનુભવ વિષે શુન્ય છે. પરંતુ મહારાજ શ્રીનું નિરૂપણ જે કોઈ લક્ષ્યપુર્વક સાંભળે તે થોડા વખતમાં બ્રહ્મજ્ઞાની થાય.

આત્મજ્ઞાન એજ મુખ્ય જ્ઞાન છે. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ અર્જુનને શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં જે જ્ઞાન કહ્યું, તેમજ શ્રીવસિષ્ઠ મુનિએ શ્રી રામચંદ્રજીને જે જ્ઞાનનો બોધ આપ્યો, તેજ જ્ઞાન મહારાજ શ્રી બહુ પ્રુબીધી અને સ્પષ્ટતા થી સમજાવે છે. જેટલા જ્ઞાનીઓ આજસુધીમાં થઈ ગયા, તે બધાનો **एकमेवाद्वितीयम्** સિદ્ધાંત છે, અને એકજ બ્રહ્મ છે, અને આ જગત્ કે જે તેની ઉપર મિથ્યા આરોપ છે તે સંકલ્પ માત્ર છે. **जगन्मिथ्या ब्रह्म सत्यं** અનુભવમાં લેવું એજ ખરું જ્ઞાન છે. અને આ અનુભવસહિત જ્ઞાન સમજી શકાય એવું તેઓ ખતથી સમજાવે છે.

મહારાજ શ્રીનો મુખ્ય હેતુ વિમળ, શુદ્ધ, સ્વરૂપજ્ઞાન લોકોને દાન કરવાનો છે. તેઓ શ્રી પોતે કોઈપણ શિષ્ય પાસેથી ભેટ કે દક્ષણા સ્વીકારતાં નથી. તેમની પ્રતિજ્ઞા એવી છે કે.

आमुची प्रतिज्ञा ऐसी । कांहीं न मागणें शिष्यासी ॥

आम्हा मागणें भगवंतासी । सर्वकाळ पुरवतसे ॥

આવી દૃઢ પ્રતિજ્ઞા લઈનેજ મહારાજ શ્રીએ જગદોદ્ધારનો ઝુંડો હાથમાં લીધો છે.

મહારાજ શ્રી પોતે બ્રહ્મજ્ઞાની છે અને નામ લેનારને એમની બ્રહ્મ-જ્ઞાતિનો પુરો અનુભવ આવે છે. જેને બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા હોય, તેમને મહારાજશ્રીને મળવાની અમારી ખાસ વિનંતિ છે. કોઈપણ મનુષ્ય પોતાની શંકાનું નિવારણ કરવા માટે મહારાજશ્રી પાસે આવે તો ઘણા પ્રેમથી અને સરળતાથી તેઓ શ્રી તેનું સમાધાન કરી આપે છે, મહારાજશ્રીને મળવા માટે કોઈને પણ બંધી નથી; માત્ર કૃત્સિત બુદ્ધિવાળાઓને લાંબેથી પ્રણામ છે.

બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરુના “ નામ ” નું મહત્વ ઘણું છે. બ્રહ્મજ્ઞાની ગુરુ પાસેથી લીધેલા ઉપદેશને “ મંત્ર દીક્ષા ” અથવા “ નામ ” કહે છે. અનેક શાસ્ત્રોમાં અથવા પદોમાં જે “ નામ ” નો મહિમા ગવાય છે, તે આ ગુરુમંત્ર “ નામ ” વિષેજ છે.

નામ મુર્ખીં ગાતાં વિષયાચી વાર્તા । નોહે કી સર્વથા ગાતયાસી ॥
 નામ તે પાવન નામ તે પાવન । નામા વાંચુન શ્રેષ્ઠ નાહીં કોળી ॥
 એકા જનાર્દની નામ તે પાવન । ત્રિભુવનીં મંડન સત્ય આહે ॥
 નામ ઉચ્ચારિતાં કંઠીં । પુઠેં ઉમા જગજેઠી ॥
 એસેં ધરુનિયાં ધ્યાન । મનેં કરાવેં ચિંતન ॥

હોઠ કંઠ હાલે નહીં । જિભ્યા ન નામ ઉચ્ચાર ॥
 ગુપ્ત સુમરન જો રેલે । સોઈ હંસ હમાર ॥

શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજનાં “ નામ મંત્ર ” માં અપૂર્વ શક્તિ છે અને કેવળ એમના નામની શક્તિથીજ ઘણાં માણસો આનંદ ભોગવી રહ્યાં છે. જે લોકો એમની પાસેથી નામ-ઉપદેશ લેય છે તેમને સાક્ષાત્કારનો આનંદ સારો આવે છે, એવો હમારો નિત્યનો અનુભવ છે. પરંતુ નામ લેનાર માણસ પૂર્ણભાવ અને શ્રદ્ધાથી નામ લેવા આવવો જોઈએ. પરીક્ષા લેવા આવનાર કંઈ ફળ પામતા નથી. છોકરાંઓ પણ નામથી સારો સાક્ષાત્કાર મેળવે છે. શ્રી સદ્ગુરુ ભાડિસાહેબ મહારાજ નો માર્ગ સાક્ષાત્કારનો છે, એનો અનુભવ ઘણા લોકોએ લીધો છે અને આ અનુભવ પારમાર્થિક છે, માયિક દૃષ્ટાંતો નથી. “ હમને દૃષ્ટાંત થયું, દૃષ્ટાંત થયું ” એમ ઘણા લોકો બોલે છે. પણ દૃષ્ટાંત એટલે શું, સાક્ષાત્કાર એટલે શું તે પણ તેઓ જાણતાં નથી. પરમાર્થ માર્ગ બધો બુલ બુલામણીવાળો થઈ ગયો છે, તેથી માણસોની બુદ્ધિ ભરમાઈ ગઈ છે. પૂર્વના સાધુ સંતોએ પરમાર્થમાં બુલ થાય નહિ અને લોકો પરમાર્થ અરામર જાણે એ માટે પોતાના અનુભવની વાતો લોકોને માર્ગ દર્શાવવા માટે અનેક રીતે કહી ગયા છે. તે સાધુસંતોના અનુભવની પદોમાં તેમણે પોતાનો અનુભવ જાહેર કર્યો છે. તેમાંના થોડા જનસમાજની જાણ માટે નીચે લખ્યા છે.

ઢોઢાં મરિયેલેં રૂપ ॥ ચિત્તીં પાયાંચા સંકલ્પ ॥ ૧ ॥

કાઢા પિવઢા ઢવઢા નીઢા ॥ દેવ ઢોઢ્યાંત સાંવઢા ॥ ૨ ॥

डोळा गवसुनी धरावा ॥ देव डोळ्यांत पहावा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणें जग बूडे ॥ देव डोळ्यांत सांपडे ॥ ४ ॥

रक्तं श्वेतं च कृष्णं च । नीलपीतादि शोभितम् ॥
तन्मध्ये व्यापितं येन । तज्ज्योति ब्रह्म केवलम् ॥

रक्त श्वेतपीत कृष्णप्रभाभिन्न ॥ चिन्मय अंजन सुदिलें डोळां ॥
तेणें अंजन गुणें दिव्य दृष्टि झाली ॥ कल्पना निमाली दैतादंत ॥
देशकाळ वस्तु भेद मावळला ॥ आत्मा निर्वाळला विश्वाकार ॥
न झाला प्रपंच झाला परब्रह्म ॥ अहं सोहं ब्रह्म आकळलें ॥
तत्वमसि विद्या ब्रह्मानंदी सांग ॥ तेचि झालें अंगें तुका आतां ॥

अगर है प्रेमदर्शनका भजनसे प्रीत कर प्यारा ॥ टेक ॥
बैठ आसन जमाकरके त्याग मनके बिचारों को ।
देख भृकुटीमें अंदरसे चमकता है अजब तारा ॥ १ ॥
कबी विजली कबी चंदा कबी सूरज नजर आवे ।
कबी फिर ध्यानमें भासे ब्रह्मजोतीका चमकारा ॥ २ ॥

कोई सुनता है गुरु ज्ञानी गगनमें । अवाज हो रहा है झिनिनिनि ॥
पहिले आया नाद बिंदुसे । पीछे जमाया पानी ॥
काला पीला सफेद नीला गुरुनें बतलाया । मज बह्नी काया ॥
सुनो दिलको प्यारे धुनी अनहदकी होती है ॥ टेक ॥
बजे है बंसरी बीना शंख घडियाल मिरदंगा ।
गरज बादलकी है भारी कर्म की मैल धोती है ॥
उठे धुनके सहारेसे बदन सारेमें गुंजारा
अमृतकी धार तालुसें सदा मुखमें निचोती है ॥

લો મન નાદકે અંદર મુલે તનકી સ્વર સારી ।
 હિરદેકે બિચમેં સુંદર પ્રકટ હો દિવ્યજોતી હૈ ॥
 કાપુસાચે ગોળે ફિરતી પોકઝીં । મોતીયાચી જાઝી વિસ્વરતી ॥
 ગરુડાચે ભરાર ચેતી દૃષ્ટી પુઢેં । શેષાચે વેંટાળે ગુંડાઝતી ॥
 વજ્રાચે ચુરે શુદ્ધવત દિસતી । તયાવરી વસ્તુ શોભતસે ॥
 જ્ઞાનદેવ હાળે સુખ કાય ઉળે । નિવૃત્તિ પાહિલે માગે પુઢે ॥

નીહાર ધૂમાર્ક નિલા નલનામ્ । સ્વદ્યોત વિદ્યુત સ્ફટિક શશીનામ્ ॥
 એતાનિ રૂપાણિ પુરઃસરાણિ । બ્રહ્મણ્યભિવ્યક્તિકરાણિ યોગે ॥

યા નાંવ જ્ઞાન, યા નાંવ જ્ઞાન । બ્રહ્મ સમાધાન યાતેં મ્હણિજે ॥ ૧ ॥
 આહે તેં સોડુની નાહીં તેં પાહિજે । પાહળેં હારપે તેથેં રાહિજે ॥ ૨ ॥
 જે ઠારીં રાહિજે તો ઠાવ હોઈજે । હોળેં ન હોળેં અવધેં વિસરીજે ॥ ૩ ॥
 વિસરાચા આઠવ આઠવાચા વિસર । જાળેં તો ઈશ્વર કેશવ મ્હળેં ॥ ૪ ॥

પંધરા દિવસાંમાજી સાક્ષાત્કાર જ્ઞાલા ॥
 વિઠોવા ભેટલા નિરાકાર ॥—તુકારામ

વધુ અનુભવના પદો માટે આજ પુસ્તકનાં સવારના અને અપોરના ભજન જુઓ.

આ પ્રમાણે ધણા સાધુ સંતોએ ગાયું છે અને આજ અનુભવ શ્રી સમર્થ ભાઈ સાહેબ મહારાજના સંપ્રદાયમાં છે. આ સંપ્રદાયના લોકો સાધન સાઈ કરે છે. શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજે શિષ્યોએ પાળવાના નિયમો કહ્યા છે તે નિયમો આ પુસ્તકમાં જુદા જાણેલાં છે. સપ્તાહોમાં શ્રી હિંચગિરીમાં જે લોકો આવે છે તે ધ્યાન સાઈ કરે છે શ્રાવણ માસ તો આખો સપ્તાહનો માસ છે. એને “ સાધન માસ ” કહે છે. હિંચગિરીમાં શ્રાવણ માસમાં દરરોજ સવારે એક સરખું પાંચથી છ કલાક, અને રોજ સાંજે એ થી ત્રણ કલાક ધ્યાન કરવાનો નિયમ છે.

આ સંપ્રદાયમાં સાક્ષાત્કારની સીમા દર્શનમ્, સ્પર્શનમ્, અને સંભાષણમ્ સુધી છે; અને એવા કેટલાક શિષ્યો આને પણ છે કે જેઓને આ અનુભવ સહજ થઈ ગયો છે.

યોગ વગેરે ભાંજગડમાં પડનાર લોકોને હમારી સુચના છે કે તેમણે ખાલી યોગ કરી શરીરને કષ્ટ આપવા કરતાં આ માર્ગ સ્વીકારવાથી કલ્યાણ થશે.

ઉપર “ નામ ” નાં મહત્વ વિષે કહ્યું, પણ નામ એ પણ એક સાધન છે અને તે સાધન સર્વેએ કરવું જોઈએ. કેટલાક લોકોનું એવું માનવું થઈ ગયું છે કે નામથી દર્શનમ્ સ્પર્શનમ્ અને સંભાષણમ્ થયું એટલે આત્મજ્ઞાનની પરિસીમા થઈ, અને તેઓ આટલા આનંદમાંજ સમાધાન માને છે કારણ કે આટલું પણ જ્ઞાન ખીજે કયાંય મળતું નથી. સાક્ષાત્કાર એટલે શું તે પણ કોઈ જાણતું નથી એટલુંજ નહિ પણ ઘણાખરા ગુરૂશ્રીઓ ‘ આ કલિયુગમાં સાક્ષાત્કાર થતોજ નથી ’ એવું બોલનારા છે. આવી પરિસ્થિતિમાં ઉપર લખેલા જ્ઞાનમાંજ સમાધાન અને મહદાનંદ માને તેમાં નવાઈ નથી; પણ શ્રી મિત્ત્રરામેશ્વર મહારાજનો અનુભવ અને જ્ઞાન નિરૂપણ આથી પણ ઘણુંજ ઉચ્ચ કોટિનાં છે, કે જેની કલ્પના પણ કરી શકાય નહિ.

શ્રીમિત્ત્રરામેશ્વર મહારાજનું કહેવું એમ છે કે અત્યાર સુધી જે સાક્ષાત્કારનું વિવેચન થયું તે સર્વ દ્વૈત ભક્તિની વાતો છે, અને તે પરમાર્થ માર્ગની પ્રથમ ભુમિકા છે. આ વેદાંતનો પુર્વ પક્ષ છે. હવે વેદાંતનો ખરેખર પરમાર્થ શરૂ થાય છે કે જેમાં વેદાંતનું બધું ગુહ્ય જ્ઞાન પ્રગટ થવાનું છે. આ પ્રથમ ભુમિકાનો સાક્ષાત્કાર જે માણસોને થયો હોય તેનેજ વેદાંત અંતર્ગત પરમાર્થનો અનુભવ આવે છે, જે માણસને પ્રથમ ભુમિકાનું જ્ઞાન નથી તેને વેદાંતનો આનંદ થવાનો નથી. વેદાંતનું અંતરગત જ્ઞાન એટલે આત્મજ્ઞાન અને આત્મજ્ઞાન સિવાય બધાં કર્મો વ્યર્થ છે.

॥ આત્મજ્ઞાનં વિના પાર્યં સર્વં કર્મ નિરર્થકમ્ ॥

સ્વરૂપજ્ઞાન અથવા આત્મજ્ઞાન જ્યાં સુધી જાણ્યું નહિ ત્યાં સુધી સર્વે સાધનો જુદા છે. “ જ્યાં લગી આત્મતત્વ ચિન્થ્યો નહિ ત્યાં લગી સાધના

સર્વ જુડી " માટે આત્માને ઓળખી, પરમાનંદ મેળવવો, આ વેદાંતનું શુદ્ધ છે. આવું જ્ઞાન મેળવવું એજ સાધનની પરિસીમા છે. અને આજ પદ શિષ્યને મેળવી આપવાનું ગુરુનું કર્તવ્ય છે. જે ગુરુ આવું પદ શિષ્યને મેળવી ન આપે તેને " ગુરુ " એ ઉપનામ શોભતું નથી.

હરિ કૃપા તબ જાનીયે । દે માનવ અવતાર ॥

ગુરુ કૃપા તબ જાનીયે । જબ ઉતારે ભવપાર ॥

પરમાનંદ મેળવવા માટે પ્રથમ ગુરુને શરણે જઈને સગુણ નિર્ગુણ સાક્ષાત્કાર મેળવવો, પછી ગુરુકૃપાથી આત્માને પ્રત્યક્ષ જાણવો, પછી આત્મોપાસના અને આત્માર્ચન કરવું; અહં બ્રહ્માસમિ નો અનુભવ લેવો, અને અખિલ જગતનું અંતર સ્વરૂપ શું છે તેનો અનુભવ લઈ, પછી સમ્યક્જ્ઞાનદોનો અનુભવ લઈ નિવૃત્તિપદ પર ધ્યન આરોહણ કરવી ત્યાર પછી ગુરુ શુદ્ધમાં પ્રવેશ કરી પરમાનંદ સ્વરૂપ પોતેજ થઈ જવું.

આહે તિતુકે નાहीं झाले । नहीं नहींपणें निमाले ।

आहे नहीं जाऊन उरले । नसोन कांहीं ॥

आत्मा आहे सर्वसाक्षी । हे बोलीजे पूर्वपक्षीं ।

जो कोणी सिद्धांत लक्षी । तोचि साधु ॥

पदार्थ ज्ञान जेव्हां सरे । द्रष्टा द्रष्टेपणें नुरे ।

ते समर्थीं फुंज उतरे । मी पणाचा ॥

जेथे मुरालે મીપણ । તેચિ અનુભવાચી શુણ ।

अनिर्वाच्य समाधान । या कारणें बोलिजे ॥

शून्यातीत शुद्धज्ञान । तेणें झालें समाधान ।

ऐक्यरूपं अभिन्न । सहज स्थिति ॥

તુજ વાટે હે જાગૃતિ । મજ જ્ઞાલી અનુભવ પ્રાપ્તિ ।

या नांव केवळ आंति । फिटलीच नहीं ॥

તેણે જિતુકે જ્ઞાન કાચિલે । તિતુકે સ્વપ્રાવારી ગેલે ।

अनिर्वाच्य सुख उरलें । शब्दातीत ॥

તેથે શબ્દેવીણ એક્યતા । અનુભવ ના અનુભવિતા ।

ऐसा निवांत जो मागुता । जागृति आला ॥ (रामदास)

એમ કરીને “ સ્વલ્પિદં બ્રહ્મ ” એ વેદવાક્યનો અનુભવ લેવો. આવો પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરી લેવાનો મનુષ્ય માત્રનો હક છે. આ મેળવ્યા પછીજ મનુષ્ય કૃતાર્થ થયો એમ કહેવાય છે. આવો પરમાનંદ મેળવ્યા પછીજ તેની ભાવના વસુધૈવ કુટુંબકમ્ થાય છે ત્યારે મનુષ્ય મનથી પણ કોઈને દુઃખ થવાનું ઇચ્છે નહિ. સર્વે જનાઃ સુખિનો ભવન્તુ એવી ભાવના થાય, અધું માર્ગ સ્વરૂપ છે, અધાએજ આનંદ ભોગવવો જોઈએ એવી ભાવના થઈ જાય છે. અહિંસા પરમો ધર્મઃ આ એક જૈન ધર્મ નો સિદ્ધાંત છે, એનો અર્થ એવો છે કે કોઈને પણ દુઃખ આપવું નહિ પણ વેદાંત એના કરતાં આગળ વધીને કહે છે કે “ કોઈને પણ દુઃખ આપવું નહિ એતો સ્વાભાવિકજ છે, એમાં કાંઈ તમારી બહાદુરી નથી, બહાદુરી તો સર્વાનું દુઃખ નિવારણ કરી અખિલ જગતને સુખી કરવું એમાં છે.” પછી તે ગમે તે દેશનો અથવા તો ગમે તે ખંડનો મનુષ્ય હોય અધાને સુખી કરવાં એજ વેદનું રહસ્ય છે. આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ યઃ પश्यति सः पण्डितः અધાના અંદર હુંજ ભરેલો છું એવો અનુભવ લેવા માટે વેદ ઠોકી ઠોકીને કહે છે આવા અનુભવથી અધું જગત સુખી થાય તો તેમાં પછી દુઃખ, દુઃસ્ નાઈ, અથવા કોઈને પણ સંકટ ભોગવવાની કાંઈપણ જરૂર રહેતી નથી.

હમણાં આ જગતમાં દુઃખ છે એનું કારણ હરિકાર્ષ છે વેદાંતમાં અસંચય, અપરિગ્રહની મહત્વતા ઘણીમોટી વર્ણવી છે તેનું કારણ એ છે કે કોઈ પણ મનુષ્ય કોઈ પણ ચીજ એકઠી ન કરે તો તેને દેહ રક્ષણ માટે જોઈતા પદાર્થનો ખજાનો તો સૃષ્ટિ પાસે ભરપુર છે (નવી નવી શોધથી ખાવાના પદાર્થો કાંઈ નવા પેદા થતા નથી, સૃષ્ટિથીજ પેદા થાય છે.) પરંતુ અકસોસ છે કે જગતમાં સંગ્રહ (Accumulation) કરવાની પદ્ધતિ લોકોએ સ્વીકારી છે. તેથી સર્વ દુઃખ ભોગવી રહ્યા છે અને તેથીજ અધાના મનમાં “ મેળવવું જોઈએ, મેળવવું જોઈએ ” આવી દરિદ્રતા એટલે મજૂરી શરૂ થઈ છે. આખા જગતમાં વેદાંતનો ધર્મ શરૂ થાય તો એક પણ મનુષ્યને મજૂરી કરવાની જરૂર રહે નહિ. વેદાંતનું ધ્યેય મોક્ષ

એટલે મુક્તિ મેળવવી એજ છે. મુક્તિ એટલે સર્વ દુઃખથી મુક્ત થવું. કાઈ કહેશે કે વેદાંતમાં પરમાર્થ છે એટલે તે પ્રપંચથી આજીવ્યાદ જુદો છે. પરંતુ તેમ નથી, પ્રપંચમાં માણસોને કેમ સુખ થશે અને બધા દુઃખોથી માણસ કેમ મુક્ત થશે એની શોધ કરતાં કરતાં હિંદુસ્થાનના ઋષિમુનીઓ એવા સિદ્ધાંત પર આવ્યા છે કે સંસારી લોકોને સંસારમાં બધા દુઃખોથી મુક્ત થવાને મોક્ષ એ એકજ ઉપાય છે

સંસાર ત્યાગ ન કરિતાં । પ્રપંચ ઉપાધો ન સોહિતાં ॥

જનામઘ્યે સાર્થકતા । વિચારેચિ હોય ॥

હમણાં લોકોને દેહ, મન અને બુદ્ધિથી વ્યવસાય (મજુરી) કરવો પડે છે. અને રાત્ર દિવસ ચિંતા કરવી પડે છે, એનું કારણ હમણાં ચાલી રહેલી રુઠી છે. મગજથી રાત દહાડો ચિંતા કરવાથી મનુષ્યનું આયુષ્ય એકદમ ઓછું થઈ ગયું છે તેનું કારણ પણ આ મહા દેવીનો મહા પ્રસાદ છે. હમણાં રંકથી રાવ સુધી સર્વેને ચિંતા કરવી પડે છે, તેનો એકી વખતે અંત લાવવો હોય તો 'વસુધૈવ કુટુંબકમ્' ની ભાવના જગતમાં દાખલ થવી જોઈએ. અહાહા! વેદાંતની 'વસુધૈવ કુટુંબકમ્' ની ભાવના કેટલી ઉચ્ચ પ્રકારની છે! બધાને નિષ્કામ એટલે કામ વગરના એટલે મજુરી વગરના એટલે શેઠ બનાવી દે છે. એટલુંજ નહિ પણ અહં બ્રહ્માસ્મિ I am God બનાવી દે છે. મનુષ્યો મજુર બન્યા તેનું કારણ એ છે કે પ્રત્યેકે પરસ્પર વિષમ ભાવના કરી. હમણાંની પ્રચલિત રૂઠી એવી છે કે પ્રત્યેક મનુષ્ય પોતે એકલોજ બીજાનું ખીસું પોતાને સ્વાધીન કરવા મથી રહ્યો છે માટે આખું જગત પ્રત્યેકનું શત્રુ થયું છે અને જગતમાં દુઃસ્મનાર્થ રૂપી ઝેર વધી રહ્યું છે. એનું પરિણામ મહાભારતની યાદવાસ્થળી જેવું આવવાનું છે. સુધારા સુધારા કહીને નાચનારા લોકો મેહોથી સમાનતા, બંધુત્વ (Equality, Fraternity) બોલે છે. પરંતુ રોજ નવી નવી શોધો કાઢીને બીજાઓના ખીસા ખાલી કરાવવાનો પરિશ્રમ ઉઠાવી રહ્યા છે, અને તેથી ખાલી થએલાઓનાં ખીસા પાછા ભરવા માટે તે બધાને વધારે ને વધારે રાતદિન મજુરી કરવી પડે છે. પણ ખીસા ખાલી થવાના રોજને રોજ નવા કિસ્સા નીકળતા હોવાથી

વિચારાઓના ખીરસા ભરાતા નથી અને જગતમાંથી દરિદ્રતા જતી નથી, અને તેથી પોતાનું પુર કરવા માટે અનેક કુક્રમેના માર્ગ સ્વીકારવો પડે છે. અને જગતના નસીબમાંથી મળુરી છુટતી નથી; પછી લોકો સ્વતંત્રતાની ભાવના ગમે એટલી મોટી કરે તોપણ શું ? કહ્યું છે કે, “ જેણે આત્મસેવા કરી નથી તેનાથી દેશસેવા થતીજ નથી ” (રામતીર્થ) જગત હમણું જે દુઃખ ભોગવી રહ્યું છે તેનો અંત આવી જાય અને દરેક જીવ પરમસુખી થાય એનો વેદાંતનું વિશ્વ કુટુંબકમ જ્ઞાન એજ એક ઉપાય છે. અને આનુંજ નામ સુધારણા છે. અને આ સુધારાથી હિંદના ઋષિઓએ સમાજ રચના દેશમાં દાખલ કરી અને શાંતિથી જગતમાં રહેવા માટે સાદાઈથી રહેવાનો ઉપદેશ કર્યો. તેઓના સુધારા પ્રમાણે દેશ ન્યાં સુધી ચાલતો હતો ત્યાંસુધી દેશ ઘણો શાંતિમાં હતો. હમણું લોકોનું કહેવું એવું છે કે દેશમાં પશ્ચિમના જેવા સુધારા નથી તેથી ભુખમરો થયો છે, પણ તે કહેવું ખરું નથી. પશ્ચિમના સુધારા દાખલ થયા નથી તેથી દેશ ભુખે મરે છે એમ નથી પણ ઉલટું પશ્ચિમનો સુધારણારૂપી રાક્ષસ દેશમાં પેસવાથી દેશ ભુખે મરતો થયો છે. પશ્ચિમનું અનુકરણ કરવામાં અપટુડેટ ફેશનરૂપી મહાકાળ દેશમાં ઘુસી ગયો છે તેણે લોકોની જરૂરિયાતો વધારીને મોજ શોખના ફંદામાં ફસાવી દેશને સંકટમાં નાંખી દરિદ્રતામાં ફાંપી દીધો છે. આખો દેશ પોતાની સાદાઈ હમણું પણ સાચવે તો લોકોને ખાવાને દેશમાં કાંઈ ઓછું નથી. પણ ફેશનરૂપી હાથી હિંદને પોપાય એમ નથી એમ વિચાર કરીને આ બધા ઘટોત્કચની માયાના નકામા પદાર્થોને બિલકુલ હાથ ન લગાડે તો હમણું પણ દેશ પરમ સુખીજ છે. આ દેશમાં ખાવાનું બિલકુલ ઓછું નથી. આ ભરત ભૂમિ એટલી સંપન્ન છે કે તેમાં પાકેલો ખોરાક તેના વત્નીઓને પુરો થઈ ને બીજા દેશ દેશ પણ પોષાય. પરંતુ વિચારી ભરત ભૂમિ શું કરે ? તેના વત્નીઓ કેવળ નકામા પદાર્થો માટે હજારો માણસોનો ખોરાક આંખો મીચીને ફેંકી રહ્યા છે. પછી દેશ ભુખે મરે નહિ તો શું કરે ?

આ દેશને કોઈપણ નવા સુધારાની જરૂર નથી. સુધારાની ટોચ સુધી પહોંચેલા ઋષિઓએ આ દેશનો પાયો ઉત્તમ સુધારાપર રચેલો છે. તેમના

સુધારા પ્રમાણે દેશ ચાલશે તો પરમશાંતિ મેળવશે. હમણાં અનેક દેશોમાં સુધારાના નામે હરિકાષ્ટ ચાલી રહી છે તે સુધારા નથી, તે મનુષ્યને સુખ-દાતા નથી પણ તે અખિલ વિપ્લવને લયંકર ખાધ તરફ ખેંચી લઈ જઈ રહ્યા છે. The world is galloping towards Hell. સુધરેલા દેશનેજ પુછો કે તમે કેટલા સુખી છો ? એક નવી શોધ થઈ કે લાખો માણસોના ખીસા ખાલી થાય અને એક માણસ શ્રીમંત થઈ બેસે. આ કાંઈ સર્વને સુખી કરવાનું સાધન છે ? આનાથી તો રાતદિન ધરના સ્ત્રીપુરુષો અને છોકરાઓને નિર્વાહ માટે કામ કરવું પડે છે. પ્રાચીન કાળમાં હિંદમાં આખા કુટુંબનો સુખશાંતિથી નિર્વાહ ચાલવા માટે એક માણસ કામ કરે તો બસ હતું. અતિથિ ઘેર આવીને ગમે એટલા દિવસ રહે તો કંટાળો આવતો નહોતો, પણ ધરમાં ખોરાક પુરતો હોવાથી ઉલટો આનંદ થતો હતો. હમણાં આખું ધર રાત દિવસ હાય હાય કરે તો પણ પોતાનોજ નિર્વાહ થતો નથી પછી અતિથિ તો જન્મ જેવા લાગેજ. આ સર્વ નવીન શોધો અને સુધારાઓનો પ્રતાપ છે. આ સુધારા નથી અને શોધો નથી પણ રકત ચુસનારી રાક્ષસી કળા છે. તે જો લોકોના કલ્યાણ માટેજ હોત તો પ્રાચીન ઋષિઓએ હિંદમાં તે ક્યારનાજ દાખલ કર્યા હોત. હમણાં તો વેશ્યાઓને લગ્નવે એવી ખર્ચાળુ ફેશન દેશમાં ઘેર ઘેર દાખલ થઈ ગઈ છે. અને તે ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે લોકોને રાત્રિદિન અથાગ શ્રમ કરવો પડે છે. આવા સુધારા હિંદ દેશમાં દાખલ કરવાની મહેનત કરનારા નેતાઓ દેશને કેટલી ઉંડી ખાઈમાં ઉતારી રહ્યા છે તેની તે ઓને કલ્પના પણ નથી. આવા સુધારાઓ દેશમાં દાખલ કરી બીજા દેશો કે જે સુધારની છેક ટોચે પહોંચ્યા છે તેમની સાથે હરિકાષ્ટ કરીને તેના ઉપર વચસ્વ મેળવવાની ઇચ્છા કરવી એ સમુદ્રની માછલીએ સમુદ્ર કરતા મોટી થવાની ઇચ્છા કરવા જેવું છે. કદાચ આવા સુધારાઓમાં દેશ ક્ષવશે તો પણ તેનું ફળ શું ? ઉલટું દેશને ઉંડી ખાઈમાં નાખવા જેવું છે. માટે આ સુધારા નથી, એનાથી કાંઈનું કલ્યાણ થવાનું નથી, એનાથી કાંઈને સુખ મળવાનું નથી.

માટે યોગને પ્રતિયોગ કરવો જઈએ. યોગ એટલે યુક્તિ, કાષ્ટએ પણ આપણા સામે વચસ્વ મેળવવાની એક યુક્તિ કાઢી હોય, તો તેજ યુક્તિથી તેની ઉપર વચસ્વ મેળવવાનો પ્રયત્ન છોડીને (કારણ કે તે યુક્તિપર સામો માણસ કાચુ ધરાવનારો હોય છે.) તે યુક્તિ સારી નથી, તેથી સુખ થવાના બદલે મોટું દુઃખ આવી પડશે. એમ સિધ્ધ કરીને તેના વિરુદ્ધ બીજી યુક્તિ કાઢીને તેનાથી બધાને પરમ સુખ થશે એમ સિધ્ધ કરવું એને પ્રતિયોગ કહે છે. માટે જગતમાં ચાલેલા પરકીય સુધારાથીજ (જેમાં ઘણા આગળ ગએલા લોકો સાથે) જગતપર વચસ્વ મેળવવાની હરિકાષ્ઠમાં ન પડતાં તેનાથી થોડાજ કાળમાં આવી પડતી વિપત્તિઓની પોલ જગતમાં જાહેર કરીને પોતાનો વસુધૈવ કુટુંબ્યકમ્ નો સુધારો જગતમાં સ્થાપીત કરવો આનું નામ પ્રતિયોગ. પ્રતિયોગ સિવાય હિંદુસ્તાનને જય મળવાનો નથી. અખિલ વિશ્વના સુધારકોને વેદાંતના સિધ્ધાંતોનો વહેલો મોડો પણ આશ્રય લેવો પડશે અને ત્યારેજ જગત સુખી થશે, અને ત્યારેજ વિશ્વ અધુત્વ ભાવના પેદા થશે. શાંત મગજથી વિચાર કરવાથી સમગ્રજો કે અખિલ વિશ્વને પ્રાચીન ઋષિમુનીઓના પારમાર્થીક સુધારાથીજ શાંતિ અને સંતોષ મળતો હતો અને મળશે.

સર્વ સુખની સીમા જ્ઞાન, જે સકળ તેજનું આપે ભાન;

રવિરથ બેઠે જે નર ફરે, તહેને તિમિર કેમ આવરે.

હિંદને કાઈ પાસેથી નવું શીખવાની જરૂર નથી. ઉલટો બધાને શીખવવાનો અધિકાર હિંદ દેશને છે કારણકે પારમાર્થીક સુધારો એજ બધાનું સુખ છે એમ ફક્ત હિંદના; ઋષિઓજ કહેતા હતા એટલુંજ નહિ પણ આજસુધી જે મહાત્માનીઓ થઈ ગયા અને જેમને આખું જગત પગે લાગે છે એવા ક્રાઈસ્ટ, મહમદ પેગંબર, બુદ્ધ, વગેરે બધાએ એકે અવાજે કહ્યું છે કે પરમાર્થ એજ જીવનું પરમ કલ્યાણ કરનારું સાધન છે; છતાં પણ જગતના મગજમાં આ વાત પેસતી નથી. પરંતુ વહેલો મોડો પણ આ સિદ્ધાંત ગ્રહણ કર્યા સિવાય જગતનો છુટકો નથી અને તે શીખવવાનો અધિકાર હિંદનો છે. રામકૃષ્ણ પરમહંસ પણ કહી ગયા છે કે “માયાનો ભાર જેમ ઓછો તેમ સાચી શાંતિ

મળે છે” સ્વામી વિવેકાનંદે પણ એમ કહ્યું છે કે “ભોગ એ લાખ ફેણવાળા નાગ જેવો છે. તેનાથી દૂરજ રહો.” વળી તેમણેજ ખીજી જગ્યાએ કહ્યું છે કે, “અંથોના અભ્યાસથી કે તર્ક કરવાથી ધર્મ પ્રાપ્ત થતો નથી પણ સાધનથી એનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થાય છે.” સ્વામી રામતીર્થ પણ કહી ગયા છે કે, “જેણે આત્મસેવા કરી નથી તેનાથી દેશસેવા થઈ શકતીજ નથી.” અખિલ વિશ્વને સુખ આપનારો જે પરમાર્થ માર્ગ છે તેની શોધ હિંદના ઋષિઓએ કરેલી છે માટે હિંદને ખીજીઓ પાસેથી કાંઈ શીખવાનું નથી. દેશમાં ગમે તેનું રાજ્ય હોય તોપણ લોકોએ ઋષિમુનીઓના સિધ્ધાંતોને વળગી રહેવું અને પોતાનો સત્ય માર્ગ સાચવવો અને જે સર્વ સુખનું સાધન પરમાર્થ છે તેજ મેળવવું. વેદનું ધ્યેય દેશમાં સ્થાપન કરવું એજ હિંદને માટે સાચું સ્વરાજ્ય છે. આજ ખરો આનંદ આપનારું સાધન છે. કારણ કે એમાં કોઈને પણ દુઃખ સિવાય બધાનેજ પરમાનંદ મળે છે. માટે જો હિંદીઓને પોતાની પદ્ધતિ ઉંચી રાખવી હોય તો પરમ સુખદાયક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લેવું. હિંદ આજે માનહિન થયું છે તેનું કારણ કે તેણે પોતાનું આદર્શ જ્ઞાન છોડી દીધું છે. હિંદે પોતાનું માન અને ઉચ્ચ પદ્ધતિ પાછી મેળવવી હોય તો આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ ની ભાવના પાછી પોતામાં ખિલવવી, અને જે નકારા ખરચથી ચિંતાતુર બ્યવસાય હંમેશ કરવા પડે છે તેવા ખરચ કાઢી નાંખી ઋષિ મુનીઓએ દાખલ કરેલા સાદાઈના રીતિરિવાજ પકડવા; અને પરમાનંદ મેળવવ માટે વ્યર્થ કાળનો વ્યય કર્યા સિવાય બ્રહ્મજ્ઞાની સાધુઓના સંસંગથીજ વેદોક્ત જ્ઞાન મેળવવું અને આ સુધારા દેશમાં દાખલ કરવા.

કોઈ પુછશે કે આવા જ્ઞાની ક્યાં છે? અથવા કહેશે કે આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું ઘણું મુશ્કેલ છે. આનો જવાબ આગળજ આપી ગયા છીએ કે રામ, કૃષ્ણાદિ અથવા જનક વસિષ્ઠ વગેરે ઋષિઓપાસે જે જ્ઞાન હતું તેજ જ્ઞાન શ્રી સદ્ગુરુ ભાઉસાહેબ મહારાજના સંપ્રદાયમાં અપાય છે. આવું અમુલ્ય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને આખા જગતનું કલ્યાણ થાય આવા મુલ હેતુથી આ લેખ લખેલો છે.

(૫૫)

આ જ્ઞાન અધર્મ છે એનો જવાબ પણ અમે આગળ કહી ગયા છીએ. ફરીથી કહીએ છીએ કે આ જ્ઞાન ગુરુસિવાય મળવું માત્ર અધર્મ (અનુરૂપ) છે. જેને આત્મજ્ઞાની ગુરુ મળે તેને કાંઈ તે અધર્મ નથી. આ વાત નીચેના શ્લોકોપરથી સ્પષ્ટ સમજાશે.

સુમનઃ પલ્લવામર્દે કિંચિદ્વ્યતિકરો ભવેત્ ।

પરમાર્થપદ પ્રાપ્તૌ ન તુ વ્યતિકરોઽસ્ત્પકઃ ॥

(વાલ્મીકીય મહાયોગવાસિષ્ઠ)

એકાદા અતિશય નાળુક પુલની પાંખડી ચુંથી નાખવામાં થોડો પણ યત્ન કરવો પડે છે પણ પરમાર્થપદ પ્રાપ્ત કરવાને તેટલી પણ મહેનત કરવાની જરૂર નથી.

આહે તરી પરમ સુગમ, પરી જનાસી જાલે દુર્ગમ ।

કાં જયાચે વર્મ, ચુકલે સત્સમાગમાકહે ॥

શરણ ગેલિયાને કાય હોતે ફલ, તુકા હાળે કુઠ્ઠા ઉદ્ધારિલે ॥

લોકો એમ કહે છે કે ગમે એટલું કષ્ટ કરીએ છીએ તોપણ આત્મજ્ઞાન મળતું નથી. એના જવાબમાં ઉપર કહેલું જ છે કે, એ લોકો આત્મજ્ઞાની ગુરુનો આશ્રય લીધા સિવાય અનેક ક્ષેત્રોમાં સપડાઈને અનેક તરેહનું કષ્ટ વેઠે છે.

સ્વયં પ્રકાશ હૃદયસ્થ આત્મા જે સદા ઉદિત છે, તેને જાણવામાં મિલકુલ કષ્ટ નથી, માત્ર જ્ઞાની ગુરુનો આશ્રય લેવો જોઈએ. ઉપર કહેલા જ્ઞાનનો અનુભવ જે સદ્ગુહસ્થને લેવાની ધમ્મજા હોય તેમણે શ્રીસિદ્ધરામેશ્વર મહારાજના દર્શન લેવા અને પોતાની શંકાઓ દૂર કરવી.

આત્મજ્ઞાનની મહત્તા એટલી મોટી છે કે તેનું વર્ણન કરી શકાય નહિ. કૃષ્ણ પરમાત્માએ કહ્યું છે કે;

यस्य कस्य च वर्णस्य ज्ञानं देहे प्रतिष्ठितम् ।

तस्य दासस्य दासोऽहं भवेत् जन्मनि जन्मनि ॥

કેઈપણ વર્ણનો આત્મજ્ઞાની હોય તેનો હું જન્મોજન્મનો દાસાનુદાસ છું, જ્ઞાનની મહત્તા આટલી મોટી છે. લક્ષિતનો અર્થ પણ આત્મજ્ઞાનજ છે. લક્ષ્ય થાયો એટલે મહારામાં મળી જાયો; લક્ષિત કરો એટલે મહારામાં એક્યતા કરો. લક્ષ્ય એટલે એક થઈને મળી જવું. વિલક્ષ્ય એટલે જુદા પડવું. માટે વિલક્ષિત છોડીને લક્ષિત કરો. એટલે પરમાત્માના સ્વરૂપમાં એક થઈને મળી જવું, એટલે જ્ઞાન મેળવવું એનું નામ લક્ષિત. વેદમાં જ્ઞાન કહ્યું છે અને ભાગવત વગેરે પુરાણોમાં જ્ઞાનનેજ લક્ષિત કહી છે. વેદમાં જ્ઞાનીનો દાસ છું, અને પુરાણોમાં ભક્તોનો દાસ છું, એમ ભગવાન બોલ્યા છે. આનો અર્થ એજ કે જ્ઞાન અને લક્ષિત એકજ છે. તેને માટે સાંપ્રદાયિક આત્મજ્ઞાની પુરુષ પાસેથી અનુભવયુક્ત શાસ્ત્ર શ્રવણ કરીને પરમાનંદ મેળવવો એનું નામજ લક્ષિત, અને એનુંજ નામ જ્ઞાન.

હમણાં મુંબઈમાં કેટલાક સાધુઓ અને કેટલાક પંડિતો ખુબ લપકાથી આવેછે, અને તેમના દર્શન માટે પરમાનંદ મેળવવાની ઈચ્છાથી અનેક મુમુક્ષુઓ અથડાયા કરે છે, પણ પરમાનંદ મળતો નથી. ‘લક્ષકડકા લાડુ ખાયા સો ભી પસ્તાયા અને નહિ ખાયા સો ભી પસ્તાયા’ આવી સ્થિતિ થઈ રહી છે. આવી રીતે જે આવે તેની જોડે માથાકુટ કરવાથી પરમાનંદ મળવાનો નથી. એક છોકરો નિશાળમાં ભણવાનું છોડીને અહીં તહીં લાંબા લાંબા ભાષણો (Lecture) સાંભળતો હતો તેને નિશાળની વિદ્યા પણ નહિ આવડી અને ભાષણોનો શુદ્ધાર્થ પણ તે સમજ્યો નહિ. તેજ ઝાંકરો જે નિશાળમાં બરાબર ભણ્યો હોત તો વ્યાખ્યાનો સમજવા સુધી પહોંચત અને તેનો શુદ્ધાર્થ પણ સમજી શકત. તેવીજ રીતે લોકો આમતેમ ભટકવાનું છોડીને લપકાયાજ સાધુઓને છોડી નિર્ગવી, સાદા અને આત્માનંદથી પરિપૂર્ણ ભરેલા આત્મજ્ઞાની સાધુઓને શરણુ જઈને યથા પ્રકાર જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે તો થોડાજ વખતમાં સચળુ અને નિર્ગુણ સાક્ષાત્કારનો અનુભવ લઈને પરમાનંદ પ્રાપ્તિ કરશે, એ અમારા અનુભવથી કહીએ છીએ.

હમણાંજ જે અદ્વૈત, વિશેષાદ્વૈત, શુદ્ધાદ્વૈત, દ્વૈતાદ્વૈત, અને દ્વૈત પંથોના લોકો, મારું સત્ય અને ત્હારું અસત્ય કહીને કુદી રહ્યા છે, એનું કારણ

સત્યવસ્તુ વર્ણનું અજ્ઞાન છે. અનુભવની દૃષ્ટિથી જોઈશું તો ભુમિકા અવસ્થા પ્રમાણે ક્રમે ક્રમે બધાનું સાચું જ છે, અને બધાનું મુળ અને કહેવું પણ સાચું જ છે. પણ સમજ્યા વગર જેમ અનેક જન્મમાં લોકો હસ્તિની પરીક્ષા કરવા ગયા તો એકજ હસ્તિનો જેના હાથમાં જે અવયવ આવ્યો તેવોજ હાથી છે એમ ખભા ઠોકીને કહેવા લાગ્યા. તે બધાનું અવયવોના વર્ણનની દૃષ્ટિથી સાચું હતું પણ હસ્તિના વર્ણનની દૃષ્ટિએ ખોટું હતું. તેવી રીતે હમણાંના મતવાદિઓની સ્થિતિ થઈ છે.

વેદ શાસ્ત્ર શ્રુતિ સ્મૃતિ, તેથે વાક્ય ભેદ પડતી ।

તે સર્વહિ નિવડતી સદ્ગુરુચેનિ વચને ॥

વેદ શાસ્ત્રાંચે માંડળ શાસ્ત્રે તોડી એસા કોણ ।

હે નિવડે ના સાધુ વિણ કદા કલ્પાંતિ ॥

માટે અનુભવી આત્મસાક્ષાત્કારવાળા સાધુસંતને શરણ જઈને તત્વનો બોધ પામો. તમારા બધાનું સાચું છે એટલું જ નહિ પણ જગતમાં બુદ્ધ, મહમદ, ક્રાઈસ્ટ, વગેરે બધાનો મત સાચો છે અને તે એજ છે કે સત્યને ઓળખો, તો બધા શાસ્ત્રોનો નિવેડો એક મતમાં આવી જશે. શાસ્ત્રો વાદવિવાદ કરવા માટે નથી. એનો અર્થ જ્ઞાનીઓને પુછીને અનુભવ લેવા માટે છે. એના માટે શાસ્ત્રમાં કંઈ છે કે:—

અવિજ્ઞાતે પરે તત્ત્વે શાસ્ત્રાધીતિસ્તુ નિષ્ફળા ।

માટે જ્ઞાનીને તેનો અનુભવ પૂછીને:--

વાદે વાદે જાયતે તત્ત્વ બોધઃ । બોધે બોધે માસતે ચન્દ્રચૂડઃ ॥

આ વાક્યમાંનું પરમ શુદ્ધ સમજો.

શ્રી ત્રિધ્વરામશ્વર મહારાજશ્રી ને કયો મત સાચો છે એમ કોઈ પૂછે તો શ્રી સમર્થ જવાબ આપે કે તમે પરમાર્થનો અનુભવ લ્યો પછી કયો મત સાચો છે તે તમે કહો. પછી બધા મતોનું પરિણામ એકજ ઈશ્વર છે એવું આવશે.

કોઈ પૂછે કે તમે કયા મતના છો તો શ્રી સમર્થ કહે છે કે હું અદ્વૈત, વિશેષાદ્વૈત, શુદ્ધાદ્વૈત, દ્વૈતાદ્વૈત અને દ્વૈત, જૈન, ક્રાઈસ્ટ, મહમદ, આ

બધાના મતનો છું, કારણ કે તે બધાની અંદર જે સત્ય છે તેને હું જાણું છું અને તે શ્રેષ્ઠ છે, અને તેના અનુયાયી વિષે મહારા મનમાં પરમ આદર છે, અને દિલોઝનથી ઈચ્છું છું કે તેમનો જયજયકાર થાઓ અને તેમના બધા અનુયાયીઓ શુદ્ધ જાણીને એક મતના થાઓ.

એમનો ઉપદેશ એવો છે કે જેથી સાયુજ્ય સદનની પ્રાપ્તિ થાય. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને હર વગેરે આ જગતના દેવો માયાના દેવો છે, અને તેઓ તેમના લોકોને મુકિત આપી શકતા નથી કારણ કે તેઓ પોતે શાશ્વત નથી. શાસ્ત્રમાં તેમનો અમુક કાળે પણ નાશ વર્ણવેલો છે.

चतुर्युगसहस्राणि दिनमेकं पितामहम् ।

पितामहसहस्राणि विष्णोर्घटिकामेव च ॥

विष्णोरेकं सहस्राणि पलमेकं महेश्वरम् ।

महेश्वरसहस्राणि शक्तेरर्धं पलं भवेत् ॥

જે અંખડપદ તારૂં પોતાનું છે અને યદૂ ગત્વા ન નિવર્તન્તે તદ્દામ પરમં મમ્ । તે ધામ મહારાજશ્રીના દરેક વાક્યમાં પ્રતિપાદન થાય છે

नाहं वसासि वैकुण्ठे योगिनां हृदयेरवौ ।

मद्भक्त यत्र गायन्ति तत्र तिष्ठामि नारद ॥

આ શ્લોકથી લગવાને પોતેજ બધા જગતને જાહેર કરીને પોતાનું “એડ્રેસ” આપ્યું છે કે જેથી લોકો એમને શોધવા માટે હેરાન થાય નહિ. લગવાનને ક્યાં શોધવા એની ફિકરમાં હતાશ ન થાય તે માટે તેમણે જાહેર કર્યું છે કે:—હું વૈકુંઠમાં રહેતો નથી અને તેથી મને શોધવા માટે યજ્ઞાદિ કર્મો કરીને વૈકુંઠાદિ લોકોમાં જવાના પ્રયત્નો કરતાં નહિ. હું યોગીઓના હૃદયમાં પણ નથી માટે યોગના ફાંદામાં પડતાં નહિ. ત્યારે હું ક્યાં મળું છું ? જેને સ્વરૂપજ્ઞાનનો અનુભવ છે એવા જ્ઞાની સદ્ગુરુ જ્યાં (ગાય છે) નિરૂપણ કરે છે ત્યાં હું પ્રત્યક્ષ મળું છું. મને મળવાની જેઓની ઇચ્છા છે તેમણે ત્યાંજ આવવું.

શ્રી સિદ્ધરાશ્વર મહારાજ પોતાના નિરૂપણ વખતેજ કહ્યું હતું, આત્મા કયો એનો સાક્ષાત્ અનુભવ શ્રોતાએને કરાવીને નીરૂપણ સમજાવે છે અને તે શ્રોતાએ સહેજમાં સમજી જાય છે. આ ઉપરથી જ્ઞાન તદ્દન સહેલું છે. પણ ક્ષત્રજ્ઞાની યુક્તિથી સમજાવે તોજ તે સહેલું નહિ તો તે કઠીપણ ન સમજાય એટલું અધરું છે. આ સ્વયંપ્રકાશ આત્માનું સાધન માત્ર અનુભવી પ્રજ્ઞજ્ઞાની પાસેથી શ્રવણ કરવું એજ છે.

એક પરમાર્થાચે સાધન । તે તું જાણ ગા શ્રવણ ।

મનાચા માર ન કરિતાં । ઇન્દ્રિયાં દુઃખ ન દેતાં । } જ્ઞાનશ્વર.
 યેથ મોક્ષ અસે આયતા । શ્રવણાચિ માજી ॥

આવા સ્વયંપ્રકાશ આત્માને જોવા માટે લોકો આટલી બધી ખટપટ કરે છે પણ તે તો સદા પ્રગટ અને ખુલ્લે ખુલ્લો અને સદા પ્રત્યક્ષ છે. તેને પ્રાપ્ત કરવાને કોઈપણ સાધનની જરૂર નથી અને તેને પ્રગટ કરવાની બીજી કશામાં પણ શકિત નથી.

જે વસ્તુ નહિ હોય એવી વસ્તુને પ્રગટ કરવા માટે સાધનની જરૂર હોય છે. જે વસ્તુ સાધનથી પ્રગટ થાય તે વસ્તુ હમણાં નવી થઈ એમ ગણાય છે. તે વસ્તુ પુર્વે નહિ હતી આ વાત પણ તેની સાથેજ સિધ્ધ થાય છે. અને તેને નાશ પણ હોય છે. જે વસ્તુ અનુકુળ સાધનથી પ્રગટ થાય તે વસ્તુ પ્રતિકુળ સાધનથી નાશ પામે એવો સિધ્ધાંત છે. માટે પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરવા કોઈ પણ સાધનની જરૂર નથી કારણ કે તે આદિ, અનાદિ, નિત્ય, સનાતન, સ્વયંપ્રકાશ, સદોદિત છે, માટે તેનો ભ્રમ નિવર્ત કરનારા સદ્ગુરુ મળે તો તેની પ્રાપ્તિ સદા સિધ્ધ છે.

एथ शास्त्रे विषम झालीं वादे । नेति नेति म्हणीतलें वेदें ॥

थोटावली योगवृंदें । अनुभवी निजबोधे जाणती ॥

ब्रह्म इंद्रियां गोचर नसे । गुण गेलिया डोळां दिसें ॥

हे अनुभव्यासीचि भासे । बोलावें ऐसें ते नव्हे ॥

महाराज श्री सहेलार्थी અને यथार्थ रीते ब्रह्मज्ञान निरूपण करे છે અને ગમે એવા શુચવણવાળા વિષયોની શુચ સામાન્ય બુદ્ધિ ગ્રહણ કરે એવી રીતે કાઢે છે. પુરાણોની કથાઓ બધી કાષ્ઠનિક છે પણ પુરાણોમાં જે ભાવાર્થ રહેલો છે. તે ભાવાર્થ સમજવાનો છે અને તે ભાવાર્થ જ્ઞાનને અને સાધનને કેવી રીતે મળતો આવે છે તેનો સાર પુરાણોમાંથી કાઢીને અંદરનું રહસ્ય સમજવાનું છે. આજે જ્ઞાન અધર્, લુપ્ત, સ્વાદ વગરનું અને અભાવ ઉત્પન્ન કરે તેવું થયું છે તેનું મુખ્ય કારણ વેદશાસ્ત્ર ગોખી મારીને તેમના ઉપરના અર્થનો પ્રાકૃતમાં તરબુમો કરી અને તેમાં મીઠું મરચું વધારીને સમજવનારા બિન અનુભવી શાસ્ત્રીઓ છે. સંત તુકારામ ગાતા હતા કે,

आम्हीं वैकुंठ वासी । आलों याचि कारणासी ॥

बोलिले जे ऋषी । साच भावे वर्ताया ॥ ६० ॥

झाड़ूं संताचे मार्ग । आड रानीं भरलें जग ॥

उच्छिष्टाचा भाग । शेष उरला तो सेवूं ॥ १ ॥

अर्थ लोपला पुराणीं । नाश केला शङ्खज्ञानें ।

विषय लोभी मन । साधन हें बुडविलें ॥ २ ॥

पिटूं भक्तिचा डांगोरा । कळी काळासी दरारा ॥

तुका म्हणे करा । जयजयकार आनंदे ॥ ३ ॥

वेद आम्हां वरी रुसोनियां गेला, आम्ही त्याचा वाला धरिला कंठी ॥

वेदाची अक्षरें ब्राह्मणें गोखावी, आम्ही न ऐकावी श्रवणें ती ॥

वेद हा देवाचे स्वप्नीचें चेहेले, ते काय येईल जागृतीसी ॥

वेद हा देवाचा निद्रेंत जन्मला, तुका म्हणे आम्ही होतो जागृतीला ॥

તુકારામ મહારાજ કહે છે કે અમે વેદ પુરાણ વાંચ્યાં નથી પણ વેદમાં રહેલો ગુણ અર્થ અમે સમજ્યા છીએ અને વેદને નિર્માણ કરનાર તેનો આપ છે તેને અમે બરાબર ઓળખ્યા છે. અને અમારા કંઠમાં વેદના આપનીજ વસ્તી છે. એટલે અમે જે બોલીએ તે વેદવાણીજ છે. માટે વેદ વાંચવા અને ગોખવા માટે નથી પરંતુ તેના અંદરનું ગુણ પ્રત્યક્ષ અનુભવવા માટે છે.

આપી જાતનું નિરૂપણ શ્રીસિદ્ધરામેશ્વર મહારાજ કરે છે અને દરેકને અમારી નમ્ર વિનંતિ એટલીજ છે કે તેમણે કોઈપણ સંજોગોમાં શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજનું નિરૂપણ સાંભળવાનો મનમાં નિશ્ચય કરી કાળ-જીથી શ્રવણ કરવું તો અમે નિશ્ચયથી કહીએ છીએ કે તેમના ભવબંધન તુટશે અને મહારાજશ્રી પાસેથી નામ મંત્ર લઈ તેમના નિયમોનું યથાર્થ પાલન કરશે તો જે મોક્ષને માટે અનેક લોકો વ્રત, દાન, તપ, ઇત્યાદિ સાધનો કરી રહ્યાં છે, તે મોક્ષ સહજમાં મેળવી શકશે.

આ બધો લેખ લખવામાં બધાનું કલ્યાણ એજ અમારો શુભ હેતુ છે. કોઈની નિંદા, અથવા કોઈપર ટીકા કરવાનો આંતરિક લાવ બિલકુલ નથી. આ લેખમાં કોઈને ગેરસમજ અથવા ગુંચવાણ ઉભી થાય તેમણે શ્રી સિદ્ધરામેશ્વર મહારાજને પ્રત્યક્ષ મળવું.

હમણા પરમાર્થમાર્ગ એટલો ગુંચવણવાળો અને ભુલભુલામણીવાળો થઈ ગયો છે, અને તે માર્ગે ચાલનારને એટલા બ્રાંતિના અંધારાના પડદા આવે છે કે તેને કાપવાના અધરા પડે છે, અને અસત્યને સત્ય સમજી તેમાં ફસાઈ જાય છે. જેમ કે હનુમાનજી અમૃતસંજીવની લેવા માટે દ્રોણાચળ જતા હતા ત્યારે વચમાં કાળનેમીના આશ્રમમાં સપડાઈ પડ્યા અને જુદા ઢોંગને સાચા માન્યા તેવી રીતે પરમાર્થ માર્ગે ચાલનારા હનુમાનો

અન્દ્રિયોની માયાશક્તિ વાગીને બેભાન થયેલા લક્ષ-મનને જ્ઞાનામૃતરૂપી અમૃતસંજીવનીથી ઉઠાડીને આત્મારામને સંતોષ કરનારાઓના માર્ગમાં અજ્ઞાનરાત્રીના વખતે કાળનેમીનો (નિત્ય નેમિત્તિક અશ્રમધર્મ) આશ્રમ વિધિરૂપે થઈ પડ્યો છે. આ અજ્ઞાન રાત્રીથી ઢંકાઈ ગયેલો પરમાર્થમાર્ગ તેને પ્રદીપ (પરમાર્થમાર્ગ ઉપર દીવો) કરવાના હેતુથી આ લેખ લખેલો છે. આમાં જ્ઞાન કાંઈપણ લખ્યું નથી તે કામ શ્રી સદ્ગુરુનું છે. જ્ઞાન આપવાનું કામ શ્રીસદ્ગુરુ સિવાય થતું નથી. ત્યાં વેદો પણ નેતિ । નેતિ । બોલ્યા, સર્વ શાસ્ત્રોપણ કરેવાનું તેટલું કથા પછી છેવટે શ્રીસદ્ગુરુને શરણે જાઓ અને તેમના પાસેથી જ્ઞાનામૃત પાન કરો એમ કહી સમાપ્ત થયા.

સરલી શબ્દાંત્રી સ્વટપટ, આલા પ્રંથાચા શેવટ ।

ચેથે સાંગિતલે સ્પષ્ટ, સદ્ગુરુ ભજન ॥

દાસવોધ.

શ્રીગણેશાયનમઃ ॥ જયજયાજોસદ્ગુરુપૂર્ણકામા ॥ પરમપુરુષાઆત્મ-
યારામા ॥ અનિર્વાચ્યતુમચામહિમા ॥ વર્ણિલાનવચે ॥ ૧ ॥ જેવેદાસિં
સાકડે ॥ જેશબ્દાસિકાનડે ॥ તેંસત્સિષ્યાસિરોકડે ॥ અલભ્યલાભે ॥
॥ ૨ ॥ જેયોગિયાંચેં નિજવર્મ ॥ જેશંકરાચેંનિજવામ ॥ જેવિશ્રાંતિચેં
નિજવિશ્રામ ॥ પરમગુહ્યઅગાધ ॥ ૩ ॥ તેંબ્રહ્મતુમચેનિયોગે ॥ સ્વર્થે
આપણચિહોજેઆંગે ॥ દુર્ઘટસંસારાચેનિપાંગે ॥ પાંગિજેનાસર્વથા ॥ ૪ ॥
આતાંસ્વામિચેનિલડિવાલ્લખે ॥ ગુરુસિષ્યાચિંલક્ષ્મે ॥ સાંગિજેતિથેયે

प्रमाणे ॥ मुमुक्षेशरणजावे ॥ ५ ॥ गुरुतोसकळांसिब्राह्मण ॥ जन्हितो
 जालाक्रियाहिण ॥ तन्हितयासिशरण ॥ अनन्यभावेअसावे ॥ ६ ॥
 अहोयाब्राह्मणाकारणे ॥ अवतारघेतलानारायणे ॥ विष्णुनेश्रीवत्समिर-
 वणे ॥ तेथेंइतरतेकिती ॥ ७ ॥ ब्राह्मणवचनेप्रमाण ॥ होतीशूद्राचेब्राह्मण
 ॥ धातुपाषाणिदेवपण ॥ ब्राह्मणाचेनिमंत्रे ॥ ८ ॥ मुंजिबंधनाविरहीत ॥
 तोशूद्रचिनिभ्रांत ॥ द्विजन्माम्हणोनिसतत ॥ द्विजऐसेनामत्याचे ॥ ९ ॥
 ब्राह्मणेपाविजेदेवाधिदेवा ॥ तन्हिकिमर्थसद्गुरुकरावा ॥ ऐसेम्हणाल
 तन्हिनिजठेवा ॥ सद्गुरुवीणनाहीं ॥ १० ॥ स्वधर्मकर्मपूज्यब्राह्मण ॥
 परिज्ञाननव्हेसद्गुरुविण ॥ ब्रह्मज्ञाननस्तांसिग ॥ जन्ममृत्युचुकेना ॥
 ॥ ११ ॥ सद्गुरुविणज्ञानकांहीं ॥ सर्वथाहोणारनाहीं ॥ अज्ञानप्राणि
 प्रवाहीं ॥ वाहतचिगेले ॥ १२ ॥ ज्ञानविरहितजेंजेंकेलें ॥ तेंतेंजन्मासि
 मूळजालें ॥ म्हणोनिसद्गुरुचीं पाउलें ॥ सट्टधरावी ॥ १३ ॥ ज्यास
 वाटेदेवव्हावा ॥ तेणेसत्संगधरावा ॥ सत्संगेविणदेवाधिदेवा ॥ पाविजेत
 नाहीं ॥ १४ ॥ नानासाधनेवापुडी ॥ सद्गुरुवीणकरितीवेडी ॥ गुरु-
 कृपेविणकुडकुडी ॥ व्यर्थचिहोती ॥ १५ ॥ कार्त्तिकस्नानेमाघस्नाने ॥
 व्रतेंउद्यापनेंदाने ॥ गोरांजनेंधूत्रपाने ॥ साधितीपंचामि ॥ १६ ॥ हरि-
 कथापुराणश्रवण ॥ आदरेंकरितीनिरूपण ॥ सर्वतीर्थेपरमकठिण ॥
 करितीप्राणी ॥ १७ ॥ झळझळितदेवताचने ॥ स्नानसंध्यादर्भासने ॥
 टिळेमाळागोपिचंदने ॥ ठसेश्रीमुद्राची ॥ १८ ॥ अर्घ्यपात्रेंसंपुष्टगोकर्णे ॥
 मंत्रयंत्राचिंतांब्रपणे ॥ नानाप्रकारिउपकर्णे ॥ साहित्यशोभा ॥ १९ ॥
 घंटाघणघणावाजती ॥ स्तोत्रेंस्तवनेआणिस्तुती ॥ आसनेमुद्राध्यानैक-
 रिती ॥ प्रदक्षणानमस्कार ॥ २० ॥ पंचायतनपूजाकेली ॥ मृत्तिकेचीं
 लिंगेंलाखोली ॥ बेलेंनारीकेळेंभरिलीं ॥ संपूर्णसांगपूजा ॥ २१ ॥ उपो-
 षणेंनिष्ठानेम ॥ परमसायासिकेलेंकर्म ॥ फळचिपावतीवर्म ॥ चुकले
 प्राणी ॥ २२ ॥ यज्ञादिककर्मकेलीं ॥ त्दर्यांकळाशाकलिनीं ॥ आपुळे

इच्छेनेधेतलीं ॥ सुतिजन्माची ॥ २३ ॥ करुनि नाना सायास ॥ केळ
चौदा विद्यांचा अभ्यास ॥ रिद्धिसिद्धि सावकाश ॥ बोळल्या जरी ॥
॥ २४ ॥ तरि सद्गुरु कृपेविरहित ॥ सर्वथा नघडे स्वहित ॥ यमपुरीचा
अनर्थ ॥ चुकेना येणें ॥ २५ ॥ जंवनाहि ज्ञानप्राप्ती ॥ तंव चुकेना
यातायाती ॥ गुरुकृपेविण अधोगती ॥ गर्भवास चुकेना ॥ २६ ॥
ध्यानधारणा मुद्रा आसन ॥ भक्तिभाव आणि भजन ॥ सकळ फोल
ब्रह्मज्ञान ॥ जंव तें प्राप्त नाहीं ॥ २७ ॥ सद्गुरुकृपा न जोडे ॥ आणि
भलतिकडे वावडे ॥ जैसे आंधळे चाचरुनि पडे ॥ गारि आणि गड-
दरा ॥ २८ ॥ जैसें नेत्रीं घालितां अंजन ॥ पडे दृष्टीस निधान ॥ तैसें
सद्गुरुवचनें ज्ञान ॥ प्रकाश होये ॥ २९ ॥ सद्गुरुविण जन्म निर्फळ
॥ सद्गुरुविण दुःख सकळ ॥ सद्गुरुविण तळमळ ॥ जाणार नाहीं ॥
॥ ३० ॥ सद्गुरुचेनि अभयकरें ॥ प्रगट होइजे ईश्वरें ॥ जन्मदुःखें
अपारें ॥ नासोनिजाती ॥ ३१ ॥ मागांजाले थोर थोर ॥ संत महंत
मुनेश्वर ॥ तयासही ज्ञानविचार ॥ सद्गुरुचेनीं ॥ ३२ ॥ श्रीरामकृ-
ष्णादिकरुनीं ॥ अति तत्पर गुरुभजनी ॥ सिद्धसाधु आणि सज्जनीं ॥
गुरुदास्य केलें ॥ ३३ ॥ सकळ सृष्टिचे चाळक ॥ हरिहर ब्रह्मादिक ॥
तेहि सद्गुरुरूपदीं रंक ॥ महत्वा चढती ॥ ३४ ॥ असो जयास मोक्ष
व्हावा ॥ तेणें सद्गुरु करावा ॥ सद्गुरुविणें मोक्ष पावावा ॥ हें
कल्पांति नघडे ॥ ३५ ॥ आतां सद्गुरु ते कैसे ॥ नव्हेत इतरां गुरु
गेसे ॥ जयाचे कृपेनें प्रकाशे ॥ शुद्धज्ञान ॥ ३६ ॥ त्या सद्गुरुचि
बोळखण ॥ पुढिले समासीं निरूपण ॥ बोलिलें असे श्रवण ॥ अनु-
क्रमें करावें ॥ ३७ ॥ इति श्री दासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पंचमदशके
गुरुनिश्चय निरूपणं नाम समास प्रथमः ॥ १ ॥

॥ समाप्त ॥

काकडआरती.

नारायण, नारायण, नारायण, नारायण ॥

बेळगायितु, बेळगायितु, बेळगायितु, बेळगायितु ॥

एळु नारायणा एळु लक्ष्मीरमणा एळु श्रीगिरिवास श्रीव्यंकटेशा ॥ पल्ल ॥

कासिद हालगळु कावडियल्लि तुंबि लेसागि हालमसरु बेळ्णियु कडेदू ।

शेषशयननमेले समुद्रमथनव माडि देश केंपायितु एळु हरिये ॥ १ ॥

अरळु माल्लिगिजाजि परिमळद पुष्पवनु सुररु तंदिट्टिरे सुजनर एल्ला ।

अरविंदलोचना श्रीगोपाळकृष्णा एळय्या एळु निनगेष्टु निद्रा ॥ २ ॥

दासरेल्लारु बंदु धूळिदर्शनगोंडु लेसागि ताळदंडिगे पिडिदु ।

आदिकेशव नम्म विष्णुनामस्मरणि उदयदल्लेडु पाडुतिर्प हरिये ॥ ३ ॥

(२)

शरणु सिद्धिविनायका शरणु विद्याप्रदायका ।

शरणु पार्वतितनयमूरुति शरणु मूषकवाहना ॥ पल्ल ॥

निटिलनेत्रने वरदपुत्रने नागभूषणप्रियने ।

कटिकटांगदकोमलांगने कनककुंडलधारिणे ॥ १ ॥

बट्ट मुत्तिन पदकधारिणे बाहुहस्तचतुष्टने ।

इट्टतोळिदहेमकंकणपाशांकुशधारिणे ॥ २ ॥

कुक्षिमहालंबोदरने इक्षुचापव गेलिदने ।

पक्षिवाहननादपुरंदरविठ्ठलनु निजदासनु ॥ ३ ॥

नारायण, नारायण, नारायण, नारायण ॥

(२)

(१)

उठोनियां प्रातःकाळीं वेगें जाऊं राउळ्यासी ।
जळतिल पातकाच्या राशी काकडआरती देखिल्या ॥ १ ॥
उठा उठा हो साधुजन साधा आपुलोलें हित ।
गेला गेला नरदेह मग कैचा भगवंत ॥ २ ॥
उठोनियां पहांटे विठोबा पाहूंवा नीट ।
चरण तयाचे अमोलिक अवलोकूं दृष्टीं या ॥ ३ ॥
जागे करा रुक्मिणिवरा देव निजले निजमंदिरा ।
वेगीं निबलेण करा दृष्ट होईल तयासी ॥ ४ ॥
ढोल दमामे गर्जती पुढें वाजंत्री वाजती ।
काकडआरती होती पांडुरंगरायाची ॥ ५ ॥
सिंहशंखनादभेरी गजर होतो महाद्वारीं ।
केशवराज विटेवरी नामा चरणीं वंदितो ॥ ६ ॥

(४)

गुरु हा संतकुळींचा राजा । गुरु हा प्राणविसावा माझा ।
गुरुविण देव नाहीं दुजा । पाहतां त्रैलोक्यीं ॥ १ ॥
गुरु हा सुखाचा सागर । गुरु हा प्रेमाचा आगर ।
गुरु हा धैर्याचा डोंगर । कदाकाळीं डळमळेना ॥ २ ॥
गुरु हा सत्यालागीं साह्य । गुरु हा साधकांसी माय ।
गुरु हा कामधेनु गाय । भक्ताघरीं दुभतसे ॥ ३ ॥
गुरु हा भक्तीचें मंडण । गुरु हा काळासी दंडण ।
गुरु हा करितसे खंडण । नानापरी पापाचें ॥ ४ ॥
गुरु हा वैराग्याचें मूळ । गुरु हा परब्रह्म केवळ ।
गुरु हा दाखवी तात्काळ । गांठी लिंगदेहाचें ॥ ५ ॥
गुरु हा घाली ज्ञानांजन । गुरु हा दाखवी निजघन ।
गुरु हा सौभाग्य देऊन । स्वात्मबोध नांदवी ॥ ६ ॥

(३)

कायाकाशी गुरु उपदशी । तारक मंत्र दिला आशांसी ।
बाप विठ्ठल रखुमायेसी । विठ्ठल विनवी गुरुचरणीं ॥ ७ ॥

(५)

फळलें भाग्य माझें । धन्य झालों संसारी ।
सद्गुरु भेटले हो । त्यांनीं धरीयेलें करी ।
पश्चिमें चालवीलें । आत्मा तेथें निर्धारि ।
त्रिकूटावरी नांदे । देखियेली पंढरी ॥ १ ॥
तें सुख काय सांगू । वाचें बोलतां नये ।
आरतीचेनि योगें । गेलें मीपण माझें ॥ धृ० ॥
राउळामाजी जातां । राहे देह-अवस्था ।
मन हें उन्मन झालें । नसे बद्धतेची वार्ता ।
हेतु हा मावळला । शब्दा आली निःशब्दता ।
तटस्थ होउनि ठेलें । निजरूप पाहतां ॥ २ ॥
त्रिगुण गुण बाई । पुर्ण उजळल्या वाती ।
नवलाव अविनाश । न जाये स्वयंज्योती ।
लावितां लक्ष तेथें । हातूं विसरलीं पातीं ।
नातुडे मन माझें । न कळे दिवसरात्री ॥ ३ ॥
आरती विठ्ठलाची । पुर्ण उजळली अंतरीं ।
प्रकाश थोर झाला । सांठवेना अंबरीं ।
रविशशि मावळले । तया तेजा मझारीं ।
वाजतीं दिव्यवाचें । अनुहत गजरीं ॥ ४ ॥
आनंदसागरांत । प्रेमें बुडी दिधली ।
लाधलें सौख्य मोठें । नये बोलतां बोली ।
सद्गुरुचेनि संगें । ऐसी आरती केली ।
निवृत्ति आनंदांत । तेथें वृत्ति निमाली ॥ ५ ॥
विठ्ठल, विठ्ठल, विठ्ठल, पुंडलीक वरदा हरि विठ्ठल !

(४)

आप्यें सद्गुरु आले वच । परमानंद भरला स्मरा । भक्ति करुं आनंदें ॥ १ ॥
 संतसज्जनाचा मेळा । भावें वंदु वेळोवेळा । काळ भीती नाहीं ते ॥ १ ॥
 काळ पल्लुनि गेला दुरी । सद्गुरुपा जाहले बरी । जिकडे तिकडे आनंद ॥ २ ॥
 दुर्लभ मरदेह प्राप्ति । सद्गुरुकृपेनें फिटली भ्रांति । जन्ममरण चुकलेरे ॥ ३ ॥
 पंचप्राण काकडास्ती । सद्गुरु चरणीं घरुनि प्रीति । मनोभावे ओवाळुं ॥ ४ ॥
 ऐसा आनंद सोहळा । वस्तुदर्शन वेळोवेळा । नारायणा देई रे ॥ ५ ॥

सकाळचें भजन.

गणाधीश जो ईश सर्वां गुणाचा ।
 मुळारंभ आरंभ तो निर्गुणाचा ।
 नमो शारदा मूळ चत्वारि वाचा ।
 गमो पंथ आनंत या राघवाचा ॥ १ ॥
 नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् ।
 देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥ २ ॥
 श्रूयता देवदेवेश नारायण जगत्पते ।
 त्वदीयनामध्यानेन कथयिष्ये शुभाः कथाः ॥ ३ ॥
 ब्रह्मानंदं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिं
 द्वन्द्वातीतं गगन सदृशं तत्त्वमस्यादिलक्ष्यम्
 एकं नित्यं विमलमचलं सर्वधीसाक्षिभूतं
 भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्गुरुं तं नमामि ॥ ४ ॥

(२)

सद्गुरुनाथ माझे आई । मला ठाव द्यावा पायीं ॥ (२ वेळ)
 मला ठाव द्यावा पायीं । मला ठाव द्यावा पायीं ॥ (२ वेळ)
 सद्गुरुनाथ माझे आई । मला ठाव द्यावा पायीं ॥ (२ वेळ)

(५)

(३)

पहिलें पाहतां श्रीमुख । तहान हरपली भूक ॥ १ ॥

पहा पहा डोळे भरी । मूर्ति सांबळी गोजिरी ॥ २ ॥

रवि शशि ज्याच्या कळा । तो हा मदनाचा पुतळा ॥ ३ ॥

तुका म्हणे वर्णू काय । घेतो आलया बालय ॥ ४ ॥

(४)

वामसव्य दोहींकडे । दिसे देवाचें रूपडें ॥ १ ॥

खाली पाहे अथवा वरी । जिकडे पहावें तिकडे हरी ॥ २ ॥

डोळे झांकूनियां पाहे । पुढें गोपाळ उभा आहे ॥ ३ ॥

अणुरेणु चक्रपाणी । खूण झाली दासी जनी ॥ ४ ॥

(५)

हडबडलें पातक । रामनाम घेतां एक ॥ १ ॥

नाम घेतां तत्क्षणीं । चित्रें ठेविली लेखणीं ॥ २ ॥

घेउनि पुजेचा संभार । ब्रह्मा येतसे सामोर ॥ ३ ॥

नामा ह्मणे हें जरी लटकें । तरी छेदवें मस्तक ॥ ४ ॥

(६)

तिळाएवढें बांधुनि घर । आंत राहे विश्वंभर ॥ १ ॥

तिळाइतुकें बिंदुलें । तेणें त्रिभुवन कोंदाटलें ॥ २ ॥

हरिहराच्या मुर्ती । बिंदुल्यांत येती जाती ॥ ३ ॥

तुका ह्मणे हें बिंदुलें । तेणें त्रिभुवन कोंदाटलें ॥ ४ ॥

(७)

आनंदू रे आजि आनंदू रे । सबाह्य अभ्यंतरीं अवघा परमानंदू रे ॥ १ ॥

एक दोन तीन चार पांच सहा । इतकें विचारुनि मग परमानंदीं रहा ॥ २ ॥

सातवा राम आठवा वेळोवेळां । बापरखुमादेविवर विठ्ठल जवळा ॥ ३ ॥

(६)

(८)

कुमार स्तब्ध तुम्हीं संतजन । एवढें कृपादान घावें मज ॥ १ ॥
आठवण तुम्हीं घावी पांडुरंगा । देवा माझी सागा काकुलती ॥ २ ॥
अन्यायी अपराधी पतित आगळा । परि पायावेगळा नका ठेवूं ॥ ३ ॥
तुफा म्हणे तुम्हीं निरविल्यावरी । मग मज हरी उपेक्षिता ॥ ४ ॥

दुपारचें भजन.

धन्यहो प्रदक्षिणा सद्गुरुरायाची ।
धन्य धन्य हो प्रदक्षिणा श्रीगुरुरायाची ।
ज्ञाली त्वरा सुरवरां विमान उतरायाची ॥ धृ० ॥
पदोपदीं घडल्या अपार पुण्याच्या राशी ।
सकळही तीर्थे घडलीं आह्मां अदिकरुनि काशी ॥ १ ॥
कोटि ब्रह्महत्या हरती करितां दंडवत ।
लोटांगण घालितां मोक्ष लोळे पायांत ॥ २ ॥
मृदंग टाळ घोळ भक्त भावार्थे गाती ।
नामसंकीर्तनीं नित्यानंदें नाचती ॥ ३ ॥
गुरुभजनाचा महिमा न कळे निगमां आगमांसी ।
अनुभव जे जाणती ते गुरुपादंचे अभिलाषी ॥ ४ ॥
प्रदक्षिणा करुनी देह भावें वाहिला ।
श्रीरंगात्मजा विट्ठल पुढें उभा राहिला ॥ ५ ॥

!(२)

लक्ष्य लक्ष्मि पाहे निजवस्तु । परात्पर चिन्मय ब्रह्मरूप तेजः
अत्यक्ष आहे ॥ गुरुपद वंदुनि आधि पाहि तूं । हृदयावरिं शोधुनि
मन्त्रातें धूर्त करी बोधुनी ॥ कामक्रोध मदमत्सर अंगीं । दंभाहंकार

(७)

जिरवुनी द्वैत-कल्पना-मार त्यागुनि ॥ एकाग्रें मन स्वस्थ करोनी ।
 बैस पद्मासनी मुद्रा लाव आत्मभाषणी ॥ दृष्टीं आंत दृष्टि सुरंग ।
 करूनियां समदृष्टि मग ॥ नाना तऱ्हेचे रंग सुरंग । रक्तश्वेतपीत आहे
 पुढें नीलवर्ण तेज जाणावें ॥ १ ॥ नीलवर्ण तें बिंबाकाशीं । चैतन्याची
 मुस त्यामध्ये वस्तु जडली असें ॥ त्रिकुट भेदुनि उलट जातां । मी
 मार्गानें धसे रूप अरूप होऊनी प्रवेश ॥ उन्मन होउनियां ब्रह्मरंध्रीं ।
 समाधि लावुनि बसे तेंथें काळ कदा ना धसे ॥ सिद्ध पुरुष तो योग
 साधुनी । तापा स्तवितो करून हरण ॥ आपुला आपण राहे निमग्न ।
 त्यालाचि प्राप्ति होय चराचर अवघेंची ब्रह्म आहे ॥ २ ॥ सदगुरुकृपा
 जखमाचि बारी । ज्याला घाव लागेल तोचि घायाळगती धुंमतो ॥
 बीजमंत्र हा जप गायत्री । अष्टौप्रहर योजितो साधन घडि पळ घडि
 साधितो ॥ अहंभावं मीपण तन धन । गुरुचरणीं अर्पितो तो
 हा मूळ पित्या इच्छितो ॥ अखंड तन्मय त्यांत लुब्धुनी । निजवस्तु
 लाक्षितो लोचनीं ॥ निरापेक्ष तो निर्मळ प्राणी । जगांत वेडा राहे अंतरी
 ज्ञानबोधरस पिये ॥ ३ ॥ सदगुरुकृपा उत्तम ज्यासी । सहज हातासी
 आली त्याला निजवस्तु लाधली ॥ पाहातां पाहातां आत्मज्योत ही ।
 वैराग्यें पाजळली चिन्मय वस्तु डळमळली ॥ शाहालिरंग संतप्रमाण ।
 धन्य गुरुमाउली आनंदें हरिवर कृपा केली ॥ कवनकटाक्षें करि सिद्धांत ।
 गणपति भीमसेन गातो सभेंत ॥ गुरुपुत्र तो ज्ञानवंत । ऐकुनि तद्दिन
 होये लुंगरा व्यर्थ चावटी वाहे ॥ ४ ॥

(३)

काय सांगू या समर्थाची थोरी । भजकासी आपणाऐसा करी ॥ धृ० ॥
 सदगुरुराजा तन्मय छत्रपति । मज करुनी सेवे अधिपती ।
 सोऽहं शब्द सनद देउनि हातीं । शिरीं हात ठेविला मुद्रांकित ॥ १ ॥

(८)

अहंकाराचे दुर्ग आवरीले । तयावरी मजला पाठवीलें ।
पूर्वद्वारें त्रिकुट देखीयेलें । रजोदृष्टी ब्रह्मयासी जिंकीयेलें ॥ २ ॥
तेथुनि ऊर्ध्वपंथें पश्चिममार्ग पाहे । सत्वगुणीं श्रीहार्टीं विष्णु आहे ।
तया वळंघोनी वरुता जाय । तमो गोल्हार्टीं रुद्र दिसताहे ॥ ३ ॥
ज्ञानशस्त्र घेऊनियां हातीं । केली तमो-अज्ञानाची शांती ।
पुण्यगिरी तेथुनि देखे पुढतीं । शुद्ध अधिष्ठांनीं विश्वमूर्ती ॥ ४ ॥
उभा राहोनि तया गिरीवरी । देखे भ्रमरगुंफा गडद ओवरी ।
औटपीठावरुती शोभे बरी । परमानंद आहे तया घरीं ॥ ५ ॥
बोधबळिया प्रवेशलों तेथ । अहंकार झाला वाताहत ।
विजयदुंदुभि वाजति अनुहत । ब्रह्मदृष्टीत पावलों निजविश्रांत ॥ ६ ॥
भक्तिनिशाण चढवीलें वरी । जें कां ब्रह्म भासत चराचरीं ।
रामनामें गर्जेती जयजयकारीं । दासपण न उरे तेथें उरी ॥ ७ ॥

(४)

सखया रामा विश्रांति तुझे नामीं । ह्मणउनि मजला ने त्वरें निजमुख-
धामीं ॥ ४० ॥ अवचट सुकृते नरदेहा झाली भेटी । पशु-सुत-जाया-
धन-धामीं प्रीती मोठी । माझीं माझीं ह्मणुनि म्यां धरिली पोटी ।
यांच्या संगें भोगिल्या दुःख कोटी ॥ १ ॥ सोडुनि स्वहिता धांवलों
दिशा दाही । शववत झालों मागुता कौतुक पाही । परि खळजन हे
निंदिती कवडी तें ही । परि ही आशा पापिणी लाजत नाहीं ॥ २ ॥
जंववरि दृढता तंववरी या तनुची प्रीती । जर्जर झालीया अवघेचि
निंदक होती । याचीं दुःखें तुजला मी सांगू किती । म्हणउनि येतो
श्रीधर काकुलती ॥ ३ ॥

(५)

काय सांगू मी या संतांचे उपकार । मज निरंतर जागविती ॥ १ ॥
सहज बोलणें हित उपदेश । करुनि सायास शिकवीतो ॥ २ ॥

(९)

काय घावें त्यासी व्हावें उतराई । ठेवितां हा पार्यी जीव थोडा ॥३॥
तुका म्हणे वत्स धेनुवेच्या चितीं । तैसें मज येथें सांभाळीती ॥ ४ ॥

(६)

झाली संध्या संदेह माझा गेला । आत्माराम हृदयीं सहजीं आला ॥धृ०॥
गुरुकृपा निर्मळ भागीरथी । शांति क्षमा यमुना सरस्वती ।
अशीं पदे एकत्र जेथें होतीं । स्वानुभव स्नान हें मुक्तस्थिती ॥ १ ॥
सद्बुद्धीचें घालोनि दर्भासन । क्षमा दया श्रीगुरु पद्मासन । शम दम
अंगीं विभूतिलेपन । वाचे उच्चारी केशवनारायण ॥ २ ॥ बोधपुत्र
निर्माण झाला जेव्हां । ममता म्हातारी मरोनि गेली तेव्हां । भक्ति
बहीण आली असे गांवा । आतां संध्या करूं मी कैशी केव्हां ॥ ३ ॥
सहज कर्मे झाली ब्रह्मार्पण । ऐसें ऐकोनी निवती साधुजन । जन
नोहे अवघाचि जनार्दन । एका जनार्दनीं लाधली निजखूण ॥ ४ ॥

(७)

निरंजनी वर्नीं देखिली मी गाय । तीन तिचे पाय चार मुख ॥ १ ॥
सहस्र तीचे नयन नव तीचे कान । सत्रावीचें स्थान एक शिंग ॥ २ ॥
ऐशी कामधेनू व्यासानें पाळिली । शुकानें वळिली जनकाघरीं ॥ ३ ॥
तुका म्हणे ऐसे भाग्य नरा भेटे । अभाग्य करंटे वाया गेले ॥ ४ ॥

(८)

देह तो पंढरी प्रेम पुंडलीक । स्वभाव सन्मुख चंद्रभागा ॥ १ ॥
विवेकाची वीट आत्मा पंढरीराव । जेथें तेथें देव ठसावला ॥२॥ क्षमा
दया दोन्ही रुक्मिणी ते राई । दोहींकडे वाही उभी असे ॥ ३ ॥
बुद्धि व वैराग्य गरुड हनुमंत । कर जोडोनि तेथें पुढें उभा ॥ ४ ॥
तुका म्हणे आम्हीं देखिली पंढरी । चुकविली फेरी चौन्याशींची ॥ ५ ॥

रात्रीचें भजन

गुरूवारः—जय जय गुरुमहाराज गुरू (४ वेळ) जयगुरू जयगुरू
जयगुरू जयगुरू (२ वेळ) जयजय गुरुमहाराज गुरू ।
जयजय परब्रह्म सद्गुरू ॥ (१ वेळ)

शुक्रवारः—पावना रामा पतीतपावना रामा (खालील स्वरांत २ वेळ)
पावना रामा (इतकेंच उंच स्वरावरून चालू स्वरांत आल्या-
वर पूर्ववत् खालील स्वरांत) पावना रामा पतीतपावना रामा
(२ वेळ) हरि नारायण गुरूनारायण । धडि धडि जिव्हे
करि पारायण । तव दासोऽहं नारायण । हरि नारायण
गुरू नारायण ॥ लक्ष्मी श्रीरंगधर सीतारघुवीर राधेगोविंदा ।
हरि हरि राधे गोविंदा । रघुमाई पांडुरंगा (३ वेळ)

शनिवारः—मारुती सखया बलभीमा, भजना लागो दे प्रेमा (२ वेळ)
भजना लागो दे प्रेमा, भजना लागो दे प्रेमा ॥ (२ वेळ)
मारुती सखया बलभीमा, भजना लागो दे प्रेमा (२ वेळ)
रविवारः—सांब सदाशिव सांब सदाशिव सांब सदाशिव सांब हरा
हरा (सावकाश)

सोमवारः—सांब सदाशिव सांब सदाशिव सांब सदाशिव सांबा
(जल्द २ वेळ) सांब सदाशिव साऽब (उंच स्वरांत
१ वेळ) सांब सदाशिव सांब सदाशिव सांब सदाशिव
सांबा (पूर्ववत् २ वेळ)

मंगळवारः—रविवारप्रमाणेंच.

बुधवारः—हरि हरि विठ्ठल रघुमाई विठोबा (खालील स्वरांत ३ वेळ)
हरि हरि विठ्ठल रघुमाई विठोबा (उंच स्वरांत ३ वेळ)
हरि हरि विठ्ठल रघुमाई विठोबा (चालू स्वरांत ३ वेळ)

(११)

बारा अभंग.

जन्माचें तें मूळ पाहीलें शोधून । दुःखासी कारण जन्म घ्यावा ॥ १ ॥
पापपुण्य करुनी जन्मा येतो प्राणी । नरदेहा येऊनि हानि केली ॥ २ ॥
रजतमसत्त्व आहे ज्याचे अंगीं । याच गुणें जर्गीं वायां गेला ॥ ३ ॥
तम म्हणजे काय नरकाचि केवळ । रज तो सबळ मायाजाळ ॥ ४ ॥
तुका ह्याने येथें सत्त्वाचें सामर्थ्य । करावा परमार्थ अहर्निशीं ॥ ५ ॥

(२)

अहर्निशीं सदा परमार्थ करावा । पाय न ठेवावा आडमार्गीं ॥ १ ॥
आडमार्गीं कोणी जन जे जातील । त्यांतुनी काढील तोचि ज्ञानी ॥ २ ॥
तोचि ज्ञानी खरा तारी दुजीयांसी । वेळोवेळां त्यांसी शरण जावें ॥ ३ ॥
आपण तरेल नव्हे तें नवल । कुळें उद्धरील सर्वांचीं तो ॥ ४ ॥
शरण गेलियांनं काय होतें फळ । तुका ह्याने कुळ उद्धरीलें ॥ ५ ॥

(३)

उद्धरीलें कुळ आपण तरला । तोचि एक झाला त्रैलोक्यांत ॥ १ ॥
त्रैलोक्यांत झालें द्वैताचि निमालें । ऐसें साधियलें साधन बरवें ॥ २ ॥
बरवें साधन सुख शांती मना । क्रोध नाहीं जाणा तिळभरी ॥ ३ ॥
तिळभरी नाहीं चित्तासी तो मळ । तुका ह्याने जळ गंगेचें तें ॥ ४ ॥

(४)

जैसी गंगा वाहे तैसें त्याचें मन । भगवंत जाण त्याचेजवळी ॥ १ ॥
त्याचेजवळी देव भक्तिभावें उभा । स्वानंदाचा गाभा त्या दिसे ॥ २ ॥
त्या दिसे रूप अंगुष्ठ प्रमाण । अनुभवी खूण जाणती हे ॥ ३ ॥
जाणती हे खूण स्वात्मानुभवी । तुका ह्याने पदवी ज्याची त्याला ॥ ४ ॥

(५)

ज्याची त्याला पदवी इतरा न साजे । संताला उमजे आत्मसुख ॥ १ ॥
आत्मसुख घ्यारे उघडा ज्ञानदृष्टी । यावीण चावटी करूं नका ॥ २ ॥

(१२)

करुं नका कांहीं संतसंग धरा । पूर्वीचा जो दोरा उगवत्य ॥ ३ ॥
उगवेल प्रारब्ध संतसंगें करुनी । प्रत्यक्ष पुराणीं वर्णियेलें ॥ ४ ॥
वर्णियेल्या एका गुणनामघोषें । जातील रे दोष तुका झणे ॥ ५ ॥

(६)

दोष रे जातील अनंत जन्मींचे । पाय त्या देवाचे न सोडावे ॥ १ ॥
न सोडावे पाय निश्चय तो करा । आळवा शार्ङ्गधरा भावबळें ॥ २ ॥
धरुनि केशव आणा भावबळें । पापियां न कळे कांहीं केल्या ॥ ३ ॥
न कळे तो देव संतसंगावांचुनि । वासना जाळोनि शुद्ध करा ॥ ४ ॥
शुद्ध करा मन देहातीत व्हावें । वस्तुसी ओळखावें तुका झणे ॥ ५ ॥

(७)

ओळखारे वस्तु सांडारे कल्पना । नका आडराना जाऊं झणीं ॥ १ ॥
झणीं जाल कोठें बुडवाल हीत । विचारी मनांत आपुलिया ॥ २ ॥
आपुलिया जीवें शिवासि पहावें । आत्मसुख घ्यावें वेळोवेळां ॥ ३ ॥
घ्यावें आत्मसुख स्वरूपीं मिळावें । भूतीं लीन व्हावें तुका झणे ॥ ४ ॥

(८)

भूतीं लीन व्हावें सांगावें नलगेचि । आतां अहंकाराची शांती करा ॥ १ ॥
शांती करा तुझी ममता नसावी । अंतरी वसावी भूतदया ॥ २ ॥
भूतदया ठेवा मग काय उणें । प्रथम साधन हेंचि असे ॥ ३ ॥
असो हें साधन ज्यांचे चित्तीं वसे । मायाजाळ नासे तुका झणे ॥ ४ ॥

(९)

मायाजाळ नासे या नामेंकरुनि । प्रीति चक्रपाणीं असो द्यावी ॥ १ ॥
असो द्यावी प्रीति साधूंचे पायांसी । कदा कीर्तनासी सोडूं नये ॥ २ ॥
सोडूं नये पुराणश्रवण कीर्तन । मनन निजध्यास साक्षात्कार ॥ ३ ॥
साक्षात्कार झालिया सहज समाधि । तुका म्हणे उपाधि गेली त्याची ॥ ४ ॥

(१०)

गेली त्याची जाणा ब्रह्म तोचि झाला । अंतरीं निवाला पूर्णपणें ॥ १ ॥
पूर्णपणें धाला राहतो कैशा रीती । त्याची आतां स्थिती सांगतों मी ॥ २ ॥

(१३)

सांगतो मी तुम्हां ऐका म्लोगत । राहतो मूर्खवत जगामाजी ॥ ३ ॥
जगात पिशाच अंतरीं शहाणा । सदा ब्रह्मी जाणा निमग्न तो ॥ ४ ॥
निमग्न तो सदा जैसा मकरंद । अंतर्बाह्य भेद वेगळाले ॥ ५ ॥
वेगळाले भेद किती त्या असती । हृद्गत त्याची गती न कळे कवणा ॥ ६ ॥
न कळे कवणाला त्याचें हेंचि वर्म । योगी जाणे वर्म खूण त्याची ॥ ७ ॥
खूण त्याची जाणे जे तैसे असती । तुका म्हणे भ्रांती दुजियाला ॥ ८ ॥

(११)

दुजियाला भ्रांती भाविकांला शांती । साधूंची ती वृत्ति लीन झाली ॥ १ ॥
लीन झाली वृत्ति ब्रह्मातें मिळाले । जळांत आटलें लवण जैसें ॥ २ ॥
लवण जैसें पुन्हां जळाचे बाहेरी । येत नाहीं खरें त्यांतुनीया ॥ ३ ॥
त्यासारिखे तुम्हीं जाणा साधुवृत्ति । पुन्हां न मिळती मायाजाळ ॥ ४ ॥
मायाजाळ त्यांना पुन्हां रे बाधेना । सत्य सत्य जाणा तुका म्हणे ॥ ५ ॥

(१२)

स्वर्गलोकींहूनि आले हे अभंग । धाडियेले सांग तुम्हांलागीं ॥ १ ॥
नित्यनेमं यांसी पठतां प्रतापें । जळतिल पापें जन्मांतरिंचीं ॥ २ ॥
तया मागेंपुढें रक्षी नारायण । मांडिल्या निर्वाण उडी घाली ॥ ३ ॥
बुद्धीचा पालट नासेल कुमती । होईल सद्भक्ती येणें पथें ॥ ४ ॥
सद्भक्ति झालिया सहज साक्षात्कार । होईल उद्धार पूर्वजाचा ॥ ५ ॥
साधतील येणें इहपरलोक । सत्य सत्य भाक माझी तुम्हां ॥ ६ ॥
परोपकारासाठीं सांगितलें देवा । प्रासादिक मेवा ग्रहण करा ॥ ७ ॥
येणें भवव्यथा जाईल तुमची । सख्या विठ्ठलाची आण मज ॥ ८ ॥
टाळ आणि कंथा धाडिली निशाणी । घ्यारे ओळखोनी सज्जन हो ॥ ९ ॥
माझें दंडवत तुम्हां सर्व लोकां । देहासहित तुका वैकुंठासी ॥ १० ॥

(१३)

सत्य सत्य जाणा त्रिवाचा नेम हा । अनुभव पहा पदोपदीं ॥ १ ॥
पदोपदीं पहा श्रीमुख चांगले । प्रत्यक्ष पाडलें विठोबाचीं ॥ २ ॥
विठोबाचे भेटी हरेल बा चिंता । तुम्हालागीं आतां सांगितलें ॥ ३ ॥

(१४)

सांगितलें खरे विश्वाचिया हिता । अभंग वाचिती जे का नर ॥ ४ ॥
ते नर पठणीं जीवन्मुक्त झाले । पुन्हां नाहीं आले संसारासी ॥ ५ ॥
संसार उडाला संदेह फिटला । पूर्ण तोचि झाला तुका म्हणे ॥ ६ ॥

(१४)

चार कोटि एक लक्षाचा शेवट । चौतिस सहस्र स्पष्ट सांगितले ॥ १ ॥
सांगितले हे तुका कथोनियां गेला । बारा अभंगांला सोडूं नका ॥ २ ॥
सोडूं नका तुम्हां सांगितलें वर्म । भवपाशीं कर्म चुकतील ॥ ३ ॥
चुकती यातायाती विठोबाची आण । करा हे पठण जीवेंभावे ॥ ४ ॥
जीवें भावें करितां होईल दर्शन । प्रत्यक्ष सगुण तुका म्हणे ॥ ५ ॥

(१५)

वेदाचे अभंग केले श्रुतिपर । द्वादश सहस्र संहितेचे ॥ १ ॥
निघंट निरुक्त आणि ब्रह्मसूत्र । अवतार सहस्र उपग्रंथ ॥ २ ॥
अभंग हे कोटि भक्तिपर झालें । ज्ञान पर केले तितुकेंची ॥ ३ ॥
पंचाहत्तर लक्षां वैराग्य वर्णिलें । नाम तें गाईलें तितुकेंची ॥ ४ ॥
साठ लक्ष केला बोध या जगासी । वर्णिलें रूपासि तितुकेंची ॥ ५ ॥
तीस लक्ष केली देवासि करुणा । कर्मकांड जाणा एक लक्ष ॥ ६ ॥
द्वादशसहस्र स्वात्मानुभवीं । एवं जाणा सर्व संख्या ऐशी ॥ ७ ॥
ऐसे हे अभंग झालेसे भूतळीं । पांच अंतराळीं पत्रिकेची ॥ ८ ॥
चौतिस सहस्र लक्ष एक कोटि पांच । सांगोनिया साच गेला तुका ॥ ९ ॥

(१६)

सगुण हें ब्रह्म विठ्ठलाचे बोले । ऐक पां बहिलें तुकारामा ॥ १ ॥
तुकारामा तुवां केले जे अभंग । करिती जे कां जर्गीं नित्य पाठ ॥ २ ॥
जर्गीं पाठ करितां आवडी सद्भावें । विपत्ति न होय त्या प्राण्यासीं ॥ ३ ॥
प्राण्याचें कल्याण होईल वा पाहे । भावें वाचितां हे नित्यनेमें ॥ ४ ॥
नेमें संकष्टासी करी अकरा पाठ । विघ्न त्याचें स्पष्ट दूर होय ॥ ५ ॥
दूर होय विघ्न विठ्ठल म्हणे तुकया । शेवटीं निज ठाया नेईन मी ॥ ६ ॥

(१५)

(१७)

गुरुचरणीं ठेविति भाव । आपेंआप भेटे देव ॥ १ ॥ म्हणुनि गुरुसीं
मजवें । रूप ध्यानासी आप्पावें ॥ २ ॥ देव गुरुपार्शी आहे । वारंवार
सांगू काये ॥ ३ ॥ तुका म्हणे गुरुमजनीं । देव भेटे जनीं वनीं ॥ ४ ॥

(१८)

जयजय गुरुमहाराज गुरु (५ वेळ) जयजय परब्रह्म सद्गुरु (१ वेळ)
जयगुरु जयगुरु जयगुरु जयगुरु ॥ जयगुरु जपगुरु जयगुरु जयगुरु ॥

(१९)

सब संतनकी जय ! बालगोपालकी जय ! तुकाराममहाराजकी जय !
ज्ञानोबामहाराजकी जय ! रुक्मांगदमहाराजकी जय ! कृष्णद्वैपायन म्हा-
राजकी जय ! रामदासमहाराजकी जय ! रघुनाथप्रियमहाराजकी जय !
गुरुलिंगजंगम महाराजकी जय ! श्रीभाऊसाहेब महाराजकी जय !
श्रीगुरुदेव दत्त दत्त दत्त !!!

(२०)

रामाश्रम सद्गुरुराज । गुरुलिंगजंगम महाराज ॥ (२ वेळ)
गुरुलिंगजंगम महाराज । गुरुलिंगजंगम महाराज ॥ (२ वेळ)
रामाश्रम सद्गुरुराज । गुरुलिंगजंगममहाराज ॥ (२ वेळ)
हिंचगिरीवासी सद्गुरुराज । उमदी भाऊसाहेबमहाराज ॥ (२ वेळ)
उमदी भाऊसाहेबमहाराज । उमदी भाऊसाहेब महाराज ॥ (२ वेळ)
हिंचगिरीवासी सद्गुरुराज । उमदी भाऊसाहेब महाराज ॥ (२ वेळ)

(२१)

आकल्प आयुष्य व्हावें तथाकुळां । माझिया सकळां हरिच्या दासा ॥ १ ॥
कल्पनेची बाधा न हो कोणेकाळीं । ही संतमंडळी सुखी असो ॥ २ ॥
अहंकाराचा वारा न लागो राजसा । माझ्या विष्णुदासां भाविकांसी ॥ ३ ॥
शरीर प्राणांसी करीन कुरवंडो । क्षण एक न सोडो संग त्याचा ॥ ४ ॥
नामा ह्याने तथा असावें कल्याण । ज्या मुखी निधान पांडुरंग ॥ ५ ॥
विठ्ठल रघुमाई विठोबा रघुमाई । विठ्ठल विठ्ठल विठ्ठल !!!

(१६)

(२२)

मी तंव अन्यायी अपराधी । कर्महिन मतिमंदबुद्धी ॥ १ ॥ तुज म्बं
आठविलें नाहीं कधीं । वाचे कृपानिधि मायबापा ॥ २ ॥ नाहीं ऐकिलें
गाइलें गीत । धरिली लाज सांडिलें हित ॥ ३ ॥ नावडे पुराण बैसले
संत । केली बहुत परनिंदा ॥ ४ ॥ केला नाहीं करविला नाहीं परोप-
कार । नाहीं दया आली पीडितां पर ॥ ५ ॥ करूं नये तो केला व्यापार ।
उतरी भार तुका ह्मणे ॥ ६ ॥ ज्ञानोबा तुकाराम ज्ञानबा तुकाराम
तुकाराम तुकाराम तुकाराम !!!

(२३)

अहो बोलिले लेंकरूं । वेडें वांकुडें उत्तरूं ॥ १ ॥ क्षमा करा अप-
राध । महाराज तुझी सिद्ध ॥ धृ० ॥ अहो नाहीं विचारिला । अधिकार
म्या आपुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्ञानेश्वरा । राखा पायापें किंकरा ॥ ३ ॥

(२४)

पाहे प्रसादाची वाट । द्यावें धुवोनियां ताट ॥ १ ॥ शेष घेउन
जाईन । तुमचें झालिया भोजन ॥ २ ॥ अहो झालों एकसवा । तुझां
आड न ये देवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त । करुनि राहिलों निवांत ॥ ४ ॥

विडा.

विडा घ्याहो नारायणा । कृष्णा जगजीवना । विनविते रखुमाई ।
दासी होईन मी काम्हा ॥ धृ० ॥ शांति हे नागवेली । पानें घेउनियां
करीं । मीपण जालुनीयां । चुना लावियेला वरी ॥ १ ॥ वासना
फोडुनीयां । चूर्ण केली सुपारी । भावार्थ कापुरानें घोळियेली निर्घारीं ॥ २ ॥
विवेक हा कातरंग । रंगीं रंगला सुरंग । वैराग्य जायफळ । मिळविलें
सकळ ॥ ३ ॥ दया हे जायपत्री । क्षमा लवंगा आणिल्या । सुबुद्धि
वेलदोडे । शिवरामीं अर्पियेले ॥ ४ ॥

(१७)

(२)

विडा घई नरहरी राया । धरुनि मानवाची काया । यति वेष घेऊ-
नीयां । वससी दीनासी ताराया ॥ धृ० ॥ ज्ञान हें पूगी फळ । भक्ति नाग-
वल्ली दळ । वैराग्य पूर्ण विमळ । लवंगा सत्क्रिया सकळ ॥ १ ॥
प्रेमरंगी जैसा कात । वेला अष्ट भावसहित । जायफळ क्रोधरहित ।
पत्री सर्व भूत रहित ॥ २ ॥ खोबरें हेंचि क्षमा । काढुनी द्वैताच्या
बदामा । मनोजाचा वर्ख हेमा । कापूर हा शांति नामा ॥ ३ ॥ कस्तूरी
निरहंकार । कोठें न मिळती हे उपचार । भीमपुत्र यास्तव फार । सत्वर
देई वारंवार ॥ ४ ॥

(३)

माडो परमेश्वरगुरुध्याना । विडदिरुवदु भजना । नोडो नी निन्नोळू
निजखूना । पूर्णैक्यद ज्ञाना ॥ १ ॥ अपरूपद नरतनुविदु नोडो । शडगरदा
पाडो । अपहास्यव माडदे नी कूडो । घनचिन्मय गूडो ॥ २ ॥ अग्नीचक्रद
बळियलि । एरडु कमलदलि । प्राज्ञा झगिझगि सुव बेळकलि । तिलि
निन्नोळगिलि ॥ ३ ॥ मेलिन स्थानद सहस्रारा । गुरुतत्त्वदपूरा । पेळा-
रोलुवह्मद सुखसारा । शंकर पदविवरा ॥ भीमा ॥ ४ ॥
होचि दान देगा देवा । तुझा विसर न व्हावा ॥ १ ॥ गुण गाईन
आवडी । हेचि माझी सर्व जोडी ॥ २ ॥ नलगे मुक्ति धन संपदा ।
संत संग देई सदा ॥ ३ ॥ तुका म्हणे गर्भवासीं । सुखें घालवें
आम्हांसी ॥ ४ ॥

॥ आरत्या ॥

मंगळ जय जय तुंग उमदीश राया, शृंगार दीन्दली म्यर वंवगे ॥ धृ० ॥
असुररनाशगे कुशल प्रकाशगे, यशुवळीय बाळीय ज्योतिगे ॥ मं० ॥
प्रमथाधीशगे पार्वतीप्रियगे, कामीय तार्तगे मुप्पुरगे ॥ मं० ॥ कप्पु
कळीगारगे वप्पुत्रिशुलगे, सच्चिदानंद शीवगे इवगे ॥ मं० ॥ इंचगिरी
वासगे पंचप्रमेशगे, कंचीकरियालगे नीलगे ॥ मं० ॥ गुडधीश गुरवीगे
पडवीया पालगे, शडगरधीशगे शंकरगे ॥ मं० ॥

ज्योतिबेळगुतादे झगाझग ज्योतिबेळगुतादे, ज्योतिबेळगुतादे
ज्योतिबेळगुतादे ॥ धृ० ॥ अस्तमगिरिचन्नमस्तकदोलु चलव, वस्तु
काशिसुतादे ॥ १ ॥ मानसतुदियेले ध्यानके न्यलकदे, ताने
होळियुतादे ॥ २ ॥ कंगळ मध्यदि तुंग गुडुद योगी, लिंग होळियुतादे ॥ ३ ॥

—*—

आरती उमदीशा, तूंचि स्वयंप्रकाशा । व्यापुनि जगदीशा, पुरवी
भक्त मनाशा ॥ धृ० ॥ स्मरतां तव नाम, नामीं जडलें प्रेम । प्रगटला
आत्माराम, नामीं रंगलें मन ॥ १ ॥ असंख्य तव भक्तां, सतस्वीची
अनंता । तूं तंव निजरूपा, दाविसी समर्था ॥ २ ॥ देवाधिनिजदेव
प्रगटची स्वभाव । घेतां तव भाव, ऐसा सद्गुरुदेव ॥ ३ ॥

—❀—

जय जया दासबोधा ग्रंथराजा प्रसिद्धा । आरति ओंवाळीन विमळ
ज्ञान बाळबोधा ॥ धृ० ॥ वेदात संमतीचा काव्यसिंधु भरला । श्रुति
शास्त्रग्रंथगीता साक्ष संगम केला । महानुभाव संतजनीं अनुभव चाखीला ।
अज्ञान जडजीवा मार्ग सुगम जाला ॥ १ ॥ नवविधा भक्तिपंथें रामरूप
अनुभवी । चातुर्यनिधी मोठा मायाचक्र उगवी । हरिहरहृदयींचें गुह्य
प्रगट दावी । बद्धचि सिद्ध झाले असंख्यात मानवी ॥ २ ॥ वीसही दश-
कींचा अनुभव जो पाहे । नित्यनेम विवरितां स्वयें ब्रह्मचि होये । अपार
पुण्य गांठी तरि श्रवण लाहे । कल्याण लेखकाचे भावगर्भ हृदयीं ॥ ३ ॥

—❀—

सुख सहिता दुःख रहिता निर्मळ एकांता । कलिमलदहना गहना स्वामी
समर्था । न कळे ब्रह्मादीकां अंत अनंता । तो तूं आम्हा सुलभ जय
कृपावंता ॥ १ ॥ जयदेव जयदेव जय करुणाकरा । आरती ओंवाळूं सद्गुरु
माहेरा ॥ धृ० ॥ मायेविण माहेर विश्रांती ठाव । शर्दीं अर्थलाभ बोलणें
चाव । सद्गुरु प्रसादें सुलभ उपाव । रामीरामदासा फळला सद्भाव ॥ २ ॥

—❀—

त्रिगुणात्मक त्रैमूर्ति दत्त हा जाणा । त्रिगुणी अवतार त्रैलोक्यराणा । नेति
 नेति शब्द न ये अनुमाना । सुरवरमुनिजनयोगिसमाधि न ये ध्याना ॥१॥
 जयदेव जयदेव जय श्रीगुरुदत्ता । आरति ओंवाळितां हरसी भवचिंता
 ॥ धृ० ॥ सबाह्य अभ्यंतरीं तूं एक दत्त । अभाग्यासी कैची कळेल ही
 मात । पराहि परतली तेथें कैचा हा हेत । जन्ममरणाचाही पुरलसे
 अंत ॥ २ ॥ दत्त येऊनीया उभा ठाकला । भावें साष्टांगेंसीं प्रणिपात
 केला । प्रसन्न होऊनि आशीर्वाद दिधला । जन्ममरणाचा फेरा चुकविला
 ॥ ३ ॥ दत्त दत्त ऐसें लागलें ध्यान । हरपलें मन झालें उन्मन । मी वूं
 पणाची झाली बोळवण । एका जनार्दनीं श्रीदत्त ध्यान ॥ ४ ॥

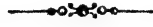
धन्य धन्य गुरुराव । माझे देहीं दाविला देव ॥ ध्रु॥ देहाचें देऊळ केलें ।
 आत्मलिंग आंत स्थापिलें ॥१॥ त्रिगुणाच्या वळिल्या वाती । निर्गुणाच्या
 लाविल्या ज्योती ॥२॥ पंचप्राण पंचारती । मुक्ताबाई ओंवाळिती ॥३॥

जयजया काडसिद्धा आरति माडुवें सिद्धा ॥ पद्म ॥ मुक्तिन आरतिगे
 बंगारद बत्ति । दीविगि चंद्रदीप्ति वेळगुवे पूर्णभक्ति ॥१॥ आरति माडूत
 प्रेमदिंद हाडुत । स्वामि ना निन्न दूता करुणा माडो कृपावंता ॥२॥ आरतिगे
 मेळितानु वरव कूडलि बंदा । कृपादृष्टिगळिंदा तुळजाग सदानंदा ॥ ३ ॥

पंचप्राणवेंवु आरति माडीरी । पंचतत्त्ववेंवु बत्ति हच्चीरी । चंचल
 वृत्तियंब घृतवन्हाकीरी । पंचकर्मेंद्रियगळ दहन माडीरी ॥ १ ॥ जय-
 देव जयदेव जय परमहंसा, गुरु परमहंसा । दय माडि दय्यानि यनगे
 सर्वेशा । जयदेव जयदेव ॥ ध्रु० ॥ आदर परसि आरु चक्रा मीरिसिदि ।
 वेदके निलुकद निजगुणरत्ना तोरिसिदि ॥ आदिनाथनल्लि लक्ष्य विडि-
 सिदि । नादद मूल ॐ कारदोलु बेरिसिदि ॥ २ ॥ तंदे त्रिमल्ल नि
 सुरुनाथा । कंदगे ज्ञानद वस्तु कोटुंथा दाता ॥ संदेह बिडिसि यनगे
 माडिदि प्रख्याता । छंददि भजिसुवे ना निनगे अवधूता ॥ ३ ॥

आरती ज्ञानराजा । महाकैवल्यतेजा । सेविती साधुसंत । मनु
 वेधला माझा ॥ ध्रु० ॥ लोपलें ज्ञान जर्गी । हित नेणती कोगी ।

अवतार पाडुरंग । नाम ठेविलें ज्ञानी ॥ १ ॥ कनकाचें ताट करीं ।
उभ्या गोपिका नारी । नारद तुंबर हो । सामगायन करी ॥ २ ॥ प्रगट
गुह्य बोले । विश्व ब्रह्मचि केलें । रामा जनार्दनीं । पार्यीं टकचि ठेलें ॥ ३ ॥

मंगलं महालिंग उमदीशा । मुनिजन पोषा । भ्रमर कुंतळि कांत
सर्वेशा । हिंचगिरिवासा ॥ ध्रु० ॥ पृथ्वमेलिन प्रेमभक्तरनु । परिपालि-
सुव, नित्यनित्यदि सत्य शंकरने । चित्तशुद्धि माडु यन्न, कर्तु निन्नय
करुणविट्टु । मृत्युविन बाधेयनु बिडिसुव, सत्यसद्गुरु काडसिद्धा ॥ १ ॥
घरणि पालिप दुरित संहरने । त्रिपुरांतकने, चरण सेवक भजक रक्ष-
कने । मायावि नीने, परम पावन पंचपाशकने । मरेय होकर विरदु
कायुव, अरवु कोट्टु मरवु अळियुव, शरण जनर स्मरण तारक,
सुंदरात्मक सगुण निधिये ॥ २ ॥ अष्टदिक्पालकर ओडेयने । सृष्टि-
कर्त्ता, श्रेष्ठ सद्गुरूलिंगजंगमने । निष्ठेयिंदलि नंविदवर कष्टकडिदु कडेय
हायिसुव । वृष्टि अमृत सुरिदु जगदि जयजय पडेदंथ सद्गुरु ॥ ३ ॥

युगे अट्टवीस विटेवरी उभा । वामांगीं रखुमाई दिसे दिव्य शोभा ।
पुंडलिकाचे भेटी परब्रह्म आलें गा । चरणीं वाहे भीमा उद्धरी जगा ॥ १ ॥
जय देव जय देव जय पांडुरंगा । रखुमाईवल्लभा राईच्या वल्लभा पावें जिव-
ल्ला ॥ ध्रु० ॥ तुळशीमाळा गळां कर ठेउनि कटीं । कांसे पीतांबर कस्तुरि
लह्लाटीं । देव सुरवर नित्य येती भेटी । गरूड हनूमंत पुढें उभे राहती ॥ २ ॥
धन्य वेणूनाद अनुक्षेत्रपाळा । सुवर्णाचीं कमळें वनमाळा गळां । राई
रखुमावाई राणीया सकळां । ओंवाळीती राजा विठोवा सांवळा ॥ ३ ॥
ओंवाळूं आरत्या कुर्वड्या येती । चंद्रभागेमार्जी सोडुनियां देती । दिंड्या
पताका वैष्णव नाचती । पंढरीचा महिमा वर्णावा किती ॥ ४ ॥ आषाढी
कार्तिकी भक्तजन येती । चंद्रभागेमार्जी स्नानें जे करिती । दर्शनहेळामात्रें
तयां होय मुक्ति । केशवासी नामदेव भावें ओंवाळिती ॥ ५ ॥

(२१)

(प्रार्थना)

घालीन लोटागण बंदिन चरण । डोळ्यांनीं पाहीन रूप तुझे ।
प्रेमें आळिगीन आनंदें पूजीन । भावें ओवाळीन ह्याने नामा ॥ १ ॥

शेजारत्या.

आतां स्वामीं मुखें निद्रा करा अवधूता । नरसिंहसरस्वति अवधूता ।
चिन्मयसुखधामीं जाउनि पडुडा एकांता ॥ १ ॥ धृ० ॥ वैराग्याचा कुंचा
घेउनि चौक झाडिला । तयावरी सप्रेमाचा शिडकावा केला ॥ १ ॥
पायघड्या घातल्या सुंदर नवविधा भक्ती । ज्ञानाच्या समया उजळुनि
लाविल्या ज्योति ॥ २ ॥ भावार्थाचा मंचक हृदयाकाशीं टांगिला ।
मनाचीं सुमनें जोडुनि केलें शेजेला ॥ ३ ॥ द्वैताचें कपाट लावुनि एकत्र
केलें । दुर्बुद्धीच्या गांठी सोडुनि पडदे सोडिले ॥ ४ ॥ आशातृष्णा
कल्पनाचा सांडुनि गळवला । क्षमा द्या शांती दासी उभ्या सेवेला ॥ ५ ॥
अलक्ष्य उन्मनिं घेउनि नाजुक दुशेला । निरंजनीं सद्गुरु माझा निजीं
निजेला ॥ ६ ॥

(२)

हरि चला मंदिरां पेसैं म्हणती राधिका ॥ पेसैं म्हणती गोपिका ॥
भावें ओंवाळिती, यादव कुळटिळका ॥ १ ॥ आतां स्वामी मुखें निद्रा
करा गोपाळा ॥ देव दयाळा पुरले मनोरथ, जातों आपुलिया स्थळा
॥ १ ॥ तुम्हासी जागविलें, आम्हीं आपुलिया चाडा ॥ शुभाशुभ
कर्में दोप हरावया पीडा ॥ २ ॥ एकीकडे राई, एकीकडे खबुमाई ॥
भावें ओंवाळितां, हरी झाला दो ठायीं ॥ ३ ॥ अष्टाधिक सोळा सहस्र
ज्याला सुंदरा ॥ ज्या ज्यांनीं प्रार्थिला, गेला तयांचिया घरा ॥ ४ ॥
एका जनाईनीं हरि तूं लाघवी होसी ॥ इतुक्याही भोगुनी, ब्रह्मचारी
म्हणविसी ॥ ५ ॥

(२२)

घांवा. (एकादशीस म्हणणेचा.)

कृष्णा घांवबा, लवकरीं, संकट पडलें भारी । हरि तूं आमुचा,
कैवारी, आलें विघ्न निवारी ॥ १ ॥ पांडव असतां, वनवासी, कळलें
कौरवांसी । त्यांनीं पाठविले, ते ऋषी, सत्व हरायासी ॥ १ ॥ रात्र
झालीऽसे, दोनप्रहर, आले ऋषीश्वर । भोजन मागती, सत्वर, करूं कैसा
विचार ॥ २ ॥ साठी सहस्र, खंड्या अन्न, दुर्वासा भोजन । सत्व जातलि,
घेऊन, अंतर पडतां जाण ॥ ३ ॥ आजि निष्ठुर कां, झालासी, कोठें
गुंतलासी । माझी होईल बा, गत कैशी, अनाथ मी परदेशी ॥ ४ ॥
कंठ शोषला, अनंता प्राण जाईल आतां । पदर पसरितें, तुज आतां,
पाव रविमणीकांता ॥ ५ ॥ आतां न लावी, उशीर, धर्म चिंतातूर ।
अनर्थ करील, तो फार, एवढा करीं उपकार ॥ ६ ॥ ऐकुनि बाहिणीची,
करुणा, आला यादवराणा । द्रौपदि लोळतसे, हरिचरणां, उद्धवचिद्धन
जाणा ॥ ७ ॥

एकादशी.

तत्व कळतां मग जाणीव— भाव नाही । स्वानंदतृप्ति सकळांसहि
मुक्ति पाही । राहोऽथवा तनु पडो समता जयाला । अद्वैत—बोध-पद
निश्चय पूर्ण झाला ॥ १ ॥ स्वप्नेंद्रजालवत मायिक सर्व आहे । यालागिं
निश्चय मनीं भय कोण वाहे । स्वप्नत्यये विविध भावअभाव गेला ।
अद्वैतबोधपद ॥ २ ॥ ज्ञानानळें विविध संचित दग्ध झालें । वंध्यावि-
लासवत तें क्रियमाण झालें । प्रारब्ध शेष उरलें जन निश्चयाला । अद्वैत
बोध पद ॥ ३ ॥ कोणी उदास वनवासिच खेळ खेळे । कोणीहि
कर्मरत आश्रमधर्म केले । स्वच्छंदता रमत एक विकल्प गेला ।
अद्वैतबोधपद ॥ ४ ॥ रक्षू गजा मदगजारूढ राजभट्टी ।
भिक्षू अकिंचन उदासिन हो दरिद्री । संकल्पशून्य मन आग्रही
भाव ठेला । अद्वैतबोधपद ॥ ५ ॥ जीवेश्वरा आणि

जगाप्रति एक काळें । निर्धारिलें घटमठीं नभ जेंवि खेळें ।
 वेदांत-संत-निज संमत याच बोला । अद्वैतबोधपद० ॥ ६ ॥
 सिंधूहि सिंधूस भास्कर जो तयातें । त्याहूनि चोज उपमा न दिसे
 तयातें । वर्णिल कोण गुणवर्जित निर्गुणाला । अद्वैतबोधपद० ॥ ७ ॥ हा
 चिद्विलास मुनिमानस-हंस जाणा । विश्वां वसे परि निरंकुश-गम्य
 जाणा ॥ रंगोनि भास्कर निजानुभवीं बुडाला । अद्वैतबोधपद० ॥ ८ ॥

करुणाअष्टकें.

गुरुवार.

ज्या संगतीनेंच विराग झाला । मनोदरींचा जडभास गेला । साक्षा-
 त्परात्मा मज भेटवीला । विसरूं कसा मी गुरुपादुकांला ॥ १ ॥ सद्यो-
 गपथें घरिं आणियेलें । अंगेंच मातें परब्रह्म केलें । प्रचंड तो बोधरवी
 उदेला । विसरूं ॥ २ ॥ चराचरीं व्यापकता जयाची । अखंड भेटी
 मजला तयाची । परंपदीं संगम पूर्ण झाला । विसरूं ॥ ३ ॥ जो
 सर्वदा गुप्त जनांत वागे । प्रपन्न भक्तां निजबोध सांगे । सद्भक्ति-भावा-
 करितां भुकेला । विसरूं ॥ ४ ॥ अनंत माझे अपराध कोटी । नाणीं
 मनीं घालुनि सर्व पोटीं । प्रबोधितां तो श्रम फार झाला । विसरूं ॥ ५ ॥
 कांहीं मला सेवन ही न झालें । तथापि तेणें मज उद्धरीलें । आतां तरी
 अर्पिन प्राण त्याला । विसरूं ॥ ६ ॥ माझा अहंभाव असे शरीरीं ।
 तथापि तो सदगुरु अंगिकारी । नाहीं मनीं अल्प विकार झाला ।
 विसरूं ॥ ७ ॥ आतां कसा हा उपकार फेडूं । हा देह ओंवाळुनि दूर
 सोडूं । म्यां एकभावे प्रणिपात केला । विसरूं ॥ ८ ॥ जया वानितां
 वानितां वेदवाणी । ह्याने नेति नेति तिला जे दुरूनी । नव्हे अंत ना
 पार ज्याच्या रुपाला । विसरूं ॥ ९ ॥ जो साधुच्या अंकित जीव
 झाला । त्याचा असे भार निरंजनाला । नारायणाचा भ्रम दूर केला ।
 विसरूं ॥ १० ॥

शुक्रवार.

तुझियां वियोगें जीवत्व आलें । शरीरयोगें बहु दुःख झालें । अज्ञान दारिद्र्य माझें सरेना । तुजवीण रामा मज कंठवेना ॥ १ ॥ परस्त्री जिणें दीन फेडूं किती रे । उदास माझ्या मनिं वाटतें रे । ललाटेरेखा तरि पालटेना । तुज० ॥ २ ॥ जडली उपाधी अभिमान साधी । विवेक नाहीं बहुसाल बाधी । तुझिया वियोगें पळही गमेना । तुज० ॥ ३ ॥ विश्रान्ति नाहीं अभिमान देहीं । कुत्राभिमानें पडलों प्रवाहीं । स्वहीत होतां मजला दिसेना । तुज० ॥ ४ ॥ संसारसंगें बहु पीडलों रे । कारुण्य-सिंधू मज सोडवी रे । कृपाकटाक्षें सांभाळि दीना । तुज० ॥ ५ ॥ विषयीं जनानें मज लाजवीलें । प्रपंचसंगें आयुष्य गेलें । समर्थीं बहु क्रोध शांती भरेना । तुज० ॥ ६ ॥ सुदृढ झाली देहबुद्धी पाहीं । वैराग्य कांहीं हें नांव नाहीं । अपूर्ण कामीं मन हें विटेना । तुज० ॥ ७ ॥ निरूपणीं हे सदबुद्धी होती । स्थलयाग होतां सर्वेचि जाती । काय करूं रे क्रिया घडेना । तुज० ॥ ८ ॥ जय जय दयाळा त्रैलोक्यपाळा । भवसिंधुहारी मज तारि हेळा । स्वामी वियोगें पळही गमेना । तुज० ॥ ९ ॥ आह्वां अनाथां तूं एक दाता । संसारचिंता चुरूवी समर्था । दासा मनीं आठव वीसरेना । तुजवीण रामा मज कंठवेना ॥ १० ॥ जयजय रघुवीर समर्थ ॥

शनिवार.

उदासीन हा काळ जातो गमेना । सदा सर्वदा थोर चिंता शमेना । उठे मानसीं सर्व सोडून जावें । रघूनायका काय कैसें करावें ॥ १ ॥ मना बोलतां बोलतां वाट वाटे । नसे अंतरीं मूख कोठें न कंठे । घडीनें घडी चित्त किती धरावें । रघू० ॥ २ ॥ बहू पाहतां अंतरीं कोंड होतो । शरीरास तो हेव सोडोनि जातो । उपाधीस देखोनि वाटे सरावें । रघूनायका० ॥ ३ ॥ अवस्था मनीं होय नाना परीची । किती काय सांगू गती अंतरींची । विवेकेंचि या मानसा आवरावें । रघूनायका० ॥ ४ ॥ झणे दास उदास झालों दयाळा । जनीं व्यर्थ संसार हा वायचाळा । तुझा मी तुला पूसतों प्रीय भावें । रघूनायका० ॥ ५ ॥

(२५)

(२)

तुझा भाट मी वर्णितों रामराया । सदा सर्वदा गाय ब्रीदें सवाया ।
महाराज दे अंगिचें वस्त्र आतां । बहू जीणें झाली देहबुद्धि कथा ॥ १ ॥
रामदूत, वायु-सूत, भीमगर्भ जुत्पती । जो नरांत, वानरांत, भक्तिप्रेमवि-
त्पती । दासदक्ष स्वामिपक्ष नीजकाजसारथी । वीर जोर शीरजोर धक्क
धिग मारुती ॥ २ ॥

रविवार.

असंख्यात ते भक्त होऊन गेले । तिहीं साधनांचे बहू कष्ट केले ।
नव्हे कार्यकर्ता भुमीभार झालों । तुझा दास मी व्यर्थ जन्मासि आलों
॥ १ ॥ बहू दास ते तापसी तीर्थवासी । गिरीकंदरीं भेटि नाहीं जनांसी ।
स्थिती ऐकतां थोर विस्मीत झालों । तुझा दास० ॥ २ ॥ सदा प्रेमळासी
तया भेटलासी । तुझ्या दर्शनें स्पर्शनें पुण्यराशी । अहंता मदे शत्रूनां
बुडालों । तुझा दास० ॥ ३ ॥ तुझ्या प्रीतिचे दास निर्माण झाले ।
असंख्यात ते कीर्ति बोलोनि गेले । बहू धारणा थोर चकीत झालों ।
तुझा दास० ॥ ४ ॥ बहूसाळ देवालयें हाटकाचीं । रसाळा कळा लायवें
नाटकांचीं । पुजा देखतां जाड जीवीं गळालों । तुझा दास० ॥ ५ ॥
कितीकें देह त्यागिले तूजलागीं । पुढें जाहले संपतीचे विभागी । देह-
दुःख होतांचि वेगें पळालों । तुझा दास० ॥ ६ ॥ किती योगमूर्ती
किती पुण्यमूर्ती । किती धर्मसंस्थापना अन्नशांती । पस्तावलों कावलों
तम झालों । तुझा दास० ॥ ७ ॥ सदा सर्वदा राम सांडूनि कार्मीं ।
समर्था तुझे दास आझीं निकामी । बहु स्वार्थबुद्धी नुरे कष्टवीलों । तुझा
दास० ॥ ८ ॥ जयजय रघुवीर समर्थ ॥

सोमवार.

उदासीन हे वृत्ति जीवीं धरावी । अती आदरें सर्व सेवा करावी ।
सदा प्रीति लागो तुझे गूण गातां । रघूनायका मागणें हेंचि आतां ॥ १ ॥
तुझे रूपडें लोचनीं म्यां पहावें । तुझे गूण गातां मनासी रहावें । उठो

आवडी भक्तिपंथोंचि जातां । रघू० ॥ २ ॥ मनीं वासना भक्ति तूझ
करावी । कृपाळूपणें राघवें पूरवावी । वसावें मदीयांतरीं नाम घेतां
रघू० ॥ ३ ॥ सदासर्वदा योग तूझा घडावा । तुझें कारणीं देह माझ
पडावा । नुपेक्षीं मज गूणवंता अनंता । रघू० ॥ ४ ॥ नको द्रव्य
दारा नको येर झारा । नको मानसीं ज्ञानगर्वें फुगारा । सगूणीं मत्
लाविं रे भक्तिपंथा । रघुनायका० ॥ ५ ॥ भवें तापलों प्रीति छा
करावी । कृपासागरें सर्व चिंता हरावी । मला संकटीं सोडवावें समर्था
रघुनायका० ॥ ६ ॥ मनीं कामना कल्पना ते नसावी । कुबुद्धी कु
वासना नीरसावी । नको संशयो तोडि संसारवेथा । रघुनायका० ॥ ७
समर्थापुढें काय मागों कळेना । दुराशा मनीं बैसली हे ढळेना । पु
संशयो नीरसी सर्व चिंता । रघुनायका० ॥ ८ ॥ ब्रीदाकारणें दी
हार्ती धरावें । म्हणे दास भक्तासि रे उद्धारावें । सूटे ब्रीद आम्हां
सोडूनि जातां । रघुनायका मागणें होंचि आतां ॥ ९ ॥ जयजय रघुवी
समर्थ ॥

मंगळवार.

समाधान साधूजनांचेनि योगें । परि मागुतें दुःख होतें वियोगें
घडीनें घडी शीण अत्यंत वाटे । उदासीन हा काळ कोठें न कंठें ॥ १
घरें सुंदरें सौख्य नानापरींचें । परी कोण जाणेल तें अंतरींचें । म
आठावतांचि तो कंठ दाटे । उदा० ॥ २ ॥ बळें लावितां चित्त को
जडेना । समाधान तें कांहीं केल्या पडेना । नये धीर डोळां सदा नी
लोटे । उदा० ॥ ३ ॥ अवस्था मनीं लागली काय सांगों । गुण
गुंतला हेत कोणासि मागों । बहूसाल भेटावया प्राण फूटे । उदा० ॥ ४
कृपाळूपणें भेट रे रामराया । वियोगें तुझ्या सर्व व्याकुळ काया
जनांमाजि लौकीक हाही न सूटे । उदा० ॥ ५ ॥ अहा रे विधी त
असें काय केलें । परार्थीनता पाप माझें उदेलें । बहूतांमधें तूकतां तु
तूटे । उदा० ॥ ६ ॥ समर्था मनीं सांडि माझी नसावी । सदा सर्व
भक्तचिंता असावी । घडेना तुझा योग हा प्राप्त कोठें । उदा० ॥ ७

अखंडीत हे सांग सेवा बडावी । न होतां तुझी भेटिकाया पडावी
 दिसंदीस आयुष्य हें व्यर्थ लोटे । उदा० ॥ ८ ॥ भजों काय सर्वापर
 हीन देवा । करूं काय रे सर्व माझाचि ठेवा । ह्मणों काय मी कर्म रेख
 न लोटे । उदा० ॥ ९ ॥ ह्मणें दास मी वाट पाहें दयाळा । रघुनायक
 भक्तपाळा भुपाळा । पहावें तुला हें जिवीं आर्त मोठें । उदा० ॥ १० ॥

बुधवार.

युक्ति नाहीं बुद्धि नाहीं विद्या नाहीं विवंचितां । नेणता भक्त म
 तूझा बुद्धि दे रघुनायका ॥ १ ॥ मन हें आवरेना कीं वासना वाव
 सदा । कल्पना धांवते सैरा बुद्धि० ॥ २ ॥ अन्न नाहीं वस्त्र नाह
 सौख्य नाहीं जनांमध्ये । आश्रयो पाहतां नाहीं बुद्धि० ॥ ३ ॥
 बोलतां चालतां येना कार्यभाग कळेचिना । बहूत पीडलों लोक
 बुद्धि० ॥ ४ ॥ तुझा मी टोणपा झालों कष्टलों बहुतां परी । सौख्य तं
 पाहतां नाहीं बुद्धि० ॥ ५ ॥ नेटकें लिहितां येना वाचितां चुकतों सदा
 अर्थ तो सांगतां येना बुद्धि० ॥ ६ ॥ प्रसंग वेळ तर्केना सुचेना दी
 सूचना । मैत्रिकी राखतां येना बुद्धि० ॥ ७ ॥ संसारीं श्लाघ्यता नाह
 सर्वही लोक हांसती । वीसरू पडतो पोटीं बुद्धि० ॥ ८ ॥ चित्त दुश्चीं
 होतें हें ताळतंत्र कळेचिना । आळसू लागला पाठीं बुद्धि० ॥ ९ ॥
 कळेना रफुर्ति होईना आपदा लागली बहू । प्रत्यहीं पोट सोडी न
 बुद्धि० ॥ १० ॥ संसार नेटका नाहीं उद्वेग वाटतो जिवीं । परमा
 आकळेना कीं बुद्धि० ॥ ११ ॥ देईना पूरविना कोणी उगोचि ज
 हांसती । लौकिक राखितां येना बुद्धि० ॥ १२ ॥ पीसुणें वाटती सं
 कोणीही मजला नसे । समर्था तूं दयासिंधु बुद्धि० ॥ १३ ॥ उदा
 वाटतें जीवीं आतां जावें कुणिकडे । तूं भक्तवत्सला रामा बुद्धि० ॥ १४ ॥
 कायावाचा मनोभावें तुझा मी म्हणवीतसें । हे लाज तुजला माझी बुद्धि
 ॥ १५ ॥ सोडविल्या देव कोटी भूभार फेडिला बळें । भक्तांस

(२८)

आश्रयो मोठा बुद्धि० ॥ १६ ॥ उदंड भक्त तुम्हांला आम्हाला कोण
पुसतें । ब्रीद हें राखणें आधीं बुद्धि० ॥ १७ ॥ उदंड ऐकिली कीर्ति पतीत
पावना प्रभु । मी एक रंक दुर्बुद्धि बुद्धि० ॥ १८ ॥ आशा हे लागली
मोठी दयाळुवा दया करीं । अणिक नलगे कांहीं बुद्धि० ॥ १९ ॥ रामदास
म्हणे माझा संसार तुज लागला । संशयो वाटतो पोटीं बुद्धि० ॥ २० ॥

पावला प्रसाद आतां उठा निजावें । आपल्याला श्रम होतो भावें
स्वभावें ॥ तुम्हांसी जागविलें आपुल्या चाडा । शुभाशुभ कर्म दोष
हरावया पीडा ॥

श्रीमद्गुरु सारिखा असतां पाठिराखा । इतरांचा लेखा कोण करी ॥
राजयाची कांता काय भीक मागे । मनाचिया जोगें सिद्धि पावे ॥ कल्प
तरु तळवटीं जो कोणी बैसला । काय उगे त्याला सांगिजो जी ॥
ज्ञानदेव हणें तरलों तरलों । आतां उद्धरिलों गुरुकृपे ॥

पाळण.

निजसुख पाळणा, पाळणा, हालवितें मी कृष्णा । क्षण भरि करि
शयना, करि शयना, लागो दे तुज नयना ॥ १ ॥ चंदन काष्टाचा,
काष्टाचा, रंगित भवरांगाचा । जडीत रत्नांचा, रत्नांचा, वर चेंदू मोल्यांचा
॥ १ ॥ कळस सोन्याचा, सोन्याचा, चौकोनी रुप्याचा । सांखळ दंडाचा,
दंडाचा, मंजुळ शद्वसुखाचा ॥ २ ॥ दोरी निजहातीं, निजहातीं, तुजला
गाती गीतीं । सखया हालविती, हालविती, घेवाळा विश्रांती ॥ ३ ॥
पेशा ब्रजवाळा, ब्रजवाळा, हालविती गोपाळा । त्रिवक्क प्रभुलीला,
प्रभुलीला वर्णिती वेळोवेळां ॥ ४ ॥

(२)

जो जो जो जो रे श्रीरामा । निजसुखगुणविश्रामा ॥ १ ॥ ध्याती
मुनियोगी तुजलागीं । कौसल्यादोसंगीं ॥ १ ॥ वेदशास्त्रांची मति जाण ।
स्वरूपिं झाली लीन ॥ २ ॥ चारीमुक्तींचा विचार । चरणीं पाहतो
थोर ॥ ३ ॥ भोळा शंकर निशिदिनीं । तुजला जपतो मनीं ॥ ४ ॥
दास गातसे पाळणा । राम लक्ष्मणा ॥ ५ ॥

(२९)

आसन हाकी कुळळरसीदवन् । नासीकाप्र दृष्टी निहसीदवन् ।
 बीसूव वायुवा तुंबीसीदवन् । इंधा सूसूमुत्तिन मळि मलगारिसिदवन् ॥
 जो जो ० ॥ १ ॥ आरूचक्रदमेले अरडीसीदवन् । भेरे झांगुटी ताळा
 भोण्याडसीदवन् । बीरूव त्रीदळ साधन तोरिदन् । इंधा मूरूकोटीप्रभा
 बेळक तोरिदन् ॥ २ ॥ सहस्र दळदमनिया पोगीसीदवन् । जीवब्रह्मा-
 नंदा सुख उणिसिदवन् । केवळ सूपुन्नामार्ग तिळिसिदनु । नम्म देव
 चिदानंदा तानें अनसिदन् ॥ ३ ॥

(४)

देहविदू देहविल्लधांग इरबेकू । देहदगुणगळु तिळिदीरबेकू ।
 मनसीन इंद्रियगळु दूरीरबेकू । हिंगे दिनदिनक अनुभव तिळिदीरबेकू ॥
 जो जो ० ॥ १ ॥ मातूविदू मात इलधांगिरबेकू । मातीन मजकूर तिळि-
 दीरबेकू । पातकर गेळेतना दूरीरबेकू । इंधा नीतिमार्गके नेट्टागिरबेकू ॥ २ ॥
 कण्णूविदू कण्णू इलधांगिरबेकू । कण्णीन कळेगळु तिळिदीरबेकू । हुणिवी
 चंद्रमन हागे उदगीरबेकू । नम्म देव चिदानंदन हागे इरबेकू ॥ ३ ॥

जो जो श्रीभाऊमहाराजा । ब्रम्हस्वरूप नी कैवल्य तेजा ॥ पद्म ॥
 देशपांड्यार मनियल्ली पुट्टी । उमदी ग्रामके आनंद कोट्टी ॥ साधुमहारा-
 जरद आदितु भेट्टी । निंबरगी उरीगे बयिदा कयिमुट्टी । जो जो ० ॥ १ ॥
 नामदप्रमादा आल्लीगे माडी । हिंचगिरीगे बंदाकूडी ॥ अगाणित शिष्यरू
 नामवु बेडी । एष्टेंत पेळली परमार्थदप्रौढी । जो जो ० ॥ २ ॥ जयपरम
 हंसा नी माडुवे शयना । भक्तिलिंद तूगूत भक्तरुजना ॥ करवु मुगिदु
 देवा बेडूत यमुना । रूपगोचरागबेकू यन्ना ॥ ३ ॥ जो जो ० ॥

जो जो जो जो रे सकुमारा । दत्तात्रेय अवतारा ॥ निद्रा करिं आतां,
 उदारा । अद्भुत वर दातारा ॥ ध्रु० ॥ कमलासन विष्णु, त्रिपुरारि । अत्रि
 मुनीच्या घरीं ॥ सत्व हरुं आले, नवलपरी । भ्रम दौडिला दूरी ॥ १ ॥
 प्रसन्न त्रयमूर्ति, होऊनी । पुत्रत्वा पाहूनी ॥ हर्ष जालसे, त्रिभुवनीं ।

दाटे ऋषीचे सदनीं ॥ २ ॥ पालख बांधिला, सायासीं । निर्गुण ऋषीचे
वंशीं ॥ पुत्र जन्मला, अविनाशी । अनमूयेचे कुशीं ॥ ३ ॥ षड्रस
नामासीं, आधार । दत्तात्रय अवतार ॥ कृष्ण दासासीं, सुख थोर ।
आनंद होतो फार ॥ ४ ॥

पाळणा हलवावे, सदोदित पाळणा हलवावे ॥ ध्रु० ॥ भक्तिचा पाळणा
करुनि आतां, साधकें हलवावे, सदोदित साधकें हलवावे ॥ मुक्ति दायक
नाम सद्गुरुचें पाळणा हलवावे ॥ १ ॥ ज्ञानमुर्ति निजवुनि आतां हलुच
हलवावे, सदोदित हलुच हलवावे । नामदृष्टि त्यांनीं देऊन निजले ते धरुन
हलवावे ॥ २ ॥ त्रिलोकांमधीं प्रसिद्ध झाले भाऊराज ज्ञानी । आत्मरूप
त्यांनी दाऊनि निजले पाहुनि हलवावे, सदोदित पाहुनि हलवावे ॥ ३ ॥

ज्यांहीं देउनि बीजमंत्र मजला संसारिं या तारिलें । मोक्षाची मज
जाण वाट बरवी दावूनिया सोडिलें । जन्माची सगळी मुळी
खणुनियां दूरावली ती पहा । ऐसा सद्गुरुराज मी नमिनसें आतां
असो लोभ हा ॥ १ ॥

माझ्या सद्गुरुचा अगाध महिमा कैसा शकें दीन मी । वर्णाया
श्रुति शेष जेथ थकले तेथें मतिमंद मी । पाहेनी निरपेक्ष प्रेम
इतुकें लोटे सदा नीर ही । ओंवाळुनि तयावरीहि अमुच्या प्राणासि
टाकूं आम्ही ॥ १ ॥

अमोलिकरत्न जोडलें तूज । कांरे ब्रम्हबीज नोळखिसी ॥ न
बुडे न कळे न भिये चोरा । ते वस्तु चतुरा सेविजेतु ॥ ज्ञानदेवो म्हणे
अविनाश जोडलें । आणुनि ठेविलें गुरुमुखीं ॥

ही सहज समाधी लाधली निर्गुणीं, खुंटली ही वाणी न चले तेथें ।
खुंटला हा शब्द राहिला व्यापार, झाला साक्षात्कार सदोदित ॥

गळालें इंद्रिय राहिलेंऽसे मन, झालें महाशून्य एकाएकी ।
गळाली ही वृत्ति झालीसे निवृत्ति, पूर्ण ब्रह्मस्थिति मुक्ताबाई ॥

श्री सद्गुरु भाऊसाहेब महाराज यांचें निर्याण.

गुरुवार माघ शु० ३ शके १८३५. (तारीख २९ माहे जानेवारी
सन १९१४ इ.)

संपलेसें वाटे अवतारकार्य । ह्मणोनियां काय त्वरा केली ॥
जातों ह्मणोनियां सांगितलें आधीं । सर्वही उपाधी त्यागियेली ॥
शिष्य विनविती आपणांसी जाणें । मागें भक्ति कोणें चालवावी ॥
तुम्हांसी हो त्याची काय असे चिंता । भक्ति चालविता देव असे ॥
चिंता केली तरी होईल तें होतें । कदा चुकेना तें देवकाज ॥
ऐसें वदोनियां वागी बंद केली । आंत नामावळी चाललीसे ॥
नाम चालविलें एकादश दिन । भोजनजीवन त्यागियेलें ॥
माघ शुद्ध तृतिया दिन गुरुवार । रात्र एक प्रहर झाली असे ॥
शिष्य मिळोनियां करिती भजन । सप्रेम जीवन डोळां लोटे ॥
भजनाचें अंतीं विट्ठल गर्जना । अतिप्रेमें जाणा चाललीसे ॥
कापुराची ज्योती निमतां देखोनि । टाळी वाजवूनी देह सोडी ॥
सोडी देह आमुचा धन्य गुरुनाथ । ज्योतीमध्यें ज्योत गुप्त झाली ॥

जय निर्गुण निराकार प्रभो-मोदलु रेवणासिद्ध अवतारनागि-रेणा-
गिरिपर्वतदह्लि क्रीडेयन्नाडि-आमेले काडसिद्धेश्वर अवतारनागि-अतिवेग-
दिंद सिद्धगिरिगे बंदु-आ सिद्धगिरिय कोळ्ळदह्लि ऐक्यनागि गुरुलिंग-
जंगम अवतार तोडलु-आमेले नारायणन रूप ताळि-निंबरगीयडि

अवतार तोडलु-आमल रघुनाथप्रिय रेंबुवरु बंदु-साधुयेंदु बिरु-
 सारलागि-संभवामि युगे युगे सगुणरूपागि-पुण्य-परमपवित्र हिंचगिरो-
 स्थानदलि कुरहु इडलागि-काडसिद्धेश्वर सगुणरूपके बंदु-चिमडस्थान-
 दलि सगुणरूपके बंदु-युगे युगे अवतार तोडलागि योगनिष्ठावंत
 नेनिसलगि-असंख्य एष्टो भवरोग होगलागि-विश्वब्रह्मरूप माडलागि
 एष्टो व्याधि बाधे दूर माडलागि-एनादरु सगुणरूपदलि निर्गुण आग-
 लागि-देव रूपके कुरहु आगुवा-नरकरणीमाडलागि-नारायणरूप
 आगुवदु ॥ १ ॥

देवाच्या घरची आहे उलटी खूण । पाण्याला मोठी लागली
 तहान ॥ १ ॥ आंत घागर बाहेर पाणी । पाण्याला पाणी आणी
 बांधोनी ॥ २ ॥ हंडा ग्याऊन भात टाकिला । बकच्याच्या पुढें देव
 कापिला ॥ ३ ॥ आज एक आम्हीं नवल देखिलें । वळचणीचें पाणी
 आढ्यासी गेलें ॥ ४ ॥ शेत पेरून हुरड्यासि आला । शेताचा
 राखणदार शेतानें गिळिला ॥ ५ ॥ एकाजनार्दनीं मार्ग आहे उलटा ।
 जो जाणेल तो तरेल सहुरुका बेटा ॥ ६ ॥

माता पिता दोन्हीं जीवेंचि मारावें । चरण वंदावे बायकोचे ॥ १ ॥
 गाईसी मारावें रामासी त्यागावें । भजन करावे गाढवाचें ॥ २ ॥
 बहिणीचें लग्न भावासी लावावें । तेणें सुख पावे ब्रह्मपद ॥ ३ ॥
 तुका म्हणे पुण्य असेल माझे गांठी । तरीच हें दृष्टीं देखेन मी ॥ ४ ॥

श्री सद्गुरु भाऊसाहेब महाराजांचे

शिष्य

श्री सद्गुरु सिद्धरामेश्वर महाराज यांचे जवळून ज्या साधकांनी
गुरुपदेश घेतला आहे त्यांना
सूचना.

- १ सकाळीं, दुपारीं, आणि सायंकाळीं, असें त्रिकाळ ध्यान करावें.
ध्यान केल्याशिवाय जेवूं नये.
- २ साक्षात्काराकडे प्रेमानें लक्ष लावावें.
- ३ नित्य मनांमध्ये नामाचें (मंत्राचें) पठण करावें.
- ४ उपदेशित मंत्र अनिर्वाच्य आहे ह्मणून कोणालाहि तो सांगूं नये,
व त्याचा तोंड उघडून उच्चार करूं नये.
- ५ परस्त्री मातेसमान मानावी.
- ६ दररोज घरीं सांप्रदायिक भजन करावें.
- ७ गुरु क्षेत्र इंचगिरी येथें वर्षातून चारवेळ सप्ताह होत असतो. त्या
सप्ताहास हजर रहावें. पान २५ पहा.
- ८ कोणालाहि कांहीं खुलासा (विचारपूस) करावयाची असल्यास
श्री सिद्धरामेश्वर महाराजांना प्रत्यक्ष अथवा खालील पत्त्यावर कार्ड
किंवा पत्र पाठवून विचारावें.

पत्ता:—किसनसिंग पंचमसिंग हेडमास्तर

घर नंबर १०, पूर्व मंगळवार पॅठ, सोलापूर

अथवा.

हिरालाल कालिदास वखारिया

भाईशेट बिल्डिंग, कुंभार तुकडा,

गिरगांव पोष्ट, मुंबई.

"The greatest men in the world have passed away unknown. The Budhas and the Christs, we know, are but second rate heroes, in comparison with the greatest men of whom the world knows nothing. Silently they live and silently pass away; and in time their thoughts find expression in Budhas and Christs, and it is these that become known to us.

—Vivekanand

चित्तस्य शुद्धये कर्म न तु वस्तूपलब्धये ।

वस्तुमिद्विविचारेण न किञ्चिन् कर्मकोटिभिः ॥

कर्मनि चित्तशुद्धि होने लगून मरे तो पर्यंत कर्म कळ नये, न भोजनाकरिता शौचस्नानादि देहशुद्धि करावयाची असते, पण देहशुद्धि चौत्रिम तर्ग न करितां थोडक्यांत आटवून भोजनादि मुखाची किं जशी करावयाची असते, तर्गें चित्तशुद्धीचें कर्म थोडक्यांत आटवून ज्ञानानें परमानंद मिळवावा.

